

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ:
UYGULAMA ESASLARI VE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR**

Hale Eda GECE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK-2009**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ:
UYGULAMA ESASLARI VE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yücel AYRIÇAY

Hale Eda GECE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK-2009**

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ:
UYGULAMA ESASLARI VE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR**

HALE EDA GECE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

**Bu Tez 05/01/2009 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.**

Yrd. Doç. Dr. Yücel AYRIÇAY

Yrd. Doç. Dr. Salih YEŞİL

Doç. Dr. İbrahim ÖRNEK

DANIŞMAN

ÜYE

ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Prof. Dr. Ahmet Hamdi
AYDIN**

Enstitü Müdürü Vekili

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ: UYGULAMA
ESASLARI VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR**

Hale Eda GECE

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Yücel AYRIÇAY
Yıl : 2008, Sayfa: 62

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Yücel AYRIÇAY
: Doç. Dr. İbrahim ÖRNEK
: Yrd. Doç. Dr. Salih YEŞİL

Banka, para ve para yerine geçen öteki menkul değerlerle çalışan ve çeşitli finans hizmetleri sunan bir kurumdur. Bankacılık teknolojik altyapının gelişmesi ve günümüzde gerçekleştirilen ekonomik etkinliklerin sonucunda gittikçe önem kazanmaktadır. Araç olarak özellikle ‘para’ kullanan işletmeler kâr odaklı yapıları ve ticari hedefleri göz önüne alındığında politikaları ve amaçlarını gerçekleştirmek için özellikle organizasyon yapılarına gerekli dikkati ve özeni göstermek durumundadırlar.

Bu amaçla bankaların organizasyon yapılarında son dönemlerde İç Kontrol birimleri eklenmiştir. Yönetimin görevlerinden biri olan denetim işlevi, günümüzde bankacılık işletmelerinde Teftiş Kurulları ve İç Kontrol birimlerince gerçekleştirilmektedir. Bankadan bankaya değişen sıklık ve yöntemlerle söz konusu birimler tarafından denetimler gerçekleştirilmekte, böylelikle işletmeyi- çalışmamızda bankaları- doğması muhtemel risklerden korumaktadır.

Yaklaşık beş senelik bir geçmişe sahip olan İç Kontrol sisteminin ticari bankalar nezdinde sahip olduğu önem dolayısıyla çalışma esas ve usulleri ile kapsadığı alan her bankaca kendi yayınladıkları yönetmelikler ve iç düzenlemelerle çerçevelenmiştir.

Bu çalışma aracılığıyla bankacılık sektöründe gerçekleştirilen İç Kontrol faaliyetleri ve dolayısıyla İç Kontrol Sistemlerinin işleyişini, bu sistemlerin uygulama esaslarını, bu uygulamalar sırasında karşı karşıya kalınan sorunlar incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle banka ve bankacılıkla ilgili genel bilgilere, akabinde ise bu işleyiş içinde İç Kontrol Sistemlerinin yeri ve yapısı ile uygulamada karşılaşılan problemler ile çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Banka, Denetim, İç Kontrol

**DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAS SUTCU IMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**INTERNAL AUDITING SYSTEMS IN BANKS: METHODS
AND PROBLEMS IN USE**

Hale Eda GECE

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY

Year : 2008, Pages : 62

**Jüri : Assist. Prof. Dr. Yücel AYRIÇAY
: Assoct. Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK
: Assist. Prof. Dr. Salih YEŞİL**

A bank is an organization which works with the money and money similars and gives various financial services. Due to the developing technological underwork and the economical activities made at present, banking business is becoming more important. Thought of their profit- focused structure and commercial aims, organizations which uses especially ‘money’ as an instrument, to make their politics and goals true, have to give the needed importance and application to their organizational structure as well.

For this reason, internal control units are added to the banks organizational structures latterly. Auditing- one of the accountabilities of administration- is made thorough internal control units and bank supervisory commisions today in banking organizations. With changing periods and methods, these units are making auditing activities to protect the organizations- for our worksheet banking organizations- from possible risks which may occur.

Due to the importance it has for the commercial banking organizations, the framework of internal Auditing systems, which has a nearly five-year old history, are regulated by each banking organisation at all.

Through this work, the working policies of internal auditing systems and the internal auditing activities and the problems in use are searched. To do this, some general information about bank and banking is given at first, then the working principles of internal auditing and the problems in use are told.

Key words: Bank, Audit, İnternal Audit

ÖN SÖZ

Ülkelerin gelişme düzeylerinde ve ekonomik kalkınmada finansal piyasaların ve finansal piyasaların aktörleri için ise ‘para’ ve para benzerlerinin payı oldukça büyüktür.

Bu kapsamda para ve diğer likit değerler ile işlemler gerçekleştiren bankacılık sektörünün karşı karşıya olduğu risklere karşı korunarak yatırımcılara istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanması ülkeye çekilebilecek para miktarı dolayısıyla da ülkenin gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesi açısından hayati önem taşır.

Finansal piyasalarda güvenin sağlanması ve risklerin bertaraf edilebilmesi için banka işletmelerinde iç kontrol birimleri oluşturulmuş, sistemin güvenliği ve denetiminin sağlanmasına çalışılmıştır.

Bu çalışmada iç kontrol sisteminin banka işletmelerinde gerçekleştirdiği işlevler, çalışma esasları, uygulama esnasında karşılaşılan problemlere yer verilmiş, sorunların irdelenmesinin ardından ise bazı çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük paya sahip olan, değerli görüşleri ile beni yönlendiren ve çalışmanın her aşamasını titizlikle takip ederek yardım ve desteklerini benden esirgemeyen sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yücel AYRIÇAY’a, tez çalışmam esnasında her konuda danışma fırsatı bulduğum Öğr. Gör. Enver GÜNAY’a, Syn. Ayşe KESAL’a, Başta Syn. Yusuf BİLMEZ ve Syn. Ali TOKER olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma, sonsuz desteğinden ötürü Syn. Abdullah ŞAHİN’e ve ihtiyacım olduğunda her zaman yanımda olan değerli aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Hale Eda GECE
Ocak-2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
1 GİRİŞ.....	1
2 ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. BANKACILIK ve GELİŞİMİ	4
3.1. Banka ve Bankacılık Kavramı.....	4
3.2. Bankacılıkta Tarihsel Süreç	4
3.2.1. Dünyada Yaşanan Gelişmeler	5
3.2.2. Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler	5
3.2.2.1. Osmanlı Dönemi	6
3.2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi.....	6
3.3. Bankacılıkta Temel İlkeler.....	7
3.3.1. Etik İlkeler.....	7
3.3.2. Kurumsal İlkeler	8
3.4. Bankaların Görev ve Sorumlulukları.....	9
3.4.1. Müşterilere Karşı Sorumluluklar	9
3.4.2. Topluma Karşı Sorumluluklar	11
3.5. Bankalarda Organizasyon Yapısı	11
3.5.1. Genel Müdürlük Organizasyon Yapısı	11
3.5.2. Şube Organizasyon Yapısı	12
3.5.3. Hukuken Kurulması Zorunlu Birimler.....	12
4. BANKALARDA DENETİM.....	13
4.1. Denetim Tanımı ve Kavramı.....	13
4.2. Denetimin Fonksiyonları	13
4.3. Denetim Sürecinin Özellikleri.....	14
4.4. Denetimin Amaçları	14
4.5. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları.....	14
4.5.1. Genel Standartlar	15
4.5.2. Çalışma Alanı Standartları	15
4.5.3. Raporlama Standartları	16
4.6. Denetçi Türleri	17
4.6.1. Bağımsız Denetçi.....	17
4.6.2. Kamu Denetçisi	17
4.6.3. İç Denetçi	17
4.7. Denetim Süreci	18
4.7.1. Bilgi Toplama.....	18
4.7.2. Planlama	18
4.7.3. İnceleme- Sorgulama	18
4.7.4. Raporlama	19
4.7.5. Geri Dönüşüm (Feed Back).....	19
4.8. Banka İşletmelerinde İç Denetimin Temel İlkeleri	19
4.8.1. Süreklilik	19
4.8.2. Bağımsız İşlev	19

4.8.3. Denetim Tüzüğü	20
4.8.4. Yansızlık	20
4.8.5. Profesyonel Yeterlilik	20
4.8.6. Faaliyetin Kapsamı	20
4.9. Denetim Türleri	20
4.9.1. Mali Tablolar Denetimi.....	20
4.9.2. Uygunluk Denetimi (Düzenlilik, Usul Denetimi, Mali Denetim)	21
4.9.3. Performans Denetimi	21
4.9.4. Ekonomik Denetim.....	21
4.10. Bankalarda Denetim İşlevi.....	21
4.11. Bankalarda Denetim Birimleri	22
4.11.1. Teftiş Kurulu Başkanlıklarının Kuruluşu, Görev ve Sorumlulukları.....	22
4.11.2. İç Kontrol Daire Başkanlıklarının Kuruluşu, Görev ve Sorumlulukları.....	23
4.12. Banka İşletmelerinde İç Denetim- İç Kontrol İlişkisi.....	23
5. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMLERİ UYGULAMA ESASLARI.....	24
5.1. İç Kontrol ve İç Kontrol Sistemi Kavramları.....	24
5.2. Bankalarda İç Kontrol Sisteminin Gelişimi	24
5.3. Bankalarda İç Kontrol Sisteminin Amaçları.....	25
5.4. Bankalarda İç Kontrol Sisteminin Fonksiyonları.....	26
5.5. İç Kontrol Sisteminin Temel Unsurları	27
5.5.1. Kontrol Ortamı	27
5.5.2. Muhasebe Sistemi.....	28
5.5.3. Kontrol Prosedürleri	29
5.5.4. Bilgi ve İletişim	30
5.5.5. İzleme.....	30
5.6. Bankalarda İç Kontrol Sürecinin Oluşumu	30
5.7. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe İç Kontrol Uygulamaları.....	30
5.7.1. İç Kontrol Sürecinin İşleyişi.....	31
5.7.2. Avrupa Birliğine Uyum Kapsamında İç Kontrol Süreci.....	32
5.8. Bankalarda Kurumsal Yönetim - İç Kontrol İlişkisi	33
5.9. Banka Kültürü Açısından İç Kontrol.....	34
5.10. Üst Yönetimin Sorumlulukları.....	35
5.11. İç Kontrol Sistemlerinin Banka İşletmelerinde Önlediği Risk Türleri.....	36
5.11.1. Çalışan Kaynaklı Riskler.....	36
5.11.1.1. Zimmet.....	37
5.11.1.2. Rüşvet	38
5.11.1.3. İrtikap	38
5.11.1.4. Görevi Kötüye Kullanma.....	38
5.11.1.5. Görevi İhmal	39
5.11.1.6. Ticari Sır, Bankacılık Sırrı ve Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi ve Belgelerin Açıklanması	39
5.11.1.7. Kötü Muamele.....	40
5.11.1.8. Hata	40
5.11.2. Müşteri Kaynaklı Riskler	41
5.11.2.1. Karaparanın Aklanması	41
5.11.2.2. Yanıltıcı Bilgi Verme	41
5.11.2.3. Sahtecilik	41
5.11.2.4. Hırsızlık	42
5.11.3. Fiziki Riskler	42

6. KONTROL UYGULAMALARI SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	44
6.1. İç Kontrol Uygulamaları Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	44
6.1.1. Banka Kaynaklı Sorunlar	44
6.1.1.1. Yönetici Kaynaklı Sorunlar	44
6.1.1.2. Çalışan Kaynaklı Sorunlar	45
6.1.1.3. Veri Tabanından Kaynaklanan Sorunlar	45
6.1.1.4. İletişim Kaynaklı Sorunlar	45
6.1.1.5. Görev ve Yetki Kaynaklı Sorunlar	46
6.1.2. İç Kontrolör Kaynaklı Sorunlar	46
6.1.2.1. Örnekleme Hataları	46
6.1.2.2. Analiz ve Muhakeme Hataları	47
6.1.2.3. Psikolojik Çözümleme Hataları	47
6.1.3. Hukuki/Teknik Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	47
6.1.3.1. Mevcut Ülke Düzenlemeleri Açısından	48
6.1.3.2. Kurumsal Düzenlemeler Açısından	48
6.2. İç Kontrol Uygulamaları Sürecinde Raporlama ve Değerlendirme	49
6.2.1. Raporlama	49
6.2.1.1. Rapor Türleri	50
6.2.1.1.(1). Teftiş Raporu	50
6.2.1.1.(2). İç Kontrol Raporu	51
6.2.1.1.(3). Ön İnceleme Raporu	52
6.2.2. Raporlama Sonrası Çalışmalar	52
6.2.2.1. Raporların Tasnifi ve İncelenmesi	52
6.2.2.2. Talimatlandırmalar	53
6.2.2.3. Sonuçların Takibi	54
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	55
KAYNAKLAR	58
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

AICPA: Amerikan Yeminli Muhasipler Kurumu

AB: Avrupa Birliği

AÖF: Açık öğretim Fakóltesi

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

BÜMKO: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

DMİ: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

EFT: Elektronik Fon Transferi

IMF: Uluslar arası Para Fonu

İDKK: İç Denetim Koordinasyon Kurulu

KİDBY: Kamu İç Denetim Birim Yönergesi

KİKST: Kamu İç Kontrol Standartları Tebliğ

KMYKK: Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

MKGYK: Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun

MASAK: Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı

MPM: Milli Prodüktivite Merkezi

SGB: Strateji Geliştirme Başkanlığı

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCK: Türk Ceza Kanunu

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TDK: Türk Dil Kurumu

TİDE: Türkiye İç Denetim Enstitüsü

1. GİRİŞ

Bankalar finansal sektörün nabzının attığı kuruluşlardır. Finansal sektörün gelişmekte olan ülkeler için önemi büyüktür, bu nedendir ki bankacılık sektörü gelişmekte olan ülkelerde daha fazla önem kazanmaktadır.

Ekonomik hayatta karşılaşılan tüm riskler ve bu risklere bağlı olarak gelişen tüm olumsuzlukların canlı örnekleriyle sıkça karşılaşılan global dünyada, söz konusu risklerin engellenebilmesi veya hiç değilse öngörülebilmesi amacıyla çeşitli eylem planları geliştirilmiştir.

Yapılan araştırmalar ışığında bankacılık sektöründe öngörülebilecek muhtemel olumsuzlukların giderilebilmesi açısından belirli bazı kontrol mekanizmalarının gerektiği anlaşılmış ve bu kontrol mekanizmalarının sürekliliğinin sağlanması gerektiği düşünülmüştür.

Finansal piyasada kontrol mekanizmalarının devamlılığının ne şekilde sağlanabileceği uzun dönem tartışılarak sonuca ancak ülke bazında bazı zorunlu düzenlemeler getirilerek varılacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Uluslararası alanda yaşanan düzenlemelere paralel olarak ülkemizde de bazı uygulamalar yapılması zorunluluğu doğmuştur. Özellikle ülkemizce hedeflenen kalkınma plan ve programları çerçevesinde bu düzenlemeler yatırımcılar açısından büyük önem arz etmektedir.

Büyüme, kalkınma ve finansal yeniliklerin istikrar içinde işleyen piyasa ortamı içinde sağlanması, finansal piyasalarda yürütülen işlemlerin güven içinde gerçekleştirilmesi gereğini doğurur.

Bu amaçla ortaya konan faaliyet ve süreçlerin en önemlilerinden birisi, iç kontrol süreç ve uygulamalarıdır. Ülkemizde ilk kez BDDK tarafından çıkarılan bir yönetmelikle başlayan bu süreç, zaman içinde tüm bankalarda farklı yapılanmaların oluşumuna kadar gelişme göstermiş, bankalar yapılanmaları içerisine doğrudan yönetim kuruluna bağlı kontrol ve denetim birimleri eklemeye başlamışlardır.

BDDK'nın 08.02.2001 yılında çıkardığı 'Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik' gereği tüm bankalarda gerçekleştirilecek kontrol faaliyetlerinin sistematığı oluşturulmaya başlanmıştır. Bankalarda gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde, mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanan iç kontrol birimleri oluşturulmuştur.

İç kontrol birimleri bankalarda gerçekleştirdiği fonksiyon itibariyle oldukça önem taşıyan bir konumdadırlar. Bu nedenle söz konusu birimlerce gerçekleştirilen kontrol faaliyetlerinin çeşitliliği ve karmaşıklığı iç kontrol sistemlerinin uygulama yöntemlerini başlı başına inceleme gereğini doğurmuştur.

Etkin bir iç kontrol sisteminin hangi işlevleri yerine getireceği, çalışma yöntemleri, bu yöntemlerle hangi risklerin bertaraf edilebileceği, önlenemeyecek ve önlenemeyecek riskler, alınması gereken önlemler, verimli çalışma ortamı ve iç kontrol sisteminin verimliliğini etkileyen nedenler gibi birçok unsur zaman içinde araştırılmaya ihtiyaç göstermiştir.

Bu çalışmanın amacı, bankalarda 2001 yılından bu yana konuşlanmış bulunan iç kontrol birimlerinin gerçekleştirdiği faaliyetlerden yola çıkarak iç kontrol sistemlerini,

sistemin işleyişini, uygulanma esaslarını ve uygulama esnasında karşılaşılan problemlerin araştırılmasını incelemek, sistemin karşılaştığı sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmaktır.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde bankalarda iç kontrol sisteminin incelenmesinin temel nedenlerine değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde daha önce iç kontrol sistemleri ile ilgili yapılmış çalışmalara değinilmiş, literatür kısaca özetlenmiştir.

Üçüncü bölümde banka ve bankacılık kavramları açıklanarak, bankacılıkta zaman içinde yaşanan gelişmeler, tarihsel bir açıdan incelenmiş, bankacılıkta temel ilkeler, bankaların görev ve sorumlulukları ile organizasyon yapılarına değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, bankalarda denetim kavramına giriş yapılarak, denetimin temel ilkeleri, denetimin amaçları, özellikleri, türleri ve bankalarda denetim birimleri olan teftiş kurulu ile iç kontrol daire başkanlıklarının kuruluş ve görevleri anlatılmış, son olarak ise iç denetim ile iç kontrol kavramlarının karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde, banka işletmelerinde iç kontrol sistemlerine yer verilmiş, sistemin çalışma esasları, tarihsel gelişimi, amaçları, temel unsurları açıklanmış, ülkemiz uygulamalarına yer verilmiş, iç kontrol sistemleri aracılığıyla önlenen riskler çeşitli kategorilere göre sınıflandırılarak ayrıntısıyla anlatılmıştır.

Altıncı bölümde iç kontrol sistemlerinin uygulanması sırasında karşı karşıya kalınan sorunlar banka, kontrolör ve teknik düzenlemeler bazında ayrıştırılarak incelenmiş ve sistemin raporlama ile değerlendirme açılarından gerisinde gerçekleştirilen çalışmalara değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise amaç doğrultusunda yapılan değerlendirmelere yer verilmiş ve bazı çözüm önerileri geliştirilmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

İç Kontrol ve İç Kontrol Sistemleri uygulama açısından yeni bir konu olmasına rağmen önemine binaen son dönemlerde çeşitli araştırmacılar tarafından inceleme konusu yapılmıştır.

Baş denetçi Erdal Kenger (2001) tarafından hazırlanan ‘Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu’ başlıklı çalışmada iç kontrol kavramı ve önemi üzerinde durulmuş, iç kontrol sisteminin iç denetim ile karşılaştırılması, benzeyen ve farklı yönleri araştırılmıştır.

Aslı Yüksel ve Volkan Demir (2001) adlı araştırmacılar ‘Bankalarda Denetim ve İç Kontrol Yapısı Eksikliğinin Sonucu: Finansal Kriz’ adlı makaleleri aracılığıyla bankalarda denetim sisteminin temel taşı oluşturulan iç kontrol sisteminin aksamaması durumunda meydana gelebilecek krizleri araştırarak iç kontrolün önemine dikkat çekmişler ve etkin bir iç kontrol sisteminin nasıl işleme gerektiği konusunda araştırmalar yapmışlardır.

‘İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler’ başlıklı makalesiyle Mahmut Demirbaş (2005) adlı araştırmacı iç kontrol sisteminin yürürlüğe girmesi sonucu ortaya çıkan gelişmeleri incelemiş, bu değişimlerin eskiden uygulama alanı bulan geleneksel denetimlerle karşılaştırmasını yaparak, konuyu iç denetim uygulamalarının getirdiği yenilikler açısından araştırmıştır.

Araştırmacı Selda Çatak Türedi (2005) tarafından hazırlanan ‘İşletmelerde İç Kontrol Sistemini Oluşturan Unsurlardan Kontrol Çevresi (Ortamının) İncelenmesi’ başlıklı makalede iç kontrol sisteminin unsurlarından kontrol çevresini oluşturan faktörlerin tek tek incelenmesi gerçekleştirilmiştir.

Cemal Elitaş ve Yaşar Özdemir (2006) adlı araştırmacılar tarafından hazırlanan ‘Bankalarda İç Kontrol Sistemi’ adlı makalede ise bankalarda uygulanmakta olan iç kontrol sisteminin unsurları, amaç ve yöntemleri irdelenmiş, konu iç denetim- iç kontrol uygulamaları bazında ayrıştırılarak çalışılmıştır.

Çağrı Koroğlu ve Tuğba Uçma (2006) adlı çalışmacılar tarafından yazılan ‘İşletmelerdeki İç Kontrol Sisteminin Etkinliği ve Dış Denetimdeki Önemi’ başlıklı makale aracılığıyla iç kontrol sisteminin amaçları ve unsurları incelenerek, iç kontrol sisteminin dış denetimle bağlantısı çalışılmıştır.

Levent Sezal (2006) tarafından hazırlanan ‘Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri’ adlı doktora tezinde banka işletmelerinde etkin bir iç kontrol sistemine ihtiyaç duyulmasının nedenlerine değinilmiş; iç kontrol denetim kavramı içerisindeki yeri açısından incelenmiştir.

Araştırmacı Ekrem Candan (2006) tarafından hazırlanan ‘Kamu İdarelerinde İç Kontrol Sistem ve Süreçlerinin Tasarlanması, Uygulanması ve Geliştirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar’ adlı makalede iç kontrol sisteminin temel esasları, uygulama yöntemleri incelenmiş, sistemin etkinliğini bozabilecek bazı etkenlere yer verilmiş ve iç kontrol sisteminin kamu idarelerindeki yapılması ele alınarak çalışılmıştır.

‘İç Kontrol Sistemi ve Verimlilik İlişkisi’ adlı makalesiyle Mehmet Ali Aktaş (2007) adlı araştırmacı iç kontrol sisteminin verimlilik konusuyla ilişkisine değinmiş, verimlilik kavramının iç kontrol uygulamaları sonucunda işletmede ne şekilde ortaya çıkabileceğini ve sebeplerini incelemiştir.

Tüm bu sayılanlar dışında İç Kontrol Sistemleri ile alakalı BDDK, SPK, İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Sayıştay, Basel Komite gibi birçok kurum ve kuruluş tarafından da yayınlanmış çalışmalar mevcuttur.

3. BANKACILIK VE GELİŞİMİ

Ekonomik bir fonksiyon ifa eden banka, günümüzde bankacılık kavramının içeriğinin genişlemesi ve artan teknolojik gelişmeler nedeniyle müşterilere yönelik birçok işlev gerçekleştiren bir kurum haline gelmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler, ülkelerin ekonomik etkinliklerinin de arttığını gösteren bir gösterge niteliğindedir. Bu sebeptir ki, günümüzde hükümetler ülke ekonomisine müdahale etmek istediklerinde kamu veya merkez bankaları aracılığıyla para politikalarını hayata geçirmektedirler.

3.1. Banka ve Bankacılık Kavramı

‘Banka’ kelime itibarıyla ‘tezgâh, masa veya sıra’ anlamına gelen İtalyanca kökenli ‘Banco’ kelimesinin günümüze taşınmış biçimidir (Edim, 12.01.2008, www.bilgiler.com).

Bankacılık kavramının zaman içinde birçok otorite tarafından farklı tanımlamaları yapılmıştır. Bu durum, bankacılık sektörünün gün geçtikçe farklı fonksiyonlar ifa etmeye başlamasından kaynaklanmaktadır. Gelişen dünyada sorumluluk ve yatırım gibi farklı amaçlara yönelmek düşüncesi bankacılığın çalışma alanları gibi tanımını da şekillendirmektedir. Eski dönemlerde sadece mevduat toplama ve kredi verme işiyle sınırlı faaliyetler sergileyen bankacılık sektörü zaman içinde değişik misyonlar yüklenmiş, yatırım piyasasını da elinde tutmaya başlamıştır. Ekonomik etkinliklerin hız kazandığı küresel dünyada bankaların sayısı ve türü de artmış bu durum beraberinde tek bir banka tanımı yapmayı imkânsız hale getirmiştir.

Genel anlamıyla banka, ‘Faizle para alıp veren, kredi, kambiyo, iskonto işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş’ ve ‘bankacılık işlemlerinin yapıldığı yapı’ olarak tanımlanmıştır (TDK, 2005: 16). Bu tanımda, bankanın klasik fonksiyonları yer almış olmakla beraber, günümüzde merkez bankaları aracılığıyla gerçekleştirilen piyasa müdahaleleri veya otomatik ödeme sistemleri yoluyla yaşamın kolaylaştırılması gibi fonksiyonlar göz ardı edilmiştir.

Bankaların para yaratma işlevlerinin olması ve makro ekonomik açıdan para politikasının başlıca araçlarından olmaları, bankaların ciddi bir denetim ve kontrol ortamı içerisinde çalışmalarını gerektirmiş ve ayrıca sektörün belirli bir imtiyaza sahip olmasına yol açmıştır (Aksoy, 1998: 2).

Sektörel genişlemenin yaşanması dolayısıyla bankanın farklı işlevler kazanması ticari işletmeler arasında bankaya kurumsal açıdan prestij kazandırmış ve bu durum büyük rekabetlerin yaşandığı dünya pazarında bankacılık açısından bir çok gelişmenin meydana gelmesine ortam hazırlamıştır.

3.2. Bankacılıkta Tarihsel Süreç

Tarihsel süreç açısından bakıldığında bankacılık düşüncesi M.Ö. 5 ve 6. Yüzyıllara kadar dayanmaktadır. Geçmişe ve gelişmelere genel olarak bakıldığında bankacılıkta esas atılımların ekonomik etkinlik ve buna bağlı olarak ekonomik kalkınmanın gerçekleşmeye başladığı son dönemlerde yaşandığı gözlemlenmektedir. Ancak, tarihi sürecin gözden geçirilmesi bazı kavramların nasıl oluştuğu ve günümüze nasıl yansıdığını öğrenebilmek açısından önemlidir. Bu alanda Avrupa’da ve Osmanlı döneminde önemli gelişmeler gerçekleşmiştir.

3.2.1. Dünyada Yaşanan Gelişmeler

Banka kavramının günümüzdeki aktif ve etkin durumuna gelmesi son yüzyıllarda ekonomide yaşanan gelişmeler sonrasında gerçekleşmiştir. Paranın asli değişim aracı olarak kullanılmaya başlamasından önce, dünya toplulukları tüccar senetlerini ve mal karşılığı kredi verme şeklinde ilkel bankacılık işlemleri aracılığıyla ekonomik ihtiyaçlarını gidermekteydiler.

Günümüzden yaklaşık 6.000 yıl öncesinde Mezopotamya çevresinde hayatlarını sürdüren Sümerler'e ait uygarlıkların birisinin ilk banka kuruluşunu oluşturduğu düşünülmektedir. Bununla beraber, M.Ö. 5. ve 6. yüzyıllarda ipotek ve kefalet karşılığı kredilendirme işlemleri yapılmıştır. Aynı dönemlerde ticari itibar mektupları da düzenlenmiştir.

O dönemde birçok konuda olduğu gibi bankacılık konusunda da dinin insanlar üzerinde oldukça büyük etkisi olmuştur. Söz gelimi halk tarafından tapınaklara ve dini ilahlara tapınmak amacıyla bazı hediyeler götürülmesi, bu hediyelerin din görevlilerince ihtiyaç sahiplerine belirli vadelerle ödünç verilmesi kredi düşüncesinin kaynağını oluşturmuştur (Takan, 2001: 2).

Paranın bir değişim aracı olarak kullanılmaya başlamasıyla özellikle çeşitli bölgelerde etkinlik gösteren bankerler ortaya çıkmıştır. Orta çağ İtalya'sında sarrafların önlerine koydukları masa üzerinde gerçekleştirdikleri değişim işleminden yola çıkarak bugünkü banka sözcüğü geliştirilmiştir.

Ticaret sistemlerinde yaşanan dönüşüm yoğunluğu ve işlem hacminin artması beraberinde birçok sorun getirmiştir. Orta çağda şehirleşmenin artması sonucu ekonomik etkinlikler çoğalmış, aynı zamanda haçlı seferleri askeri harcamalar yapılmasını gerektirmiştir. 1157'de Venedik Bankası'nın kurulması ile başlayan süreç, 1408'de Cenova Bankası'nın kurulmasıyla devam etmiştir. Çağdaş bankacılık faaliyeti gösteren ilk banka ise Amsterdamsche Bank' dir.

Sanayileşme alanında yaşanan gelişmelerle birlikte 19. Yüzyılda gerçek anlamda bankacılık fonksiyonları gerçekleştirilmeye başlanmış, uzmanlaşan bankalar birer aracı kurum haline gelmeye başlamış, her ülkede aynı hızla yaşanmamakla beraber öz sermaye akışının artması sonucu yatırım bankacılığı gelişme göstermiştir. Yatırım ve kalkınma bankaları sermaye piyasasında faaliyet gösterirler (Öcal ve Çolak, 1999: 43).

O dönemden günümüze kadar uluslararası ekonomik ilişkilerde yapılan düzenlemeler neticesinde bankalar, yasal altyapı temelinde hizmet veren, müşteri odaklı, çok fonksiyonlu çalışan organizasyonlar düzeyine kavuşturulmuştur.

3.2.2. Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler

Ülkemizde Tanzimat'a kadar geçen sürede bankacılığa ait izlere rastlanmamaktadır. Bunun en büyük sebebinin Türklerin ticaret, sarraflık, bankacılık gibi meslekler yerine askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmalarıdır. Osmanlı'nın sanayi devrimine ayak uyduramaması ve yakın zamana kadar esnaf ve sanatkâra dayanan kapalı bir ekonomik sisteme sahip olması da bankacılığın gelişimini önlemiştir (Takan, 2001: 4).

3.2.2.1. Osmanlı Dönemi

Egemenlik alanı oldukça büyük bir coğrafyaya yayılmış olan Osmanlı Devleti'nde farklı kültürlere mensup toplulukların bir arada yaşaması münasebetiyle ticaret hayatı oldukça canlı tutulmuş, ancak imparatorluğun yaşadığı sıkıntılar, savaşlar ve baskılar neticesinde Tanzimat Dönemi'ne kadar bankacılık alanında kayda değer gelişmeler gözlenmemiştir.

Osmanlı Devleti'nde bankacılık ilk olarak Galata Sarrafları olarak adlandırılan kişilerce gerçekleştirilen basit değişim hareketleriyle başlamıştır. Bankalar kuruluncaya kadar, Osmanlı Devleti'nin banka ve kredi muamelelerini Galata Sarrafları yapmışlardır (Eldem,1994: 159).

1847 yılında söz konusu bankerler o dönemki hükümetin de desteklemesiyle İstanbul Bankası'nı kurmuşlardır. Ancak, Osmanlı Devleti'nin ilk bankası olan İstanbul Bankası ülkedeki çalkantıların piyasayı da etkilemesi üzerine para değerinin düşmesi nedeniyle 1852 yılında iflas ederek kapatılmıştır. Bu dönemde ülkede süregelen savaşların etkisiyle yerli yatırımcının para sıkıntısı yaşaması yabancı kaynakların ülkeye girmesi yoluyla çeşitli bankaların kurulması sonucunu doğurmuştur. Osmanlı Devleti'yle ticaret ilişkisi olan hemen hemen tüm ülkelerin ticaretin kârlı olduğu bu topraklarda banka şubeleri açmaları da aynı sebepledir (Kepenek, 1986: 20). 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası bu bankaların içinde en önemlisidir; zira dönemin merkez bankası olarak çalışmış, hükümete borç vermek dahil tüm hazine işlemleri bu banka aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk ulusal bankası 1863 yılında 'Memleket Sandıkları' adı altında faaliyete başlayan, kredi birimi olmaktan ziyade maddi sıkıntılar yaşayan dönem halkına yardım etmek amacıyla faaliyete geçen Ziraat Bankası'dır. İlk milli bankanın kurulmasını 1866 yılında Emniyet Sandığının kurulması izlemiştir. Ulusal bankaların kurulması özellikle altyapının hazırlanması ve istikrar ortamının geçmişe bakarak bir miktar daha sağlanması sebebiyle İkinci Meşrutiyet'ten sonra hızlanmıştır.

3.2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Cumhuriyetin ilk yıllarında siyasal bağımsızlık kazanılmış olmakla beraber ekonomik bağımsızlığın kazanılması için yeterli kaynak mevcut değildi. Savaştan yeni çıkmış halkın elinde sermaye bulunmamaktaydı. Bu dönemde, Atatürk'ün Devletçilik İlkesinin kabul görmesi halka sunulması gereken hizmetlerin ancak devlet tarafından yürütülebilecek olması, ülkeye yatırım yapabilecek özel sermayenin bulunmamasından kaynaklanmaktaydı.

Bu yıllarda milli bankacılığa önem verilmiş ve milli bankacılığın gelişmesi için çalışmalar yapılmıştır. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlara uygun olarak, ekonomik kalkınmanın milli bankalar aracılığıyla gerçekleşebileceği düşüncesi kabul görmüştür (Bozoklu, 2003: 8).

Sonraki yıllarda tarihsel süreç içinde İş Bankası ve Merkez Bankası kurulmuştur. Özellikle Merkez Bankasının kurulmasıyla devletin ekonomik ve siyasi hamlelerini kendi eliyle gerçekleştirebilme imkânı gelişmiş, bu da özel yatırımları beraberinde getirmiştir. Yaşanan gelişmelerin en önemlilerinden biri de 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile Türkiye Bankalar Birliği'nin kurulmasıdır.

Bankalar Birliğinin kurulmasını müteakip birçok küçük banka kurulmuş ancak uzun süreli olmayı başaramamıştır. Bankacılık sektöründeki asıl büyük gelişmeler ise 1980 ve sonrası dönemde yaşanmıştır. Bu dönemde para ve sermaye piyasasında

yaşanan yenilikler ekonomik gücün siyasal hareketlerle şekillendirildiğine bir kanıt oluşturmaktadır.

1980 yılına kadar devlet kontrolünde yürüyen ve kısıtlı mali araçlar ile hizmet veren bankacılık sektörü, 1980 yılından itibaren liberalleşme yönünde hızlı adımlar atılmasıyla araç zenginliğine kavuşmuş ve bu durum bankacılık denetimini ciddi olarak gündeme getirmiştir (Bakdur, 2003: 2).

Serbest piyasa ekonomisinin uygulamaya konulduğu 1980’li yıllarda bankacılık sektöründe getirilen yenilikler daha çok rekabetçi bir anlayış çizgisinde gelişmiştir. Yaşanan gelişmelere paralel olarak bankacılık sektöründe ürün çeşitliliği, işlem hacmi ve sayısı artış göstermiştir.

1990’lı yılların sonuna yaklaşırken sektörde yaşanan daralma beraberinde küçülmeyi getirmiştir. Söz konusu küçülme 2000 yılından itibaren göreceli olarak düzelmeye başlamış, enflasyon düşük düzeylerde seyretmiştir. Ancak, 2001 yılında yaşanan kriz ve yanlış ekonomik politikaların sonucu finansal piyasalarda meydana gelen sarsıcı süreç 2002 yılından itibaren düzelmeye eğilimine girmiştir.

Uygulanmakta olan ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş’ programı revize edilmiştir. Yeni program kapsamında bankacılık sektörünün karşılaşılabilecek risklere hazırlıklı olması sağlanmış, bu çerçevede Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 8 Şubat 2001 tarihinde ‘Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’ çıkarılmıştır. Bankacılık sektöründe bir çığır açan bu yeni düzenlemenin ardından 2002 yılında Türkiye Uluslararası Para Fonu (IMF) ile bir anlaşma yapmış ve ülkede istikrar ortamının sağlanması nedeniyle üretim hacmi artarak enflasyon azalmıştır. Akabinde ise ‘‘Kamu İhale Kanunu’’, ‘‘Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu’’ ve ‘‘Özel Tüketim Vergisi Kanunu’’ mecliste kabul edilmiştir.

3.3. Bankacılıkta Temel İlkeler

Para ve diğer likit değerlerle işlemler gerçekleştiren bankaların belirli ilkeler çerçevesinde çalışması gerekmektedir. Bu ilkeler, banka çalışanları ve ekonomik karar birimleri açısından sektörel kıyaslama yapmayı kolaylaştırmaktadır. Güçlü ve köklü kuruluşlar belirli temel ilkeler doğrultusunda görev yaparak güven ortamı sağlar.

Temel ilkeler işletmenin yapısına göre değişmekle birlikte genel itibarıyla etik ilkeler ve kurumsal ilkeler olarak ikiye ayrılır.

3.3.1. Etik İlkeler

Etik, sosyal ilişkileri düzenleyen değerleri, davranış kalıplarını, normları, ahlaki açıdan ayarlayan kurallar bütünüdür. Meslek etiği, meslek grubunu oluşturan bireylerin kendi aralarında ve toplum ile olan ilişkilerini düzenlerken; örgütsel etik, örgütün içinden ve dışından kaynaklanan sorunların çözümünde belirli kurallar getirerek örgüt içi davranış kültürünü tanımlar (TBB, 2006: 3).

Toplumda finansal işlemler gerçekleştirerek para ve sermaye piyasaları arasındaki aktarımları gerçekleştiren platformlar olan bankalarda meslek etiğinin önemi çok daha fazladır. Bankacılık sektöründe meslek etiği açıdan daha hassas bir dönem geçirilmesinin sebebi, bankaların sosyal misyonlarının yanı sıra kârlılık ve verim amacı gütmeleridir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca bu sebeplere dayanarak bankacılık sektöründe yeknesaklığın sağlanması ve 5411 sayılı Bankalar Kanununun 75. maddesinde öngörülen ilkelerin somutlaştırılması amacıyla ‘Türkiye Bankalar

Birliği Bankacılık Etik İlkeleri' başlığıyla 15 Haziran 2006 Tarih 1904 sayılı kararıyla Etik İlkeleri hazırlanmış ve kanun bu yayın tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

Bankalar Kanununa göre Genel Bankacılık Etik İlkeleri arasında aşağıda sıralanan ilkeler yer almaktadır (TBB, 2006: 1):

- **Dürüstlük ilkesi;** Banka çalışanlarının her türlü faaliyeti gerçekleştirirken, müşterileri ile ve kendi iç ilişkilerinde dürüstlük ilkesine bağlı hareket etmelerini ifade eder.
- **Tarafsızlık ilkesi;** Bankaların bankacılık hizmetini sunarken herkese eşit muamelede bulunmasını ifade eder.
- **Güvenilirlik ilkesi;** Bankalarda her türlü işlemin açık ve anlaşılır olmasını, müşteri ve çalışanlara doğru bilgi vermeyi ifade eder.
- **Saydamlık ilkesi;** Bankaların bankacılık hizmetini sundukları müşterilerin hak ve yükümlülüklerini ilgisine açıkça bildirme sorumluluğunu ifade eder.
- **Toplumsal Yararın Gözetilmesi ve Çevreye Saygı;** Bankalar gerçekleştirdikleri mali işlemlerin yanı sıra toplumsal birimler olmaları sebebiyle sosyal sorumluluklarının gereğini yerine getirmeli ve çevresel yükümlülüklerini aksatmadan yerine getirmelidirler.
- **Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerinin Aklanması ile Mücadele;** Bankalar toplumsal açıdan çok önemli bir sorun olan kara paranın aklanmasının önlenmesi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmeli, bu anlamda gereken bildirimleri zamanında yetkili mercilere yapmalı ve yürürlükteki kanun ve nizamlar konusunda personeline gerekli eğitimleri vermelidir.
- **İçerden Öğrenenlerin Ticareti;** Bankalar personelin banka içi edindiği bilgilerin kullanımını önlemek için bazı yaptırımlar getirmelidir.

Bu genel ilkelerin dışında da uyulması gereken etik ilkeler bulunmaktadır. İlgili düzenlemeye göre bankalar eski veya yeni personeline ait bilgileri gerektiğinde doğru ve tarafsız biçimde yansıtmalıdır. Ayrıca, sektör açısından rekabet ortamını zedeleyici davranışlar sergileyerek haksız rekabet etmemeli, banka organizasyonlarının en önemli dayanağı olan güven ilkesine aykırı hareketlerde bulunmamalıdır.

Ayrıca, bankalar tanıtım amaçlı reklam çalışmalarında gerçeğe aykırı bilgiler vermemeli, kamuoyunu yanıltmamalıdır. Aynı şekilde, müşterilerine de dürüst davranmalı müşteri sırrı niteliğindeki bilgileri saklama yükümlülüğünü eksiksiz yerine getirmelidirler.

Hizmette kalite anlayışını en üst düzeyde sürdürme bilincine sahip banka işletmeleri, müşterilerinin her türlü şikâyet ve problemlerini inceleyecek ve en kısa sürede çözüm önerileri geliştirecek birimleri bünyelerinde oluşturmakla yükümlüdürler.

Son olarak, meslek etiğine önem veren bankalar, gerek fon arz ve talebinin karşılandığı piyasalar olmaları nedeniyle, gerekse de toplumda istikrar ortamının sağlanması gerekliliğinin varlığı nedeniyle etik değerlere sahip çıkmalıdır. Bankalar bu sayede birçok fonksiyon yerine getirmektedirler. İşletmelerin kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamakta, mevduat ve diğer kaynaklardan sağladığı fonları, işletmelere kredi olarak vermekte ve bir köprü görevi görerek, ülkenin ekonomik hayatının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Takan, 2001: 60).

3.3.2. Kurumsal İlkeler

Üretim faktörlerinden birisi olan girişimcilerin ya da diğer bir deyişle ortakların, ticari faaliyet yürüttükleri ve ortağı buldukları işletmelerin/şirketlerin mali ve yönetsel durumları hakkında bilgi edinme ve konum belirlemeye yönelik yoğun

talepleri, günümüzde ticari yaşamının vazgeçilmezi haline gelmiştir (Akın ve Aslanoğlu, 2007: 61).

Canlı bir organizma olarak kabul edilen işletmelerde ortaklar ve katılımcıların yönetime dahil olması amacıyla, yönetimin kurumsallaştırılması gündeme gelmiştir. Kurumsal yönetim anlayışı uygulamaya dönüştürülmek istenince bir takım kurumsal ilkeler ortaya çıkmış ve bazı farklılıklar içermekle birlikte hemen hemen tüm işletmelerde kabul görmüştür.

Özellikle rekabetin oldukça yoğun yaşandığı sektörlerde, yabancı sermaye girişini kalıcı kılabilmek adına işletmelerin yönetim ve denetimini birlikte ele alan kurumsal ilkelerin yurt içi ve dışı faaliyetleri gerçekleştiren şirketlerce önemsendiği gözlenmektedir.

Kurumsal ilkeler, işletmeyi meydana getiren üretim faktörlerinden girişimcinin yönetime katılmasını, ortakların işletmeyle ilgili bilgilere tam ve zamanında sahip olmalarını, işletmenin faaliyetlerini yerine getirirken verimlilik ve etkinlik amaçlarıyla hareket etmesini, yönetim düzeyinin dışında müşterilerin ve personelin de işletme süreçlerinde denetleyici olabilmeleri ile gerçekleştirilen çalışmaların hukuka ve düzenlemelere uygun kılınmasını ifade eden ilkeler bütünüdür.

80'li yıllardan bu yana bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ve ekonomik yapıdan kaynaklanan güçlükler özellikle banka sektöründe hizmet veren işletmeleri gittikçe riske daha açık çalışır duruma getirmiştir. Gözetim ve denetime ilişkin faaliyetlerde iyi niyetle hareket edilmesi koşuluyla kişisel ve kurumsal sorumluluklar yasalarla güvence altına alınmalıdır (Basel Committee, 1998: 14).

3.4. Bankaların Görev ve Sorumlulukları

Ekonomik hayatta önemli bir yere sahip olan bankaların esas faaliyetleri paranın alım-satımını yapmaktır. Mevcut kaynaklarını faiz karşılığında satarak, yani kredi vererek gelir elde ederler. Sermaye ve ihtiyatlardan oluşan mevcut öz kaynakları, bankaların büyümeleri için yeterli değildir. Ancak, belirli bir getiri karşılığında borç verme veya mevduat toplama gibi klasik fonksiyonların dışında bankacılık işlevlerinin artması görev, yetki ve sorumluluk açısından bankalara yeni yükümlülükler getirmiştir. Bankaların sorumlulukları birinci derecede müşterilerine ardından topluma karşıdır.

3.4.1. Müşterilere Karşı Görev ve Sorumlulukları

Bankaların zaman içinde ekonomik ve güncel gelişmelere paralel olarak görev tanımları gittikçe karmaşıklaşmış, gerçekleştirdikleri işlemlerin sayısı ve yoğunluğu artış göstermiş, dolayısıyla görev ve sorumluluklarını tek bir bakış açısıyla ifade etmek güçleşmiştir. Bankalar mevduat toplar, kredi verir, fatura tahsil eder, sanayi kuruluşlarına ortak olurlar. Borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirirler (Eyüpgiller, 1988: 2).

Artan müşteri talepleri ve karşılanması gereken bu talepler banka işletmelerini klasik bankacılık hizmetleri sunmak yanında ekonomiyi yönlendirmeye, uyguladıkları kredilendirme politikalarıyla gelir servet dağılımlarını etkilemeye yöneltmiştir.

Yapılacak bölümlendirmeye kesin sınırlar konulmadan banka işlemlerini muhasebe ile olan ilişkileri açısından esas itibarıyla; kaynak sağlama işlemleri, kredi işlemleri, mali işlemler, hizmet işlemleri şeklinde dört grupta toplamak mümkündür (Sevilengül, 1997: 1-2):

• **Kaynak Sağlama Fonksiyonu:** Bankalar iki kaynaktan fon sağlayabilir. Bunlar özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır. Özkaynaklar, kendi bünyelerinden sağladıkları kaynaklar, yabancı kaynaklar ise borçlanmak yolu ile üçüncü şahıslardan sağladıkları kaynaklardır (Avery ve Berger, 1991: 15).

• **Fon Kullanma Fonksiyonu:** Bankaların fon kullanma fonksiyonu, belirli bir maliyetle (ödenen faiz, komisyon ve diğer) sağladıkları fonları, belirli bir gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleridir. Bankalar, müşterilerine ya para vererek ya da müşterilerin banka itibarından yararlanmasını sağlamak suretiyle kredi açarlar. Bu açıdan bakıldığında banka kredileri nakdi olup olmamasına göre iki bölüme ayrılırlar (Sevilengül, 1998: 122). *Nakdi krediler*, belirli bir getiri karşılığında ve belirli bir vadeyle nakit para borç verilmesini ifade ederler. *Gayrinakdi kredilerse*, herhangi bir nakit çıkışı yapılmaksızın, müşterilerin bankanın itibarından yararlanması suretiyle kredilendirilmeleridir. Teminat mektupları, senet işlemleri gibi işlemlerdir.

• **Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu:** Özellikle gelişmiş ülkelerin ticari bankalarında vadesiz mevduat hesabının açılmasındaki amaç, müşterilerin paralarını güvence altına alma ve ödemelerinde kolaylık sağlama isteğidir. Bu nedenle, çoğu ülkelerde vadesiz mevduata faiz verilmez. Bankadaki vadesiz mevduatın bir ödeme aracı olarak kullanılması, bu hesap üzerine çek verilmesi yoluyla olur. Böylece, vadesiz mevduat sahipleri nakdi para olmadan satın alma gücü elde etmiş olurlar. Bu nedenle, vadesiz mevduat hesabına banka parası veya kaydi para adı verilmektedir (Geylan, 1985 :18).

• **Hizmet Fonksiyonu:** Bankalarca yukarıda bahsedilen görevlerinin dışında yerine getirilmekle yükümlü olunan, müşteri talepleri ile gelişen ve dinamik bir yapıya sahip tüm işlemler hizmet fonksiyonunun içine girer. Bunların başlıcaları arasında;

- Eldeki paranın saklanabileceği güvenli bir yer sağlamak,
- Müşteri adına para nakli (EFT, Havale, Transfer vs.),
- Borsa işlemlerine aracılık etmek,
- Kefalet ve teminat mektubu vermek,
- Tahvil satışlarına aracılık etmek,
- Kiralık kasa hizmeti sunmak,
- Kambiyo işlemleri yapmak,
- Müşterileri adına çek ve senet tahsilâtı yapmak,
- Dış ticaret işlemlerine aracılık etmek,
- Müşterilerine finansal konularda bilgi vermek,
- İtibarlı müşterilerine banka referans mektubu vermek,
- Elektrik, su, doğal gaz, telefon, vb. faturaların tahsilini yapmak,
- Bağ-kur, Sosyal Sigortalara Kurumu primi, vergi tahsilâtı işlemlerini yapmak,
- Müşterilerine kredi kartı, şirket kartı ve seyahat çekleri gibi kolaylıklar sağlamak,
- Müşterilerine bilgi (istihbarat) hizmeti sunmak olarak sıralanabilir.

Bahsedilen tüm bu fonksiyonlar bankaların kendisine bankacılık hizmeti almak üzere başvuran müşterilerine karşı hiçbir ayırım yapmaksızın, yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda söz konusu müşterilere karşı bildirimlerini zamanında yapma, müşterileri işlemleri ile ilgili zamanında ve tam haberdar etme, doğru, açık ve net olma, temkinli ve öngörülü davranma gibi yükümlülükleri de bulunmaktadır.

3.4.2. Topluma Karşı Görev Ve Sorumluluklar

Bankalar içinde faaliyet gösterdikleri toplumda birer tüzel kişi olarak yer almaktadırlar. Bu sebeple, kâr amacı güden kuruluşlar olmalarına rağmen toplumsal bazı amaçlar için de çalışmaktadırlar.

Bu duruma örnek olarak sosyal yardımlaşma dernekleriyle, çevre koruma birimleriyle ve toplumsal birlik ve dayanışma amaçlı çalışan kurumlarla gerçekleştirilen protokoller verilebilir. Ayrıca, bazı yörelerde kâr elde etmediği halde orada yaşayan vatandaşların hizmet alabilmesini sağlamak niyetiyle kapatılmayan banka işletmeleri bulunmaktadır.

Toplum bir banka işletmesinin tüm kaynağını da ifade eder. Çünkü kredilendirme işlemlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli potansiyel mevduat, müşteri, çalışan toplumdandır. Bu sebeple, içinde faaliyet gösterdiği toplumun sorunlarına, kültürüne, geçmişine ve dileklerine tepkisiz kalan bankaların kapanması olasıdır.

Bankaların toplumsal görevlerini ülke bazında düzenleyen hukuki kurallar bulunmakla birlikte esasında her banka işletmesi kendi iç yaptırımlarıyla bu sorumluluklarını yerine getirmektedir. Ülkemizde BDDK tarafından yayınlanmış bulunan Bankacılık Etik İlkeleri arasında ‘Toplumsal Yararın Gözetilmesi ve Çevreye Saygı’ ilkesinin yer alması da aynı sebeptir. Bu ilke bankaların tüm faaliyetlerinde kârlılık yanında, toplumsal yararın gözetilmesi ve çevreye saygı ilkeleri ışığında, sosyal ve kültürel etkinliklere destek sağlamaya özen göstermesini ifade eder (TBB, 2006: 2).

Toplumsal yararı kendi fayda ve menfaatleri kadar önemseyen bankaların toplumda kazanacağı itibar ve prestijle sağlayacağı güvenin, sektörde talep edilen ve kalıcı olan kuruluşlara dönüşmelerini sağlayacağı kesindir.

3.5. Bankalarda Organizasyon Yapısı

Bankalarda organizasyon, işletme içinde gerçekleştirilen işlemlerin karmaşıklığı ve işlem yoğunluğu nedeniyle oldukça önemlidir. İyi teşkilatlanmış bir birimde hem çalışma ortamı, hem müşteri memnuniyeti açısından başarı sağlanır.

Kurumsal bankacılık işlemleri gerçekleştiren bankalar dahil, bankalarda yapılanma birbirinin benzeridir. Yapılanmanın temel taşlarını genel müdürlük yapılanması, şube yapılanması ve hukuken kurulması zorunlu birimler oluşturur.

3.5.1. Genel Müdürlük Organizasyon Yapısı

Genel müdürlük organizasyon yapılanması bankadan bankaya değişmekle birlikte esas itibarıyla benzerdir. Merkezde, şirketin veya işletmenin yönetim kurulu başkanına bağlı olarak çalışan bir yönetim kurulu bulunur ve yönetim kuruluna bağlı bir genel müdürlük makamı faaliyet gösterir. Yönetim kuruluna direkt bağlı olarak çalışan çeşitli birimler bulunmaktadır. Bunlar, teftiş kurulu, risk yönetimi ve iç kontrol birimleridir.

Bu bahsedilenler dışında, bankanın fonksiyon hacmine ve müşteri taleplerine bağlı olarak geliştirilen yeteri kadar sayıda faaliyet birimleri oluşturulur. Bu birimlere örnek olarak, ticari bankacılık, kurumsal bankacılık, tarımsal bankacılık, takipteki krediler, insan kaynakları verilebilir. Genel müdürlük makamına direkt bağlı olarak çalışan faaliyet birimleri alt kollara ayrılır. Bu alt kollarda çok sayıda çalışan mevcuttur.

Bunların dışında bankalarda hukuki işlemlerin yürütülmesinden sorumlu hukuk müşavirlikleri bulunmaktadır.

3.5.2. Şube Organizasyon Yapısı

Bankaların şube örgütlenmeleri ise bölge başkanlıkları bazında yapılır. Coğrafi alan, işlem hacmi, talep ve banka politikaları esas alınarak oluşturulan bölge başkanlıklarının sayısı bankadan bankaya değişir. Bu bölge başkanlıkları bazında sıralanan şubeler kendi içinde aktif büyüklükleri baz alınarak oluşturulan norm kadro sayılarına göre büyük, orta ve küçük ölçekli şubeler olarak isimlendirilir.

Toplam personel sayısı ortalama 30 ve üzeri olan büyük ölçekli şubelerde şube yöneticisine bağlı pazarlama, operasyon ve krediler bölümleri bulunur. Pazarlama yetkilisine bağlı çalışan pazarlama bölümü kendi içinde kurumsal, ticari ve tarımsal bankacılık bölümlerine ayrılır. Operasyon yetkilisine bağlı çalışan operasyon bölümü ise kendi içinde müşteri hizmetleri, ticari işlemler, muhasebe destek hizmetleri ve vezne hizmetleri olarak dörde ayrılır. Ayrıca, büyük ölçekli şubelerde kontrol yetkilileri de bulunmaktadır. Kontrol yetkilileri ise daha önce de belirtildiği üzere iç kontrolör ve mali analistlerden oluşur.

Toplam çalışan sayısı ortalama 20 ve altında olan orta ölçekli şubelerde, şube yöneticisine bağlı pazarlama ve operasyon bölümleri bulunur. Pazarlama yetkilisine bağlı olarak çalışan pazarlama bölümü kendi arasında ticari, bireysel, tarımsal bankacılık kısımlarına ayrılır. Operasyon yetkilisine bağlı çalışan operasyon bölümü ise kendi içinde müşteri hizmetleri, ticari işlemler, muhasebe destek hizmetleri ve vezne hizmetleri olarak dörde ayrılır.

Toplam personel sayısı ortalama 10 ve altında olan küçük ölçekli şubelerde şube yöneticisine bağlı bir yetkili, bu yetkiliye bağlı olarak faaliyet gösteren müşteri hizmetleri ve muhasebe-destek hizmetleri bölümleri bulunur.

3.5.3. Hukuken Kurulması Zorunlu Birimler

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun iç sistemlere ilişkin yükümlülüklerle yer veren 29. maddesi uyarınca "Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler". Söz konusu düzenlemeye istinaden Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteren tüm bankalara risk yönetimi ve iç kontrol birimlerini oluşturarak etkin faaliyette bulunmalarını gözetmek yükümlülüğü getirilmiştir.

BDDK Teşkilat Yönetmeliği'nin 13. maddesinde; ana hizmet birimlerinden biri olan İzleme Dairesi Başkanlığı'nın görevi, risk yönetim teknikleri ve analiz yöntemlerinde kullanılacak veri tabanında yer alacak bilgilerin tanımlamalarını yapmak olarak ifade edilmiştir. Yine, aynı yönetmeliğin 20. maddesinde ise ana hizmet birimlerinden bir diğeri olan Risk ve Gözetim Teknikleri Araştırma Dairesi Başkanlığı'nın görevleri de aşağıdaki şekilde listelenmiştir (BDDK, 2000: 1):

- Mali sektörde risk ölçüm ve yönetimi ile gözetim teknikleri konusunda araştırmalar yapmak, model ve teknikler geliştirmek,
- İç denetim, risk ölçüm ve yönetimi ile gözetim teknikleri ve ilgili istatistiksel araçların kullanımı konusunda ilgili birimlere teknik destek sağlamak,
- Yukarıda belirtilen konularda politika önerilerinde bulunmak,
- Kurum başkanı tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

Bankalar söz konusu birimleri bünyelerinde oluşturmak ve faaliyetlerini gözlemlemekle yükümlüdür.

4. BANKALARDA DENETİM

Denetim son yıllarda en fazla önem kazanan yönetim işlevlerinden birisidir. Bu durum, bankaların para ve benzeri değerleri yönetmeleri, müşteri memnuniyeti düşüncesinin son yıllarda daha fazla öne çıkması ve içinde yaşadığımız ülkenin hukuki düzenlemeleri uyarınca ortaya çıkmıştır. Denetim, uygulama genişliği nedeniyle her yönüyle incelenmesi oldukça güç bir kavram olmakla birlikte, kelime anlamından başlayarak, fonksiyonları, özellikleri ve amaçları gibi açılardan incelemek konunun anlaşılması açısından yararlıdır.

4.1. Denetimin Tanımı ve Kavramı

Terimsel olarak denetim kelimesinin tanımı Türk Dil Kurumu tarafından ‘Bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş etmek, kontrol etmek’ şeklinde yapılmıştır (TDK, 2005: 63).

İşletmelerce gerçekleştirilen faaliyetlerin sayısının artması ve çeşitlenmesi ile denetimin gerekliliği daha fazla vurgulanmaya başlanmış, yönetimin işlevlerinden biri olan denetim kurumların tüm birimlerince gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Bu kapsamda, denetim ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin savlarla, kabul edilmiş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılarına iletmek amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir (Erdoğan, 2005: 1).

Denetim aynı zamanda İngilizcedeki ‘Audit’, Latince’deki ‘Audire’ kelimelerinin Türkçe karşılığı olup, modern anlamda denetim, olasılık ve güvenirlik (probabilite ve relativite) esaslarıyla belirlenmiş hedef ve standartlar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçların verimlilik, etkinlik ve ekonomiklik derecelerini ölçmek, karşılaştırmak ve değerlendirmek olarak da tanımlanmıştır (Kenger, 2001: 1).

4.2. Denetimin Fonksiyonları

Globalleşen dünyada yaşanan sektörel gelişmeler, teknolojik altyapı ve talep artışları işletmeleri düzenli denetim birimleri kurmaya ve sürekli denetimlerde bulunmaya yöneltmiştir.

Düzenli ve sürekli gerçekleştirilen denetim faaliyetleri işletmelerde işlemlerin sağlıklı gerçekleştirilmesini sağlayarak, hem çalışanlar açısından riskleri azaltır hem de müşteri memnuniyetini artırır.

İşletmeler faaliyetlerini temel yönetim fonksiyonlarını ifa ederek yerine getirmektedirler. İşletmelerde yönetim fonksiyonlarının ne şekilde uygulandığı, aksayan tarafların olup olmadığı ve daha iyi bir şekilde icra edilebilmeleri için ne gibi düzeltici önlemlerin alınması gerektiği noktalarında düzenli, güvenilir, faydalı ve zamanlı bilgilere gereksinim duyulur (Memiş, 2006:1).

Özellikle bankacılık sektöründe belirli hedefler dahilinde çalışıldığı ve temel amacın kâr elde etmek olduğu düşünüldüğünde, denetimin tüm yönleriyle uygulanmasının güçlüğü görülmektedir. Banka hedefleri, müşteri memnuniyeti ve hukuki düzenlemelerin birbiriyle çelişen durumlar yaratması yönetim bilimlerine göre denetim kavramını ortaya çıkarır. Yönetim bilimleri açısından denetim fonksiyonu, önceden kabul edilmiş standartlara göre tanımlanan faaliyetlerin ölçülmesi ve hedeflerden sapmalar varsa, gerekli düzeltmeleri yapabilmek olanaklarının kazanılması demektir.

4.3. Denetim Sürecinin Özellikleri

Denetim sürecinin özellikleri aşağıdaki şekilde listelenebilir:

- Denetim, sürekli, sistematik ve disiplinli bir süreçtir: Denetim, bünyesinde faaliyet gösterdiği organizasyondan ayrık belirli dönemlerde ve bazı standartlar altında gerçekleştirilen bir faaliyettir.
- Denetim Birimi Doğrudan Üst Kademe Yönetimine Bağlı Faaliyet Gösterir: Tüm işletmelerde olduğu gibi bankalarda da denetim birimleri üst yönetim tarafından onaylanan denetim plan ve programlarına göre gerçekleştirilir.
- Önceden Saptanan Ölçütler: Denetim birimleri faaliyetlerini yasa koyucu ya da organizasyonlar tarafından oluşturulan iç düzenlemelere göre gerçekleştirir. Bu düzenlemeler statik değildir zaman içinde ihtiyaçlara göre değişebilir.
- Tarafsız Kanıt Toplama ve Bağımsızlık: Denetçinin işlem gerçekleştirirken bağımsız ve önyargısız davranmasını ifade eder.
- Denetimin İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Koordinasyon ve Rehberliğinde Kurul Tarafından Belirlenen Genel Kabul Görmüş Standartlara Göre Gerçekleştirilmesi: Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları iç denetim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılır.

4.4. Denetimin Amaçları

Bir işletmede etkin ve verimli olarak gerçekleştirilen denetimin en önemli amacı faaliyetlerin hedefler ve düzenlemeler doğrultusunda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin saptanması ve sapmalar mevcutsa gerekli önlemlerin alınmasıdır.

Etkili bir denetim sistemi sayesinde mevcut ve olması istenen durumlar göz önüne serilerek işletmenin zayıf yönleri ortaya çıkarılır. Elde edilen verilerden yola çıkılarak çeşitli analizler yapılır. Mevcut durumun incelenmesi aynı zamanda işletmenin karşı karşıya olduğu riskleri önlemeye yardımcı olur.

Aynı zamanda denetim gözden geçirilen faaliyetlerle ilgili nesnel analizler, değerlendirmeler, tavsiyeler ve yorumlar yaparak yönetimin tüm üyelerine sorumluluklarını etkili bir biçimde yerine getirmekte yardımcı olur (TİDE, 1998: 2). İşletmelerde denetim sistemin akışını hızlandırır, faaliyetlerin eksiksiz ve hızlı şekilde yürütülmesini sağlar ki bu durum zamanın çok önem arz ettiği günümüz dünyasında işletmelere rekabet avantajı sağlar.

4.5. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

İktisadi kararların alınması elde edilen geçerli bulgulara dayandırılır. Verilen kararların doğru olması, mevcut bilgilerin gerçekçi olmasına bağlıdır.

AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) tarafından 1947 yılında kabul edilen Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları üç ana kategoride sınıflandırılmış olup, toplam on tanedir.

Denetim standartları, denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olan, ona denetim faaliyetini sağlıklı olarak yerine getirmesinde ışık tutan genel ilkelere dayanır. Yapılan denetimin uygun ve geçerli kabul edilebilmesi için denetçinin bu ilkelere uygun hareket etmesi gerekmektedir.

4.5.1. Genel Standartlar

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının birinci bölümünde denetçilerin karakterleri, davranışları ve mesleki eğitimleri ile ilgili esaslar yer alır. Bu açıdan bu standartlar kendi içinde üç gruba ayrılır:

Mesleki Eğitim ve Deneyim Standardı: Denetim, bir uzman olarak gerekli teknik eğitim ve yeteneğe sahip kişi veya kişilerce yapılmalıdır (Roger, 1976: 14). Denetim raporunun amacı güvenilir nitelikte bir denetim görüşünün raporlanmasıdır. Güvenilir ve kaliteli bir denetim görüşüne ulaşmak için bu işlevi yürüten denetçinin belirli bir mesleki eğitime, deneyime ve yeteneğe sahip olması ve denetim faaliyetini tam bir bağımsızlık ile yürütmesi zorunludur. Mesleki yeterlilik denetçiler açısından zorunlu bir koşul olarak aranmaktadır.

Denetçi olabilmek için kişinin teorik bilgi düzeyini ölçen bir sınav yapılır ve denetçi yardımcısı olarak göreve başlatılır. Özellikle denetim mesleğinde iş başında eğitim çok önemlidir. Bu eğitim genel olarak deneyimli uzman bir denetçinin yanında yardımcı denetçilik yapılarak sürdürülür. Uzman denetçiler kendi mesleki bilgi ve deneyimlerini yanlarında çalışan genç yardımcı denetçilere aktararak onların mesleki açıdan üstün nitelikli uzman denetçiler olarak yetişmelerine çaba harcar. Bu, denetçilik mesleğinin öngördüğü yüce bir davranıştır. Denetçi yardımcılığı süresi sonunda yeterlilik sınavına tabi tutulan denetçi yardımcıları bu sınavı da başarıları halinde denetçi yeterlilik belgesini kazanarak denetçi olurlar (Kenger, 2001: 3).

Bağımsızlık ve Tarafsızlık Standardı: Diğer bir standart denetçilerin bağımsız muhakeme yapabilmelerini ifade etmektedir. Bağımsızlık denetim mesleğinin esasını oluşturur. Tarafsız ve dürüst davranma olarak tanımlanan bağımsızlık denetçilerin mesleki zorunluluklarından biridir. Bağımsız ve tarafsız çalışma prensibi denetim raporunun da aynı yönde hazırlanmasını sağlayarak, denetçiye güven oluşturur. Böyle bir inanç denetçilik mesleğinin olmazsa olmaz koşuludur. Bağımsızlık, denetçinin hazırladığı rapora güvenme olarak yansiyacaktır (Erdoğan, 2005: 9).

Mesleki Özen ve Dikkat Standardı: Bu standart denetim işlevini gerçekleştiren denetçilerin görevlerini yerine getirirken mesleki özen ve titizliği göstermelerini ifade eder. Bu açıdan denetim görevlilerinin denetim faaliyetlerinde, denetim ilke ve kurallarına eksiksiz uymaları, güvenilirlikten ayrılmaksızın çalışmalar gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bir iç denetçi, mesleki dikkat ve özen ile görevini gerçekleştirirken, yanlış işlemler, hatalar, ihmal edilen unsurlar, verimsizlik ve çıkar çatışması gibi unsurlarla karşılaşma olasılığına hazırlıklı olmalıdır. Buna ilaveten iç denetçiler, yetersiz denetimleri tespit ve uygun prosedür ve uygulamalara uygunluğun artırılması için tavsiyelerde bulunmalıdırlar (Dicle, 1997: 40).

4.5.2. Çalışma Alanı Standartları

Çalışma alanı standartları denetçiye güvenilir bir denetim görüşüne ulaşmak için kanıt toplamada ve kanıtları değerlemede kılavuz olur. Bu temel denetim adımları, birer standart olarak denetim sürecinin kavramsal alt yapısını oluşturur (Erdoğan, 2005: 9).

Planlama ve Gözetim Standardı: Denetçinin denetlediği işletme finansal tablolarının güvenilirliği açısından doğru bir karara ulaşmak için sistematik bir süreci tamamlamak zorundadır.

Denetim görevlileri, denetlenecek kuruluşun kendisi ve faaliyet gösterdiği alan hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Uygun bir denetim planlaması yapabilmek için kuruluşun organizasyon yapısı, kuruluş yeri, ürettiği mal veya hizmetlerin niteliği,

yatırımları, alımları, pazarlama faaliyetleri, finansal yapısı, iş ilişkisinde olduğu üçüncü kişiler gibi birçok konuda bilgi toplanmalıdır. Denetçi bu konularda bilgi sahibi olduktan sonra Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının öngördüğü kalitede bir denetimin gerçekleştirilmesi için uygun bir denetim planı hazırlar. Denetimin planlanması, daha etkin ve zamanında bir denetim yapılmasının koşuludur (Özgen, 2001: 23).

İç Kontrolün İncelenmesi Standardı: İşletmelerde gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinin en önemli aşaması işletmenin iç kontrol sisteminin incelenmesidir. Bir kuruluştaki etkin bir iç kontrol sisteminin bulunması, işlemlerin ve dolayısıyla elde edilen bilgilerin doğruluk ve güvenilirlik derecesini artırır.

İşletmenin iç kontrol sisteminin gözden geçirilip değerlendirilmesinin yapılmasında iki amaç bulunmaktadır. Birincisi, sistemin kendisine olan güveninin araştırılarak sistemin etkinliğinin saptanmasıdır. Kuruluşun sahip olduğu iç kontrol sistemi ne kadar etkin ise, denetçinin güveni o kadar fazla olacak ve buna bağlı olarak da denetim riski azalacaktır. Bu, denetçinin denetim adımlarının yönünü ve uygulayacağı tekniklerin ölçüsünü belirlemeye de yarayacaktır (Uzay, 1999: 41).

Kanıt Toplama Standardı: Denetçi inceleyeceği olaylar hakkında doğru ve net bir görüşe varabilmek için çalışmasına temel sağlayacak kanıtlar, soruşturmalar, gözlemler, araştırmalar yapar. Söz konusu kanıtlar ve araştırmalar denetim yapılan dönemle uyumlu, yeterli sayıda ve anlaşılır olmalıdır.

Denetim konusuyla ilgili olarak yeterli sayıda kanıt toplanmasının yanı sıra, bu kanıtların uygun kanıtlar olması da gerekmektedir. Buradaki uygunluk aynı zamanda kalite anlamındadır. Buna göre denetçi yeterli sayıda kaliteli kanıt toplamakla yükümlüdür. Miktarda olduğu gibi, kanıtın uygunluğunun belirlenmesi de denetçinin yargısına kalmaktadır. Genel olarak bir denetim kanıtının kalitesine etki yapan etmenler; kanıtın geçerliliği, nesneliliği, zamanlılığı ve sürekliliğidir (Güredin, 1994: 31).

4.5.3. Raporlama Standartları

Denetleme sürecinin son evresi denetim raporunun hazırlanmasıdır. Denetçinin gerçekleştirdiği tüm çalışmaların derlenmiş ve sunulmuş bir hale getirilmesi için belirli şartlar söz konusudur ki bunlar Genel Kabul Görmüş Denetim İlkelerinden Raporlama Standartları içerisinde yer alır.

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uyum Standardı: Denetçi raporunda işletmenin finansal tablolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini araştırmalıdır. Denetim işlevinin esas amacı kuruluşun finansal durumunu, finansal durumundaki değişiklikleri ve faaliyetlerle ilgili sonuçları doğru ve dürüst bir biçimde bildirmektir. Bu hususları içeren denetim raporunun hazırlanması için kullanılan temel ölçüt Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleridir.

Devamlılık: Devamlılık ilkesi gerçekleştirilen denetimle, muhasebe bilgisinin dönemler arası karşılaştırılabilirliğini vurgulamak amacıyla cari dönemle geçmiş dönemlerin muhasebe ilkelerinin tutarlılık göstermesi gerektiğini ifade eder. Finansal tabloların anlaşılabilirliğini sağlamak için muhasebe ilkelerinde meydana getirilen değişiklikler, bu değişikliklerin etkileri ve sebepleri dipnotlarda yeterli ayrıntı ile sunulmalıdır.

Açıklama Standardı: Finansal tablolar bir işletmeyle ilgili bilgileri ekonomik karar birimlerinin bilgisine sunar. Karar alıcılar bu bilgileri kullanarak yatırım kararları alırlar. Dolayısıyla bilgiye zamanında, eksiksiz ve net olarak ulaşmak önemlidir.

Denetçiler finansal tablolarda verilen açıklayıcı notları da incelemeli ve yeterli düzeyde olup olmadığını raporunda belirtmelidir (Güredin, 1994: 35).

Görüş Bildirme Standardı: Denetim raporu yürütülen denetim sürecinin en son aşamasıdır. Denetim raporu, ya bir bütün olarak finansal tablolarla ilgili bir görüşün bildirilmesini kapsmalı ya da bir görüş bildiremiyorsa bu durumu nedenleriyle birlikte açıklamalıdır (Kenger, 2001: 23). Denetçinin en önemli görevi yaptığı incelemeler sonucunda raporunda, vardığı sonuçları nedenleriyle ifade etmektir.

4.6. Denetçi Türleri

Denetçiler görev ve faaliyet alanlarına göre sınıflandırılmaktadırlar. Bu sınıflandırma denetim işlevinin sınırlandırılması yoluyla süreç analizi yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Her denetçi türünün çalışma metodolojileri farklı olmakla birlikte temelde gerçekleştirilen denetim süreci aynıdır.

4.6.1. Bağımsız Denetçi

Bağımsız denetçi, işletmenin finansal raporlama standartları doğrultusunda finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda görüş bildirmekle görevli kişilerdir. Bağımsız denetçiler işletmeye her hangi bir tabiiyet bağı olmaksızın, profesyonel denetim hizmeti veren işletmelerde çalışan denetçilerdir.

Bağımsız denetçiler yaptıkları incelemelerle, finansal tabloların güvenilirlik derecesini yükseltmekle beraber, işletmenin temel konularda faaliyetlerini verimli şekilde gerçekleştirdiğine dair bilgi sağladığı şeklinde algılanmamalıdır.

Bağımsız denetimi amaçlara uygun olarak gerçekleştirmek adına uygulanan bağımsız denetim yöntem ve teknikleri bağımsız denetimin kapsamını oluşturur

4.6.2. Kamu Denetçisi

Kamu denetçisi ya da diğer bir deyişle ombudsman "prensip itibariyle parlamento tarafından atanan, ancak hükümete karşı olduğu kadar, parlamentoya karşı da bağımsız olan, yönetimin eylem ve işlemlerinden zarar gören kişilerin hiçbir şekle bağılı olmaksızın yaptıkları şikâyetler üzerine harekete geçen, geniş bir soruşturma ve araştırma yetkisi ile donatılmış, yönetimin yaptığı haksızlıkları ortaya koymak, takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını engellemek, mevzuata saygılı olmayı ve uygun hareket etmeyi temin etmek, icrai karakter taşımayan önerilerde bulunmak ve nihayet kamu hizmetlerinin daha iyi yürütülmesi için gerekli reformların yapılması önerisinde bulunmak amaçlarını güden" bir kişidir (Işıkkay, 2001: 2).

Erdal Kenger'e göre kamu denetimi "Kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere denetim yapan kişi ve kurumlarca gerçekleştirilen finansal tablolar, uygunluk ve performans denetimlerini ifade eden kamusal bir fonksiyondur" (Kenger, 2001: 5).

Kamu denetçiliği kavramı ülkemizde henüz uygulama alanı bulmamış olmakla beraber, Avrupa'da kamu denetçiliği kurumunun başarılı uygulamaları görülmektedir.

4.6.3. İç Denetçi

İç Denetçi belirli bir işletme bünyesinde görev alan ve iç denetim işlevini kurum içinde yerine getiren çalışanlardır. İç denetim gerçekleştiren birim işletmelerde "İç Kontrol

Birimi” dir. Amacı genel olarak, organizasyonun yöneticilere sorumluluklarını etkin ve verimli şekilde yerine getirmelerinde yardımcı olmaktır.

İç denetimin işletmelerde gerçekleştirdiği birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Tüm bu çalışmaların ve periyodik kontrollerin ışığında iç kontrol birimlerinin en önemli görevinin işletmeyi karşı karşıya olduğu muhtemel risklerden korumak olduğu söylenebilir.

4.7. Denetim Süreci

Denetim sürecinin etkin ve başarılı şekilde planlanması hem denetçiye zaman tasarrufu sağlar, hem de gerçekleştirilen denetimin daha dikkatli ve ayrıntılı yapılması mümkün olur. Denetim süreci bazı aşamalardan meydana gelir. Bu aşamalar bilgi toplama, planlama, inceleme-sorgulama, raporlama ve geri dönüşüm olarak beşe ayrılır.

Her denetçinin çalışma tarzı ve her denetim işleminin niteliği farklı olduğundan dolayı bu aşamaların azaltılıp çoğaltılması mümkündür.

4.7.1. Bilgi Toplama

Denetim sürecinin esas amacı gerçek ve doğru bilgiye ulaşmaktır. Bu nedenle etkili bir denetim gerçekleştirebilmek için gereken ilk adım verilerin toplanmasıdır. Veriler işletmeden işletmeye değişmekle birlikte önceki çalışma raporları, mevzuat, görüşmeler gibi yazılı veya sözlü kaynaklar olabilir.

Doğru bilgiye ulaşmak için toplanan bilgilerin de amaçlar doğrultusunda, açık, anlaşılır ve net olması gerekmektedir. Aynı zamanda bilgiler inceleme yapılan dönemin verileriyle uyumlu olmalıdır.

Denetçi, denetlenecek işletmeyle ilgili olarak temel bilgileri de toplamalıdır. Temel bilgiler sektörel ve firmaya dair bilgiler olarak gruplandırılabilir. Bu bilgiler değerlendirilerek denetlenecek firmayla ilgili bir ön çalışma yapılırsa denetim sürecinde zamandan tasarruf sağlanabilir.

4.7.2. Planlama

Etkin bir denetim süreci gerçekleştirilmesi için gerekli koşullardan birisi de denetim planlamasının yapılmasıdır. Denetim planlaması, denetim görüşüne ulaşmada denetçilerin faaliyetleri ne şekilde yürütecekleri konusundaki davranış düzenini ifade eder (Sezal, 2006: 33).

Denetim planı yapılarak denetlenecek işletmeyle ilgili nasıl bir süreç takip edileceği, denetim faaliyetlerinin nasıl uygulanacağı yönetsel açıdan ele alınır. Böylece denetim zamanlaması da gerçekleştirilir.

4.7.3. İnceleme- Sorgulama

Denetçi elde ettiği verilerden yola çıkarak hazırladığı denetim planı dahilinde incelemelerine başlar. İşletmeyle ilgili çeşitli araştırmalar gerçekleştirir. Bu araştırmaları mevcut teknolojik altyapıları kullanarak yapabileceği gibi, görüşme gibi sözlü kaynaklara da başvurabilir.

İnceleme yapılan yazılı verilerin yeterli olmadığı durumlarda denetçi araştırdığı olayın özelliğine göre müşteri veya personel sorgulama yöntemine de başvurabilir. Sorgulama yaparken uygulanması gereken prosedürler işletmeden

işletmeye değişmekle birlikte, yapılan sorgulamanın sonucunun bir tutanağa bağlanması zorunludur.

4.7.4. Raporlama

Denetim sürecinin son aşaması raporlamadır. İyi bir denetim raporu açık, anlaşılır ve sade bir dille yazılmalıdır. Gerçek ve doğru bilgiyi içeren denetim raporu olumlu veya olumsuz bir denetçi görüşü içermelidir.

Raporlama Standartlarına uygun olarak hazırlanan denetim raporu gereğinden fazla ayrıntı içermemeli, yeterli ve gerekli bilgiyi karar alıcılara sunmalıdır.

4.7.5. Geri Dönüşüm (Feed Back)

Denetimin amacı işletmedeki mevcut riskleri ortaya koyarak bu riskleri bertaraf etmek amacıyla yönetime yardımcı olmaktır. O halde hazırlanan raporda belirtilen hususların işletmenin yönetimi tarafından göz önüne alınarak eksikliklerin giderilmesi sağlanmalıdır.

Raporlanan eksikliklerin tamamlattırılması denetçi açısından önemlidir. Denetçinin, denetlediği işletmeyi bir sonraki periyodik kontrolünde ilk yapması gereken bir önceki denetim raporunu incelemek ve eksikliklerin giderilip giderilmediğini tespit etmektir.

4.8. Banka İşletmelerinde Denetimin Temel İlkeleri

Banka işletmelerinin belirli ilkelere bağli olarak faaliyet göstermeleri finans sektöründe kalıcı olabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Çünkü günümüzde ekonomik karar alıcılar açısından en önemli olgu güven olgusudur. Güven ortamı sağlanması ise bazı standartlar çerçevesinde çalışmakla sağlanabilir.

Tüm bankalarca kabul gören altı temel ilke bulunmaktadır (Basel Komite, 2006: 1).

4.8.1. Süreklilik

Banka işletmelerinde iç denetimin devamlı olması gerektiğini ifade eden bir ilkedir. İç denetçilerin kurumla tabiiyet ilişkisi içinde olan banka çalışanlarından seçilmesi bu ilkenin bir gereğidir.

4.8.2. Bağımsız İşlev

Bu ilke, bankalarda faaliyet gösteren iç denetim bölümünün bankanın denetimini yaptığı işlemlerinden bağımsız olmasını ifade eder.

İç denetçinin bağımsız olabilmesi için su üç şartın gerçekleşmesi gerekir (Gürbüz, 1995: 52):

- İç denetçi, doğrudan üst yönetime sorumlu olmalıdır.
- İç denetçi yürütme fonksiyonundan uzak olmalıdır.
- İç denetçi görüşünü çekinmeden açıklayabilmelidir.

4.8.3. Denetim Tüzüğü

Denetim tüzüğü, banka içinde faaliyet gösteren iç denetim bölümünün amaçlarını, kontrol alanını, çalışma standartlarını, ilkelerini, görev ve yetkilerini, sorumluluklarını kapsar.

Denetim tüzüğü, banka içi denetim birimince kurulan bir komite tarafından hazırlanarak, üst yönetimin onayına sunulur.

4.8.4. Yansızlık

İç denetim biriminin karar birimlerine sunacağı denetim raporu tarafsız, gerçek ve doğru bilgiyi içermelidir. Bu nedenle, bankalarda görev yapan İç kontrolörlerin tarafsız davranması, mümkün olduğunca banka içi çıkar çatışmalarından uzak olması gerekmektedir.

İç denetim birimlerinde görevli olanların ilk göreve başlatılmalarında uygulanan bir takım psikolojik testler bu açıdan yararlı olabilmektedir.

4.8.5. Profesyonel Yeterlilik

İç denetim biriminde görevli personelin profesyonel yeterliliğe sahip olması gerektiğini ifade eden ilkedir. Profesyonel yeterlilik ise rutin çalışma programları, hizmet içi eğitimler, kurum içi ve dışı denetim politikalarının yakından takip edilmesi yoluyla elde edilebilir.

Denetim personelinin rotasyona tabi tutularak denetim yaptırılması da mesleki gelişim açısından önemlidir.

4.8.6. Faaliyetin Kapsamı

Bütün kuruluşlarda olduğu gibi bankada da her faaliyet ve her birim iç denetimin kapsamına girmelidir. Etkin bir iç denetim işlevinin gerçekleştirilebilmesi açısından zorunlu olan bu durum banka yönetimince meşrulaştırılarak iç denetçilere uygun çalışma ortamı sağlanmalıdır.

4.9. Denetim Türleri

Denetim yapısı itibarıyla geniş kavramı ifade ettiğinden literatürde birçok ayrımı yapılmıştır. Denetim amacına göre dörde ve statüsüne göre ikiye ayrılır. Amacı yönünden türleri mali tablolar denetimi, uygunluk denetimi, performans denetimi ve faaliyet denetimi başlıkları altında incelenebilir.

4.9.1. Mali Tablolar Denetimi

Finansal denetim, bir işletmenin finansal tablolarının önceden belirlenmiş kriterlere uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği konusunda bir görüş belirlemek amacıyla bu finansal tabloların incelenmesini kapsar. Bu kriterler genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri veya vergi mevzuatı hükümleridir. Bu denetim bağımsız denetçiler ve kamu denetçileri tarafından yürütülür (Özbakır, 22.05.2008, www.onlinekalite.com).

4.9.2. Uygunluk Denetimi (Düzenlilik, Usul Denetimi, Mali Denetim)

Uygunluk denetimi (compliance, regularity, propriety audit), bir örgütün mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin belirlenmiş yöntemlere, kurallara veya mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla incelenmesidir. Bu denetim türünde belirlenmiş kriterler farklı kaynaklar tarafından oluşturulur. Uygunluk denetimi, iç denetçiler ve dış denetçiler ile kamu denetçileri tarafından yürütülür. Denetimin konusu, örgütün mali işlemleri ve faaliyetleridir (Kenger, 2001: 7).

Bu denetimin amacı yetkili bir üst makam tarafından saptanmış kurallara uyulup uyulmadığının araştırılmasıdır. Bu üst makam işletme içinden olabileceği gibi işletme dışından da olabilir (Güredin, 1994: 14).

4.9.3. Performans Denetimi

Performans denetimi, bir örgütün faaliyetlerinin verimlilik ve etkinliğini değerlemek amacıyla bu faaliyetlerle ilişkili usul ve yöntemlerin uygulanışının gözden geçirilmesini kapsar. Faaliyet denetiminde, denetçilerden tarafsız gözlemlerde bulunması ve belirli faaliyetlerin ayrıntılı analizini yapması beklenir. Faaliyet denetiminde, faaliyet sonuçları verimlilik standartlarıyla karşılaştırılır (Özbakır, 22.05.2008, www.onlinekalite.com).

Performans denetimi, faaliyet denetimi veya yönetim denetimi olarak da anılmaktadır ve genellikle mali tabloların denetiminden veya uygunluk denetiminden daha güçlü bir denetimdir (Erdoğan, 2005: 4).

4.9.4. Ekonomik Denetim

Ekonomik denetim, finansal tablolar, uygunluk ve performans denetimlerinin birlikte yürütüldüğü ve raporlandığı bir denetim türüdür. Ekonomik denetim kapsamında; bir taraftan kuruluşun faaliyetlerinin yürürlükteki mevzuata uygun olarak yapılıp yapılmadığını, diğer taraftan finansal tablolarının yürürlükteki mali mevzuat ve genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygunluğu ayrıntılı bir inceleme yapılmak yoluyla ortaya konulmakta, öte yandan kuruluşa tahsis edilen kaynakların tüm işletme fonksiyonları dikkate alınarak rasyonel esaslara göre etkinlik, verimlilik ve tutumluluk ilkeleri doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı ölçülür ve bu doğrultuda önerilerde bulunulur (Kenger, 2001: 7).

4.10. Bankalarda Denetim İşlevi

Günümüzün globalleşen iş dünyası, ekonomik koşullardaki dengesizlikler ve krizler; rekabet koşulları, teknolojik gelişmeler, ilgi gruplarının yükselen beklentileri; tüm kuruluşlarda iyi kurumsal yönetim ve dolayısıyla, etkin risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kurulmasını ve işletilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.

Özellikle de risklerin yoğun ve gelişmiş olduğu bankacılık sektöründe, risk yönetimi ve iç denetim mekanizmalarının sağlıklı ve eşgüdümlü şekilde işlemesi ve üst düzey yönetime, hissedarlara ve ilgi gruplarına güvence vermesi gittikçe önem kazanmaktadır (Aytekin ve Pişkinoglu, 2003: 1).

Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir. Çünkü finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak, bu aşamada önemli olan risklerin doğru

tanımlanıp, yönetilmesidir. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve risk yönetimi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma indirilecektir (Yıldırım, 20.07.2008, www.econturk.org).

Sözü geçen banka işletmelerinde, gerçekleştirilen farklı alanlara yönelik birçok hizmetin işleyiş sürecinin kontrolü eşanlı yapılmalıdır. Aksi takdirde işlem yoğunluğu nedeniyle önemli sayılabilecek birçok risk göz ardı edilebilir ki bu da bankanın kamuoyundaki prestijini olumsuz etkileyebilecek sonuçlar ortaya çıkarabilir. Eşanlı denetim işlevini işletmelerde iç denetim mekanizmasıyla iç kontrol sistemleri gerçekleştirir. Bu noktada iç kontrol sisteminin özellikle banka işletmelerinde önemi büyüktür.

4.11. Bankalarda Denetim Birimleri

Her banka işletmesi bünyesinde yapılan her işlemin kontrolünün sağlanmasına çalışır. Denetim asıl olarak yönetimin fonksiyonlarından biridir. Bu nedenle, üst yönetimde görevli tüm yöneticiler denetim işlemlerinden birinci derecede sorumludur.

Ancak, çalışma dinamiği içinde yöneticilerin banka içi denetimi tam anlamıyla gerçekleştirmeleri mümkün olmamaktadır. Denetim işleminin profesyonel bir çalışma ve yeterlilik gerektirmesi nedeniyle her banka kendi içerisinde denetim görevini yürütecek belirli birimler oluşturur.

4.11.1. Teftiş Kurulu Başkanlıklarının Kuruluşu, Görev ve Sorumlulukları

Teftiş Kurulu Başkanlıkları bir kişinin başkanlığında, başkan yardımcıları, başmüfettişler ve müfettiş yardımcıları ile birim elemanlarından meydana gelir. Teftiş Kurulu genel müdürün emri veya onayı ile kuruluşun sınırları içinde kalmak şartıyla, kuruluşun her türlü faaliyet ve işlemleriyle ilgili olarak teftiş, inceleme ve soruşturma işlerini genel müdür adına yürütmekle görevlendirilir.

Genel müdürlük bünyesinde görev yapan Teftiş Kurulu Birimlerinin görev ve sorumlulukları arasında;

- Bankalarca gerçekleştirilen işlemlerin ve bankalara ait yükümlülüklerin zamanında, tam ve doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini araştırmak,
- Bankalar ve bankaların her türlü iştiraklerinde durumun gerekleri uyarınca denetim, inceleme, araştırma ve soruşturma yapmak,
- Banka bünyesinde gerçekleşebilecek her türlü hata ve usulsüzlüklerin önlenmesi amacıyla gereken sıklıkta denetimler yapmak,
- Yapılan denetimler sonucu elde edilen hata analizlerini banka Yönetim Kuruluna sunmak,
- Bankalarda etkin bir iç denetim ve risk yönetimi sisteminin uygulanması amacıyla bu birimlerin çalışmaları üzerinde gereken incelemeleri yapmak, bulunmaktadır.

4.11.2. İç Kontrol Daire Başkanlıklarının Kuruluşu, Görev ve Sorumlulukları

İç Kontrol Birimleri kıdem esasına göre bir başkan başkanlığında, Bölüm Müdürleri, İç Kontrolörler ve yardımcı destek personelden oluşur. Başkanlık, Yönetim Kuruluna bağlıdır. İç Kontrolörler, Başkanlıktan alacakları göreve ilişkin talimatları Yönetim Kurulu adına yerine getirir. İç Kontrolörlerin görevlerini bankanın temel faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli tedbirlerin alınması Yönetim Kurulunun yetki ve görevleri arasında yer almaktadır.

Banka içi yapılanma şeması gereğince direkt olarak Yönetim kuruluna bağlı faaliyet gösteren İç Kontrol birimlerinin görev ve sorumlulukları kapsamında;

- Banka çapında gerçekleştirilen İç kontrol faaliyetlerinin, BDDK tarafından oluşturulan yasal mevzuat çerçevesinde oluşturulacak program talimatları ile kontrol noktaları paralelinde gerçekleştirmek,
- Belirlenen kontrol programlarının bankanın hedefleri ve Banka Yönetim Kurulu tarafından belirlenen strateji ve politikalar doğrultusunda kesintisiz gerçekleştirilmesini sağlamak,
- İç kontrol faaliyetleri esnasında tespit edilen risklerin önlenmesi amacıyla alınması gereken önlemler hususunda başkanlığa çözüm önerileri geliştirerek, riskli bir hususla karşılaşılması durumunda gereken bildirimleri yapmak,
- Gerçekleştirilecek İç kontrol faaliyetlerinin bankanın birim bazında dağıtımını, uygulanacak metodları ve en etkin kontrol yöntemlerinin belirlenmesi konusunda üst yönetime görüş bildirmek,
- Yapılan İç Kontrol faaliyetleri sonucunda tespit edilen hususların eksiksiz ve doğru biçimde raporlanmasının ardından ilgili tespitleri risk grupları bazında ayırıştırarak muhafaza etmek, sonuçların takibini yapmak, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve etkinliğin artırılabilmesi için belirlenen sıklıkla denetim komitesi ile yönetim kuruluna raporlar sunmak, Sayılabilir.

4.12. Banka İşletmelerinde İç Denetim- İç Kontrol İlişkisi

Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin savlarla, kabul edilmiş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılarına iletmek amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir (Erdoğan, 2005:1).

İç Kontrol birimi bankalarda denetim fonksiyonunu yerine getirir. Bu iç denetim fonksiyonu bankaların şube ve bölge başkanlıkları bazında görevlendirilmiş iç kontrolörlerce belirli periyodik süreçlerde gerçekleştirilir.

Bankaların uygulamalarına bakıldığında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri iç kontrol merkezi ve teftiş kurulu arasındaki görev dağılımının nasıl yapılacağı hususunun tam bir netlik kazanmamış olması dolayısıyla hangi kontrolü hangi bölümün yapacağını tam olarak anlaşılamamış olduğudur (Aytekin ve Pişkinoglu, 2003: 2).

Banka uygulamalarına genel olarak bakıldığında iç kontrol biriminin eşzamanlı ve periyodik denetimler gerçekleştirdiği, teftiş kurulunun ise daha aralıklı olarak daha özellikli çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu açıdan iç denetimin iç kontrolle iç içe faaliyet gösterdiği ve çalışma alanları ile görev tanımlarının banka üst yönetimlerince ayırıştırılmaya çalışıldığı kabul görmektedir.

5. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMLERİ UYGULAMA ESASLARI

İç kontrol ve iç kontrol sisteminin işleyiş esasları açısından bakıldığında günümüzde birçok fırsat ve tehdit mevcuttur. Önemi ve gerektirdiği özen dikkate alındığında gerek bankacılık gerekse de diğer sektörlerde iç kontrol sistemlerinin yürütülmesi amacıyla geliştirilen ve de geliştirilmesi gereken yöntemler saptanmaktadır. Sözü edilen gelişmeler ışığında sağlıklı işleyen iç kontrol birimi beraberinde kurum içi çalışma ortamı kalitesi ve başarı getirecektir.

5.1. İç Kontrol ve İç Kontrol Sistemi Kavramları

Finans sektöründe yaşanan hızlı gelişmelerin etkisiyle ticari ve kamusal bankalar iş yoğunluğuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum, nakit akımını hızlandırmakta, işlem hacminin genişlemesi beraberinde müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesi gibi kavramları getirmektedir.

Bankacılığın bir hizmet kuruluşu olması ve esas itibariyle yapılan işlemlerin insan odaklı gerçekleştiriliyor olması sebepleriyle, bankanın karşılaştığı risk unsurları da çeşitlilik göstermektedir. Sözü geçen risk unsurlarıyla mücadele edilebilmesi açısından yurt dışında ve ülkemizde yasal sorumlulukları düzenlemekle görevli birimler faaliyet göstermektedir.

Türkiye’de de hem küresel gelişmeleri takip etmek ve uluslararası piyasalarda etkinlik kazanmak, hem de dengesiz ekonomik ve politik koşulların finans sektöründe yarattığı riskleri yönetebilmek için BDDK tarafından 8 Şubat 2001 tarihinde ‘Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’ çıkarılmıştır (Aytekin ve Pişkinoğlu, 2003: 1).

İlgili yönetmeliğe istinaden ülkemizde faaliyet gösteren tüm özel ve kamu bankalarında iç kontrol merkezleri kurulmuştur. İç kontrol sürecinin etkinliği dönemsel olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme yetkili personelin kendi sorumluluk alanıyla ilgili olarak uygulanan kontrol mekanizmalarının etkinliği hususunda kişisel değerlendirmelerini yapması şeklinde gerçekleştirilir (BDDK, 2001: Md.17).

İç Kontrol Sistemleri, bankalarda devamlı surette gerçekleştirilen faaliyetlerin mevzuata, yasal düzenlemelere ve bankacılık teamüllerine uygun bir biçimde yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin doğruluğunu ve tamlığını, kontrolün banka bünyesindeki tüm birimlerce gerçekleştirilmesini sağlayarak, etkin ve verimli görevler ayrımını, yetki ve sorumluluk devrini, gerçekleştirilen işlemlerin takibini, varlıkların korunmasını ve muhtemel her türlü riskin değerlendirilmesi için gerekli oluşum süreçlerinin tamamlanması ile ilgili tüm çalışmalarını ifade eder.

5.2. Bankalarda İç Kontrol Sisteminin Gelişimi

İç kontrol ile ilgili ilk kapsamlı araştırma 1949 yılında yapılmıştır (Köroğlu ve Uçma, 2006: 1). Özellikle 1940’lı yıllardan sonra işletme yapılarında meydana gelen büyümeler, karmaşık işlemler, faaliyetlerin aşırı artması çeşitli sorunlar doğurmaya başlamıştır. Tepe yönetimlerin merkezden tüm işletme organizasyonuna doğrudan egemen olmamaları ilk sorun olarak görülmüştür (Bozkurt, 1998: 121).

1947 yılında AICPA’nın yayınladığı “İç Kontrol” isimli yayında aşağıdaki saptamalar yapılmıştır (Bozkurt, 1998: 121). Söz konusu saptamalar etkin bir iç kontrol sistemine ihtiyaç duyulmasının sebeplerini açıklamaktadır:

- İşletmelerin büyüklüklerinde ve alanlarında meydana gelen karmaşık yapı ve genişleme sonucunda yönetimler etkili kontrol faaliyetleri altında ortaya çıkan çeşitli rapor ve analizlere güvenmek zorundadır.
- İyi bir iç kontrol yapısının sağlayacağı ortam, çalışanların bilgi eksikliklerinin getireceği zararlara karşı işletmeyi koruyacak ve olası hata ve düzensizliklerin azalmasına neden olacaktır
- Çeşitli sınırlamalar nedeniyle bağımsız denetçilerin işletmelerde yapacakları denetimlerde iç kontrol yapısına güvenmeden çalışmalarını durumu ortadan kalkacaktır.

Görüldüğü üzere banka işletmelerinde uygulanacak İç Kontrol sisteminin verimli ve aktif şekilde çalışması sonucu birçok risk unsurunun bertaraf edilebileceğinin işletmelerce anlaşılmasıyla iç kontrol faaliyeti üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiş, sistem analizleri yoluyla sürecin daha iyi işlemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

5.3. Bankalarda İç Kontrol Sisteminin Amaçları

İşletmeler büyüdükçe ve daha karmaşık hale geldikçe, iç kontrolün önemi artmaktadır. Üst düzey yöneticilerin işletme faaliyetleri konusunda doğrudan bilgi sahibi olma olanakları azalmaktadır. Bu nedenle; hata, hile, savurganlık ve yolsuzlukları en aza indirecek aynı zamanda verimliliği artıracak, doğru, güvenilir bir defada doğru rapor alınmasını sağlayacak, işletmenin yapısına ve büyüklüğüne uygun etkin ve sürekli yenilenebilir bir iç kontrol sisteminin kurulması, çalıştırılması önem arz etmektedir (Aktaş, 20.05.2008, www.ickonder.org.)

Bankalara sağladığı faydaları sebebiyle, etkin bir iç kontrol sistemine sekiz noktada ihtiyaç duyulmaktadır (Elitaş ve Özdemir, 2006: 147):

- Etkin bir iç kontrol sistemi, banka kuruluş amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, banka yönetiminin de önemli bir unsurudur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, banka faaliyetlerinin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, bankanın uzun dönemli kârlılık hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, finansal ve yönetsel raporlamada bilgilerin güvenilirliğini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, bankaların beklenilmeyen zarar ve kayıpların meydana gelme riskini azaltır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, bankanın itibarının zedelenme riskini azaltır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi, kanunlara, düzenlemelere, politikalara, planlara ve prosedürlere uyulmasına katkıda bulunur.

Bankaların çalışma esasları ve iş güvenliği göz önünde bulundurulduğunda iç kontrolün faydaları daha da hayatilesir. Bu sistemde, kuruluşun sahip olduğu iç kontrol sistemi ne kadar etkin ise, denetçinin güveni o kadar fazla olacak ve buna bağlı olarak da denetim riski azalacaktır (Kenger, 2007: 18).

İç kontrolün amaçlarına ulaşip ulaşmadığının gözlemlenmesi mevcut durum ile raporlanan noksanlıkların karşılaştırılmasıdır. Söz konusu karşılaştırmalar sonucunda bazı noktaların işletme bünyesinde dikkate alınıp alınmadığı gözlemlenir. Bunlar:

- Hata ve risklerin önlenmesi,
- Hata ve risklerin tespiti,
- Hata ve risklerin ortadan kaldırılması,
- Riski yüksek ortamlardaki kontrol eksikliklerinin giderilmesi,
- İşletme kaynaklarının suiistimelden, yetersiz yönetimden, risklerden, yolsuzluklardan ve diğer eksikliklerden kaynaklanan kayıplara karşı korunması,
- Mevcut hukuki düzenlemelere uyulması,
- Doğru mali ve idari verilerin hazırlanması ve saklanması ve bu verilerin iç kontrol raporlarında tam ve doğru olarak açıklanmasıdır.

5.4. Bankalarda İç Kontrol Sisteminin Fonksiyonları

İşletmelerde süreklilik esası vardır. İşletmelerin hedeflerine ulaşmasında esas olan işletme dahilinde bulunan kişi ve bunların oluşturduğu departmanların amaç birliğidir. İşletmenin esas amaçlarından söz edildiğinde genel olarak kâr'dan söz edilmektedir. Burada sözü edilen kâr her kesim için kâr'dır. Bir başka anlatımla, ortaklar, çalışanlar, yönetim, devlet ve muhtemel ortaklar mutlu olmalıdır. Bu mutluluğun nasıl sağlanacağı veya nasıl katkı yapılacağı hususunda değişik görüşler bulunmaktadır (Aktaş, 20.05.2008, www.ickonder.org.).

En genel anlatımıyla, üretim sürecine sokulan çeşitli faktörlerle (girdiler) bu sürecin sonunda elde edilen ürünler (çıkıtlar) arasındaki ilişkiyi ifade eden verimlilik, savurganlıktan uzak, kaynakları en iyi biçimde değerlendirerek üretmek demektir (MPM, 22.05.2008, www.mpm.org.tr). Sözü edilen iktisadi anlamda kâr hedefine işletmelerin ulaşabilmesi açısından verimliliği mümkün kılmaları gerekir. Etkin iç kontrol sisteminin sağlanması ise verimliliği artırır, kaynak dağılımında etkinlik sağlar.

Buradan hareketle işletmelerde verimliliğin artırılması veya tersinden bakışla verimsizliğin azaltılarak yok olma aşamasına getirilmesinde iç kontrol sisteminin bir zarar önleme metodu olarak montesi ile çalıştırılması önem arz etmektedir (Aktaş, 20.05.2008, www.ickonder.org.) .

İç kontrol sistemi, işletmenin varlıklarının korunması, yanlışlıkların ve yolsuzlukların önlenmesi ve bulunması, muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğin sağlanması, muhasebe bilgilerinin zamanında hazırlanmasının sağlanması ve işletme faaliyetlerinin yönetim politikalarına uygunluğunun sağlanması, amaçlarına ulaşmak için işletme faaliyetlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamada yardımcı olan, işletme yönetimi tarafından kabul edilmiş politikalar ve prosedürlerdir (Kepekçi, 2000: 55).

Tüm bu yapılan tanımlardan hareketle işletmelerde iç kontrol sistemlerinin 'risk önleyici' fonksiyon ifa ettiği görülmektedir. Banka işletmelerinde karşılaşılan risklerden hareketle iç kontrol sisteminin fonksiyonları aşağıdaki şekilde listelenebilir (Gürbüz, 1995: 46):

- **İşletme Varlıklarını Korumak ve Her Türlü Kayıpları Önlemek:** İşletmelerin fiziksel varlıkları çalınmaya, yanlış kullanılmaya ve tahribata uygun durumdadır. Yönetim bu olumsuzlukları önlemeye yönelik kontrol unsurlarını oluşturmak zorundadır. İç kontrol yapısının temel amacı bu noktada ortaya çıkmaktadır.

- **Muhasebe Verilerinin Doğruluğunu ve Güvenilirliğini Sağlamak:** Yönetimin işletmedeki bilgi sistemi aracılığı ile karar alması konusunda önemli dayanağı muhasebe verileridir. Sağlıklı karar almanın yolu, doğru ve dürüst bilgiyi elde etmekten geçmektedir. Çeşitli nedenlerle muhasebe verilerinin doğru ve dürüst olmama olasılığı bulunmaktadır. Bu nedenle iç kontrol yapısında oluşturulan politika ve prosedürler olabildiğince bu bilgilerin doğru ve dürüst olmasını sağlamaya yönelmektedir.
- **İşletme Faaliyetlerinin Etkinliğini Arttırmak:** Yönetimlerin temel amaçlarından birisi, işletme faaliyetlerinin etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayabilmektir. Bir işletmenin başlangıçta belirlediği amaç ve hedeflere ulaşma derecesi, onun faaliyetlerindeki etkinliği göstermektedir. Oluşturulan iç kontrol yapısı bu etkinliği en üst düzeye çıkartmayı amaçlamaktadır.
- **Yönetim Politikalarına Bağlılığı Sağlama:** Yönetim sürekli olarak çalışanlarına uymaları gereken kuralları bildirmektedir. Ancak bunlara uygulama aşamasında hangi düzeyde uyulduğu şüphesi her zaman taşınmaktadır. Bu bağlamda oluşturulacak kontroller, çalışanların yönetim politikalarına zorunlu olarak uymalarını sağlamaya yönelmektedir.

Bu fonksiyonların ilk ikisi muhasebe kontrollerini, son ikisi ise yönetsel kontrolleri içerir. Bankalarda yerine getirdiği görev tanımları bu şekilde ifade edilebilen iç kontrolün sayılanlardan başka özel fonksiyonları da mevcuttur.

5.5. İç Kontrol Sisteminin Temel Unsurları

Bankalarda gerçekleştirilen iç kontrol süreci belirli periyotlarla ve sürekli olarak tekrarlanmaktadır. Bu devamlı denetimler işletmenin karşılaştığı risklerin de devamlılık göstermesinden kaynaklanır. İç kontrol elemanları, inceleme konuları ile ilgili işlemlerin yasal düzenlemelere, banka mevzuatına, banka yönetiminin hedef ve politikalarına uygunluğunu kontrol etmekte ve bankada standartların yerine getirilip getirilmediğini, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığını incelemektedirler (Aslan, 2003: 132). Ancak, sözü geçen bu kontrol süreci belirli unsurlardan meydana gelir.

Denetim Standartları Kurulu'nun (AICPA) yayımladığı 55 nolu denetim standardı iç kontrol sisteminin unsurlarını kontrol çevresi, muhasebe sistemi ve kontrol prosedürleri olarak kabul etmiştir. Buna göre, bu üç unsurun birleşmesi işletmelerde önemli hata ve yanlışlıkların bulunması, düzeltilmesi ile bunlardan korunmayı sağlamaktadır. Özetle, iç kontrol sisteminin temel unsurları Kontrol Çevresi, Muhasebe Sistemi, Kontrol Prosedürleri, Bilgi ve İletişimden oluşmaktadır (Kepekçi, 2000: 64).

5.5.1. Kontrol Ortamı

Bir işletmenin geçmişinden ve kültüründen etkilenen, işletmede çalışan kişilerde kontrol bilinci oluşmasını sağlayan tüm faktörlerdir.

Organizasyon yapısı, personelin yeterliliği, yetki ve sorumluluk devrinin şekli, bütçe ve raporlama ve iç denetimin etkinliği kontrol çevresini etkileyen belli başlı faktörlerdir (Güredin, 1994: 174).

Söz konusu faktörler arasında,

- Dürüstlük ve Etik Değerler,
- Yeterliliğe Bağlılık,
- Yönetim Kurulu ve Denetim Komitesi,
- Yönetim Felsefesi ve İşletme Politikaları,
- Örgütsel Yapı,
- Yetki ve Sorumluluk Verme Yöntemleri,
- İnsan Kaynakları Yönetimi de bulunmaktadır (Türedi, 2005: 1).

Dürüstlük ve Etik Değerler: Bir işletmenin etik yapısı ve çalışma dürüstlüğü güven ortamı yaratarak iç kontrolörler açısından çalışma koşullarını iyileştirir. İşletme kültürünün bir parçası olan ahlak ve davranış standartları aracılığı ile işletme yönetimi nelerin yapılacağını ve nelerden sakınılacağını belirler (Ulric, 1996: 198-199).

Yeterliliğe Bağlılık: İşletmelerde, her bir işin gereklerinin yerine getirilebilmesi için personelin mesleki standartlara uygun olarak, sahip olması gereken bilgi ve yetenek düzeyi yeterlilik olarak ifade edilmektedir (Türedi, 2005: 2).

Yönetim Kurulu ve Denetim Komitesi: İşletmelerde pay sahipleri ile işletmeyi yönetenler arasındaki bağlantıyı yönetim kurulu kurar. Etkin bir örgüt yapısı yönlendirme, kontrol ve planlamaya verdiği önem dolayısıyla iç kontrol çevresine yardımcı olur (Köroğlu ve Uçma, 2006: 2).

Yönetim Felsefesi ve İşletme Politikaları: Personelin dürüstlüğü, yeteneği ve yeterli sayıda olması uygun bir kontrol çevresinin temelini oluşturur (Köroğlu ve Uçma, 2006: 2). İşletme politikaları ve yönetim felsefesi açıkça belirlenmeli ve bütün yönetim düzeylerine ulaştırılmalıdır. Çünkü iç kontrol sisteminin yeterliliğini sağlamaktan bu yönetim sorumludur (Cote, 1991: 294).

Örgütsel Yapı: Örgütlenmenin etkin olduğu işletmelerde verimli ve sağlıklı bir kontrol çevresi oluşur. Örgütte çeşitli bölümler arasında görevler, sorumluluklar ve yetki dağılımı uygun şekilde yapılmalıdır. Örgüt yapısı yetki aktarımını yukarıdan aşağıya doğru, sorumlulukları ise aşağıdan yukarıya doğru belirlemelidir (Köroğlu ve Uçma, 2006: 2).

Yetki ve Sorumluluk Devretme: Yetkilendirme; işletmede çalışanların belli başlı faaliyetlerde iş yapabilme gücünün ve karar verme sorumluluğunun sağlanmasıdır (Cushing vd., 1994: 540-542) İşletmede oluşturulan yetki devri ise iç kontrolün ihtiyaç duyduğu verilere ulaşması esnasında hangi kaynaklarla muhatap olacağını bilmesi açısından önemlidir.

İnsan Kaynakları Yönetimi: Personelin dürüstlüğü, yeteneği ve yeterli sayıda olması uygun bir kontrol çevresinin temelini oluşturur (Köroğlu ve Uçma, 2006: 2). Personel ne kadar uyumlu çalışır, üst yönetimce çıkarılan mevzuat ve yönetim politikaları çerçevesinde görev yaparsa iç kontrol sistemi o kadar etkin olur.

Personel politikaları ve uygulamalarının diğer bir yönü, yönetimin kontrol bilincidir. Yönetimin kontrol bilinci, yönetimin kontrole karşı tutumunu yansıtan, şirket içindeki durum ve koşulların birleşimidir. Eğer, yönetim güvenilir muhasebe kayıtlarının sürdürülmesine ve belirlenmiş politikalara uygunluğunun sağlanmasına önem verirse, işletme personeli görevlerini yerine getirmede bu konulara daha fazla ilgi gösterecektir (Kepekçi, 2000: 27).

5.5.2. Muhasebe Sistemi

Muhasebe sistemi bir işletmenin, tutar ile belirtilebilen çeşitli hareketlerini kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz, yorum ve raporlama işlemlerini yerine getirmeye yaramaktadır (Bozkurt, 1998: 122). Özellikle banka işletmelerince

gerçekleştirilen işlemlerin muhasebe işlemlerinin genel kabul görmüş standartlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi iç kontrol sisteminin işleyişini kolaylaştırır, denetimlerin daha net ve doğru sonuçlar vermesini sağlar.

Tüm denetim faaliyetlerine ilişkin konularda yönetim kurulu ve üst düzey yönetime düzenli raporlar sunulmalıdır. İç kontrol birimlerinin karar birimlerine sundukları iç kontrol raporlarında muhasebe denetimlerine ayrı bir bölüm ayrılmakta olup, bu durum işletmenin muhasebe ilkelerine uyumunun denetim organlarınca ne derece önemsendiğini gözler önüne sermektedir.

Hesap hareketlerinin ve hesap bilgilerinin sorgulanması, açılan-kapanan hesaplar, fiş izleme, kullanıcı kasa dökümü raporları, aracı geçici hesapların kontrolü, mizan inceleme iç kontrolörlerce muhasebe alanına ilişkin gerçekleştirilen denetimlerden bazılarıdır.

Muhasebe kontrolü aşağıdaki hususların yerine getirilmesini sağlayacak bir biçimde tasarlanır (Koroğlu ve Uçma, 2006: 4):

a) İşlemler, işletme yönetiminin genel ve özel yetkilerine uygun olarak yürütülmelidir.

b) İşlemler, muhasebe kayıtlarına şu şekilde yansıtılmalıdır ki;

i) Finansal tabloların, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ya da raporlara uygulanabilecek diğer belirli ölçütlerin doğrultusunda hazırlanabilmesi ve

ii) Varlıklar üzerindeki sorumluluğun her zaman için sürdürülebilmesini sağlayabilsin

c) Varlıkların yanına girme ve varlıkları elleme, sadece ve sadece yönetimin vermiş olduğu yetkiye dayalı bir izinle gerçekleştirilmelidir.

d) Uygun aralıklarla işletmedeki varlıklar ile bunların defter kayıtları arasında karşılaştırmalar yapılarak kayıtlı varlıkların hesabı sorulabilmeli, bunlar arasında bir fark bulunması halinde eyleme geçirilmelidir.

5.5.3. Kontrol Prosedürleri

Bankalarda kontrol faaliyetleri risk belirleme sürecinde tanımlanan risklere yönelik olarak tasarlanan ve uygulanan usul ve yöntemlerdir (Elitaş ve Özdemir, 2006:149). Kontrol prosedürlerinin sınıflandırılması genel kontroller, uygulama kontrolleri, aktifler üzerindeki kontroller ve verilerin güvenliği şeklinde yapılır (Ataman vd., 2001: 64-65).

Kontrol eylemleri, işletmenin amaçlarına ulaşmasını engelleyecek risklerin önlenmesine yardımcı olan politikaların ve yordamların uygulanmasıdır (AÖF, 04.05.2008, www.acikogretimliyiz.biz). Kontrol prosedürleri içerisinde:

- Üst yönetim kademelerince işletmeye ait farklı alanlardaki performans sonuçlarının incelemesi, araştırılması ve sonuçların gözden geçirilmesi.
- Her birim veya birimden sorumlu yöneticilerce kendi bölüm veya birimleriyle ilgili performans sonuçlarının ayrıntılı takibi.
- İşletme içinde devamlı gerçekleştirilen fiziki kontroller.
- Etkin ve verimli bilgi akışını gerçekleştirmek üzere kurulacak bilgi ağına ilişkin kontroller.
- İşletmenin hedefleri paralelinde, gerçekleşen fiili durumun karşılaştırılması.

- İşletmede çalışanlar arasında görev ve yetki sınırlarının belirlenmesini sağlayacak iş bölümü cetveli oluşturulması.

5.5.4. Bilgi ve İletişim

İç kontrol sistemi elde ettiği veriye göre hareket eder. Dolayısıyla elde edilen bilginin doğruluğu ve akışı sistemin etkinliği açısından oldukça önemlidir. Kullanılacak bilginin gerekli, güvenilir, zamanında elde edilen, erişimi kolay ve uyumlu bir format dahilinde sağlanmış olması durumunda bankacılık açısından “kullanışlı bilgi”den söz edilebilir (Elitaş ve Özdemir,2006: 149).

5.5.5. İzleme

İç kontrol sisteminin gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda ortaya koyulan durumun takibini içerir.

İzleme esasta iki temel nedene yöneliktir, birincisi kurulmuş bulunan iç kontrol sisteminin etkinliğinin takibi ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan izlemedir. İkincisi ise, yeni gelişmeler değişen koşullar neticesinde işletmede uygulanabilecek yeni kontrol yöntemlerinin tespitine yönelik izlemedir (AÖF, 04.05.2008, www.acikogretimliyiz.biz)

5.6. Bankalarda İç Kontrol Sürecinin Oluşumu

İç kontrol, bir örgütün planı ile işletmenin varlıklarını korumak, muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve inanılabilirliğini ortaya koymak, etkin ve verimli çalışmayı sağlayacak, üst yönetim tarafından kabul gören yönetim politikalarını benimsetmek niyetiyle uygulamaya konulan tüm yöntem ve araçları ifade eder.

Banka iç kontrol sisteminin, banka yönetim kurulu, banka yöneticileri ve diğer banka personelinden etkilenen bir süreç olduğu ve iç kontrolün herhangi bir zamanda uygulanan prosedür ve politikaların ötesinde süreklilik arz eden ve bankanın her noktasında tüm banka çalışanlarının katılımı ile uygulanan bir sistem olduğu belirtilmektedir (Basel Committe, 2000: 5).

5.7. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe İç Kontrol Uygulamaları

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, yeni mali yönetim ve kontrol sisteminin gereği olarak kamu idareleri bünyesinde iç denetim birimlerinin kurulmasını zorunlu tutmaktadır.

5018 Sayılı kanunun amacı, kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği, mali saydamlığı sağlamaktır (KMYK, 2005).

İç denetim, kanunda mali yönetim ve kontrol sisteminin bir unsuru olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de Avrupa’daki uygulamaların aksine bankalarda iç kontrol sistemlerinin oluşturulması ve iç denetim birimlerinden görev tanımlarının ayrılması süreci 8 Şubat 2001 tarihinde ‘Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’ in BDDK tarafından yayınlanmasıyla başlamıştır.

Anılan yönetmelik uyarınca tüm kamu kurumları ve dolayısıyla kamu bankalarında, özlük hakları yine yönetmelikle belirlenen ve kadrosu, seçilme ve atanma usulleri kurumlarca oluşturulan iç kontrol birimleri oluşturularak, faaliyet alanları tanımlanmıştır.

İç kontrol bir kamu kurumunun bünyesinde ayrı, spesifik sistem olarak düşünülmemelidir. Daha doğrusu, iç kontrol yönetimin faaliyetlerini yol göstermek üzere yararlandığı sistemlerin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir (INTOSAI, 2002: 4).

İşletme faaliyetleri süreklilik temeline dayanır. Geleneksel denetim sürecinde mali tablolar geçmişe dönük olarak denetlenmekte ve genelde finansal verilerden hareket edilmektedir (Uyar, 2007: 1). Bankalarda etkin ve verimli çalışan bir iç kontrol sistemi oluşturulması için gerekli olan temel etkenlerin başında finansal tablolar ve örgütün yazılı görev tanımlarının gerçekleştirilmiş olması gelmektedir. Buradan hareketle iç kontrol fonksiyonu mevcut durumu görür, denetim alanlarını belirler, faaliyetlerini daha yoğun ve net olarak uygulama alanı bulur.

5.7.1. İç Kontrol Sürecinin İşleyişi

Etkin olarak çalışacak bir iç kontrol sisteminin kurulmasında dikkate alınması gereken birçok temel etken söz konusudur. Bunlar arasında çeşitli yazarlara göre değişmekle beraber, işletme içinde görev tanımlarının belirlenmesi ve ayrılması, kıymet hareketlerinin yetkilendirilmiş olması, işletme içinde belge düzeninin sağlıklı işlemesi, muhasebe kayıtlarının fiziki mutabakatının varılması gibi faktörler sayılabilir.

İç kontrol çalışmalarında iç kontrolörün incelediği işlem grubuyla ilgili görüş oluşturulması sırasında takip edeceği sürecin aşamaları şunlardır:

Denetlenecek birim hakkında ön bilgi edinilmesi: İç kontrolör denetim yapacağı şube, genel müdürlük birimi veya özel işlem birimi hakkında bazı bilgiler toplamalıdır. Bu bilgilere istinaden denetim programı hazırlanır. Bu aşamada intranet programları, önceki raporlar..vs kullanılabilir.

Denetim programının yapılması sürecindeki aşamalar şunlardır (AÖF, 04.05.2008, www.acikogretimliyiz.biz) :

- İşletme faaliyetlerinin işlem grubu veya hesap bazında gruplara ayrılması
- Her bir işletme grubu veya hesap için kontrol riski belirlemelerinin yapılması
- Her bir işlem grubu veya hesap için özel denetim amaçlarının belirlenmesi
- Her bir işlem grubu veya hesap için uygunluk testleri ve maddi doğruluk testlerinin boyutunun, zamanının ve niteliğinin belirlenmesi.

Verilerin Toplanması: İç kontrolör denetimini gerçekleştireceği birimle ilgili veriler hazırlamalı, sondaj usulü elde edilen örnekleme incelemek üzere şube, genel müdürlük birimi veya özel işlem merkezinden fiziken talepte bulunmalıdır.

Hata bulma riski ile kontrol riskinin korelasyonu: İç kontrol faaliyetinde zaman kazandırmak ve etkin denetim yapılması amacıyla standart olarak hazırlanmış kontrol noktaları fiziki hataların tespitinde kolaylık sağlar.

Tespitlerin Raporlanması: Tespit edilen hatalar raporlanarak iç kontrolör açısından en önemli görülen risk unsurları karar alıcılara bildirilir.

Bahsedilen aşamalar kalıplaşmış ve standart değildir. Esasında kontrol edilen her birimin (muhasebe, insan kaynakları, krediler, operasyon) farklı kontrol usulleri mevcuttur. Ayrıca her örneklem sayıca yoğunluğuna ve riskliliğine göre daha ayrıntılı inceleme usullerine tabi olabilir.

Kontrol Riskinin belirlenmesinde denetçinin yapabilecekleri şunlardır (AÖF, 04.05.2008, www.acikogretimliyiz.biz):

- Söz konusu hesap veya işlem grubuyla ilgili potansiyel hataları belirleme,
- Bu hataları önleyebilecek veya bulabilecek uygun iç kontrollerin mevcut olup olmadığını belirleme,
- Kontroller mevcut ise etkinliğini değerlendirmek için testler yapılması.

Ayrıca, bilgiler kaydedilmeli; yönetime ve kurum içinde bu bilgiye ihtiyaç duyan diğer kişilere iç kontrol ve diğer sorumluluklarını yerine getirmelerine imkân verecek zamanda ve yazılı olarak iletilmelidir

Şubelerde gözlenen yaygın iç kontrol uygulamaları arasında (INTOSAI, 2002: 2) :

- Bir kurumun iş gücü, sonuçlara ulaşmak amacıyla, etkili biçimde eğitilir ve yönetilir.
- Performans göstergeleri geliştirilir ve izlenir.
- Yolsuzluk veya hata riskini azaltmak üzere önemli görevler ve sorumluluklar kişiler arasında bölüştürülür. Başka bir deyişle, yetkiler paylaşılır.
- Yöneticiler fiili performansı planlanan ya da beklenen performansla kıyaslayıp farklılıkları analiz ederler.
- Bilgisayara girilen verilerin yazım kontrolleri gibi araçlarla, bilgilerin izlenmesi kontrol edilir.
- Bütün hassas varlıkların korunması ve emniyet altına alınması için fiziksel kontroller oluşturulur.
- Kaynaklara ve kayıtlara erişim yetkili kişilerle sınırlandırılır. Bunların gözetimine ve kullanımına ilişkin hesap verme sorumluluğu için görevlendirme yapılır ve bu görev sürdürülür.
- İşlemler ve diğer önemli işler, yalnızca, yetkileri dahilinde hareket eden kişilerce onaylanıp uygulanır.
- Faaliyetleri kontrol eden ve kararları veren yönetim açısından uygunluklarını ve değerlerini korumaları amacıyla, işlemler anında kaydedilir.
- İç kontrol ve işlemler ile diğer önemli işler açık ve seçik olarak belgelenir ve bu belgelere inceleme sırasında kolayca ulaşılabilir.

5.7.2. Avrupa Birliğine Uyum Kapsamında İç Kontrol Süreci

1999 Aralık ayındaki AB Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsünün tanınmasının ardından yoğun ve detaylı çalışmaların ivme kazandığı bir uyum süreci başlamıştır. AB Komisyonu tarafından 8 Kasım 2000 tarihinde açıklanan "Katılım Ortaklığı Belgesi ve 2000 Yılı İlerleme Raporu" söz konusu çalışmalara yön verecek belgelerdir. Bu Belgeler, Türkiye'nin uyum sürecinde, hangi konumda olduğunu ve bu konumu iyileştirmek üzere atılması gereken adımları ortaya koyan değerlendirmeler içermektedir. Tüm aday ülkeler gibi Türkiye de, AB Müktesebatına uyum çalışmalarını ve idari yapılanmasını adaylık sürecinde tamamlamak durumundadır (Acar, 01.06.2008, www.bumko.gov.tr).

Müktesebatı oluşturan 35 ana başlıktan 33.'sü 'Mali Kontrol' ile ilgilidir. Bu bölüm kapsamındaki müktesebatın büyük kısmı, tüm kamu kesiminde, kontrol ve denetim sistemlerine aktarılması gereken uluslar arası kabul görmüş ve AB'ye uyumlu kamu iç mali kontrol prensiplerini içermektedir. Müktesebat, özellikle, etkili ve şeffaf mali yönetim ve kontrol sistemlerine; işlevsel açıdan bağımsız iç denetim sistemlerine;

bu iki alandaki yöntemlerin koordinasyonundan ve uyumlulaştırılmasından sorumlu merkezi uyumlulaştırma birimlerine; kamu kesiminde, iç mali kontrol sistemlerinin bağımsız bir dış denetimine (Yüksek Denetim Kurumu); AB fonları için uygun bir mali kontrol mekanizmasına ve Avrupa Topluluğu'nun mali çıkarlarını etkili ve eşit bir şekilde savunacak idari kapasiteye sahip olunmasını gerekli kılmaktadır (Acar, 01.06.2008, www.bumko.gov.tr).

Söz konusu gelişmeler ve düzenlemelere paralel olarak; Avrupa Birliği müzakere süreci, Sermaye Piyasası Kurumu'nun düzenlemeleri, 5411 Sayılı yeni bankacılık kanunu ve yeni Türk Ticaret Kanunu, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile kurumsal yönetim ve iç denetimin gerek özel sektör gerekse kamu alanında önem kazandığı görülmektedir. Öte yandan SPK tarafından yayınlanan kurumsal yönetim ilkeleri ve uyum süreci, uluslararası yatırımlar için ilgi odağı haline gelmiş ülkemizde uluslararası iş birliği fırsatları ve Basel II düzenlemeleri ile kurumsal yönetim ve iç denetim ön plana çıkmaktadır (Uzun, 2007: 2).

Bankacılık sektörünün 1980'lerden bu yana yaşadığı gelişmelerin gerisinde bahsedildiği üzere Türkiye'nin Avrupa Birliğine giriş hedefiyle gerçekleştirdiği uyum paketleri yatmaktadır.

5.8. Bankalarda Kurumsal Yönetim- İç Kontrol İlişkisi

Kurum ve kuruluşlar ile kişiler görevleri, işlevleri ve faaliyetleri ile ilgili olarak açıklamalar yapmakta, bildirimlerde bulunarak çeşitli isteklerde bulunmakta, kararlar alıp uygulamakta, belirli görüş ve iddialar ileri sürerek bunların doğruluk ve güvenilirliğini savunmaktadır. Ancak, bu bildirim ve iddiaların uygunluğu, doğruluğu ve güvenilirliği tartışılabilir. Amaçlara uygun ve tutarlı karar verebilmek için karar işleminde yararlanılan bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Güvenilir ve geçerli olmayan bilgi, kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını engelleyerek topluma, örgütlere ve karar alıcılara zarar verir (Kenger, 2007:1). Kurumları doğru bilgiye götürecek olan işletme içi denetim ve kontrol mekanizmalarının düzenli ve sağlıklı çalışmasıdır. Sözü geçen kurumlar hem kamu hem özel sektör firmaları olabilir.

Kamu gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilebilmesi bize kurumsal performansa ilişkin alanı işaret etmektedir. Özellikle 5018 sayılı kanun uyarınca stratejik yönetim anlayışının benimsenmesi, süreç yönetiminin hayata geçirilmesi, performans esaslı bütçe ile stratejik planın ilişkilendirilmesi ve en önemli unsur olan ve tüm bu sistemlerin sağlıklı çalışmasını sağlayacak etkin bir iç kontrol yapısının kurulması gerekmektedir (SGB, 2007: 4).

İşletmelerde kurumsal yönetim amaçlarına ulaşılabilmeyi sağlayacak iç kontrol uygulamaları ülkemizde zorunlu düzenlemeler aracılığıyla uygulamaya konulmuştur. İç Denetim Enstitüsünce yayımlanan İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları 2010 nolu İç Denetim Mesleki Uygulama Standardı uyarınca üst yönetici denetim faaliyeti önceliklerinin işletmenin hedefleriyle uyumlu hale getirecek risk bazlı planlama yapmalıdır. Yine 10 Şubat 2001 tarihli Resmi gazetede yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" etkin risk yönetim anlayışlarının geliştirilmesi için yapılan düzenlemelerdendir (Uyar, 2007: 5).

Risk odaklı denetim yöntemi işletmelerin risklerinin ölçülmesi, bu risklerin yönetilmesi ve denetlenmesi üzerine odaklanan bir süreçtir. Risk odaklı denetim yaklaşımı uyarınca denetçiler işletmenin başlıca risklerine, bu riskleri yönetmeye ve kontrol altına almaya sağlayan faktörlere odaklanmaktadır. Söz konusu denetim

yaklaşımı temelde kurumsal yönetime dayanır ve kurumsal yönetimin etkin bir biçimde uygulanıp uygulanmadığını saptamaya çalışır.

Kurumsal Yönetişim Modeli, şirketlerdeki risk yönetim sürecini test etmek, iş süreçlerindeki kontrol mekanizmalarının riskleri karşılama ne kadar etkin ve verimli olduğunu değerlendirmek, söz konusu kontrollere ilişkin eksikleri belirlemek ve geliştirme önerilerini sunmak esasına dayanmaktadır (Onur, 2005:1).

Bu bağlamda iç kontrolü kurumsal yönetim açısından düşünürsek İç Kontrol (SGB, 2007: 17):

- Ön mali kontrol değildir. (“Kontrol”= Yönetim)
- İç denetim değildir.
- Kurumsal hedeflere ulaşabilmenin yoludur. Ancak hedefleri belirlemez. Belirlenmiş hedeflere ulaşabilmek için makul güvence sağlar.
- Organizasyonun bütün faaliyetlerine “gömülü” bir şekilde dizayn edilir. Mali ve mali olmayan tüm işlemleri kapsar.
- Yönetim sorumluluğundadır.
- Risk esasına dayanır.

Sermaye Piyasası Kurulu’nun (SPK) yayınlamış olduğu Kurumsal Yönetim İlkeleri ile işletmelerin faaliyetleri sırasında kalabileceği risklerin olası etkilerini en aza indirmek amacıyla yönetim kurulunun bir risk yönetim mekanizması oluşturması ve bu sistemin etkin şekilde çalışabilmesi için gerekli önlemleri alması gerektiği belirtilmiştir (SPK, 2003: 3).

5.9. Banka Kültürü Açısından İç Kontrol

İç denetim kurum yönetimine ayna tutarak, işletme körlüğü içerisinde görülmeyen birçok konuyu teşhis ederek çözüm yolları aranmasını sağlamaktadır (Onur, 2005:1).

Çalışma yaşamının kalitesi örgüt çalışanlarının ücret, fiziksel çalışma koşulları, örgüt kültürü, liderlik, işbirliği ortamı, iletişim, bağımsızlık, bilgi ve beceri geliştirme, işle bütünleşme, tanınma-takdir ve planlama, sorun çözme, karar almaya katılım gibi çok çeşitli sistem olgularına karşı oluşan davranış biçimlerini ve düşüncelerini açıklayan bir kavramdır (Kenger, 2007: 4). İşletmelerde iç kontrol uygulamaları çalışma hayatının kalitesini artırarak performans artışı sağlar.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’in 3. maddesi uyarınca iç denetim ve risk yönetim düzenlemeleri, bu birimlerin idari bakımdan birbirlerinden bağımsız, iç kontrol işlevi kapsamında banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetimine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Bu kapsamda her banka kendi örgüt yapısı içinde ayrı bir teftiş birimine/kuruluna, ayrı bir iç kontrol merkezine/birimine ve risk yönetimi grubuna yer vermeli ve bunların idari açıdan doğrudan yönetim kuruluna bağlı olacak şekilde örgütlenmelerini sağlamalıdır (BDDK, 2001: 2).

Bu bağlamda bankalarda iç kontrol birimlerini saptamak ve kurmak yönetim kurullarının görevleri arasında sayılmaktadır (Marshall, 1986: 319).

Banka yönetim kurulu, bankanın tüm işlevlerine ilişkin önem arz eden politika ve stratejileri onaylamak ve periyodik olarak incelemek; bankanın taşıdığı temel riskleri bilmek ve bu risklere ilişkin kabul edilebilir asgari ve azami sınırları belirlemek ve üst düzey yönetimin söz konusu riskleri tespit etmesi, ölçmesi, yönetmesi ve kontrol etmesi konusunda gerekli tedbirler almasını temin etmek; bankanın kurumsal yapısını oluşturmak ve üst düzey yönetimin iç denetim sisteminin fonksiyonlarının takibini

sağlamakla sorumludur. Banka Yönetim Kurulu uygun ve verimli bir iç denetim sisteminin kurulması ve faaliyet göstermesinden nihai olarak sorumludur.

Yönetim kurulu, bankada her düzeyde banka içi denetim kültürünün oluşturulmasından birinci derecede sorumludur. Bu sorumluluğun kapsamına çalışanlarla görüşmeler, çalışma standartlarının oluşturulması gibi örgütsel iç kontrol mekanizmaları girmektedir. Özellikle uluslararası arenada ve Amerikan Borsasında işlem gören firmaların Türkiye'deki kuruluşlarında da artık bu tür denetimleri uyguladıkları görülmektedir (Onur, 2005: 1).

5.10. Üst Yönetimin Sorumlulukları

Üst yönetim, bankanın belirlenebilir politikaları ve günlük çalışma stratejilerinin periyodik kontrollerini gerçekleştirme sorumluluğuna sahip olmalıdır. Bu bağlamda işletme içi güçlü bir kontrol çerçevesi oluşturabilmek için Yönetim Kurulu Başkanının rolü oldukça önemlidir.

Yönetim kurulunca banka işletmelerinde etkin ve başarılı bir iç kontrol sisteminin kurulması ve uygulanabilmesi amacıyla izlemesi gereken süreç (Uzun, 2007: 2):

- Uyum analizi ve yol haritasının belirlenmesi,
- İnsan kaynağı, teknoloji ve yetkinliklerin belirlenmesi,
- Eğitim ve sertifikasyon konusundaki ihtiyaçların belirlenmesi,
- Her seviyede kurum içi motivasyon ve üst yönetim desteği,
- Yönetim Kurulu ve Denetim Komitesi üyelerinin konusunda uzman profesyoneller olması.

Yönetim iç kontrol yapısının önemli bir ögesi olarak bağımsız bir denetim fonksiyonu oluşturur. Yönetim, denetim fonksiyonuna dönük hedefleri belirlemeli ve bunların yerine getirilmesi bakımından denetçiler üzerinde kısıtlamalar getirmemelidir (INTOSAI, 2002: 5). Denetçinin bağımsızlığı gerçekleştireceği kontroller sonucu yapacağı raporlamanın etkin ve tarafsız olarak gerçekleştirilmesini sağlar. Kontrolün verimliliği ise kontrolörün çalışma ortamının, üzerinde baskı oluşturmayacak şekilde düzenlenmiş olması ile mümkündür.

Ayrıca, üst yönetim iç kontrol faaliyetini gerçekleştirecek personeli temin etmek ve gereken eğitimlerden geçirmekle yükümlüdür. Üst yönetimin kontrol faaliyetlerinin gereken niteliklere sahip personel tarafından, yeterli tecrübe ve teknik imkânlar dahilinde gerçekleştirildiğini takip etmesi oldukça önemlidir.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin 46. maddesi hükmü, banka yönetim kurulunun yönetmelikte açıkça zikredilen temel yetki ve sorumluluklarının üst düzey yönetime devri imkânını vermemekte, ancak yönetmelikle ilgili esasların üst düzey yönetim ile ilgili olanlarının uygulanmasında ve bunlarla bağlantılı olarak yönetmelikte tanımlanmamış olmakla birlikte banka tarafından belirlenecek bazı uygulamaların yürütülmesi hususunda yönetim kurulunun üst düzey yönetimi yetkilendirebilmesini öngörmektedir. Amaç, yönetmelik ile yönetim kurulu üyesine atfedilen görev ve yetkilere ilişkin yükün hafifletilmesidir (BDDK, 2001: 3).

Bu durumda banka üst düzey yönetiminin yetki ve sorumlulukları (INTOSAI, 2002: 4):

- Pozitif ahlaki bir atmosfer oluşturmak,
- Doğru davranışlara rehberlik etmek,
- Ahlaki olmayan davranışlara meydan vermemek,

- Gerektiğinde disiplini sağlamak,
- Çalışanların hal ve hareket tarzlarına ilişkin yazılı bir tüzük hazırlamak suretiyle yapıcı bir kontrol ortamı yaratmak,
- Personelin görevlerini yürütme ehliyetine sahip olmalarını ve bunu sürdürmelerini sağlamak,
- Önemli yetki ve sorumluluk alanlarını açıkça belirlemek,
- Uygun bir raporlama hattı kurmak,
- Yönetimin risk analizine dayalı yönetim kontrol politikaları ve prosedürleri oluşturmak,
- Yönetim kontrollerinin önemini vurgulamak amacıyla eğitimden, yönetim iletişiminin ve bütün kademelerdeki yöneticilerin rutin faaliyetlerinden yararlanmak,
- Yıllık değerlendirmeler aracılığıyla organizasyonunun kontrol faaliyetlerini izlemek ve üst yönetime raporlamak.

İç kontrol banka yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve diğer banka personelinin içinde yer aldığı bir işlev olmakla birlikte sadece belli dönemlere ilişkin bir faaliyet ya da uygulama değil, bankanın her düzeyinde ve her zaman gerçekleştirilen bir otokontrol mekanizmasıdır.

5.11. Banka İşletmelerinde İç Kontrol Sistemlerinin Önlediği Risk Türleri

İç kontrol ya da yönetim kontrolü, kurumun;

- Yasalara, düzenlemelere ve yönetimin direktiflerine uyması,
- Düzenli, verimli, etkili ve tutumlu faaliyetleri teşvik etmesi ve planlanmış çıktılarını

gerçekleştirmesi,

- Yolsuzluğa, israfa, suiistimale ve kötü yönetime karşı kaynaklarını koruması
- Organizasyonun hedefleriyle uyumlu kaliteli ürünler ve hizmetler sunması,
- Güvenilir finansal ve yönetim bilgileri üretip bunu sürdürmesi ve düzenli raporlar aracılığıyla bu verileri tarafsız biçimde açıklaması hususlarında makul bir güvence sağlamasına katkıda bulunur (INTOSAI, 2002: 3).

Etkili bir iç kontrol sistemi bankanın hedeflerine ulaşmasını olumsuz yönde etkileyebilecek maddi risklerin fark edilmesini ve düzenli incelenmesini sağlar.

Banka işletmeleri günümüzde artan iş yükü nedeniyle oldukça fazla ve çeşitli risklerle karşı karşıyadırlar. Bu risklerin takibi ve engellenmesi işletmenin amaçlarına ulaşabilmesinin zorunlu şartıdır.

5.11.1. Çalışan Kaynaklı Riskler

Çalışanlar işletmenin faaliyetlerini yürütürler. Bu nedenle, hem müşterileri kaynaklı risklere hem de bireysel hatalara ilişkin risklerle karşı karşıyadırlar.

Denetçiler tarafından risk değerlendirmesinin yapılması denetim birimindeki kıt kaynakların verimli kullanılmasını ve veri tabanlarından olası risklere karşı erken uyarı işaretlerinin alınması, önlemlerin gecikmeden uygulamaya konmasını sağlayacaktır. Ayrıca, risk değerlendirilmesi bu riskin işletmeye maliyeti, personel üzerindeki olası etkileri ve yönetimin gerekli önlemleri alınması konusunda işletmeye fayda sağlar (Uyar, 2007: 2).

Banka işletmelerinde karşılaşılan riskler, analiz edilme sürecinde gerçekleştirilen kontrol usullerine göre üçe ayrılabilir:

1. Tip Risk Unsurları: Bazı riskler ortaya çıkaracağı zarar düşük olan ve aynı zamanda gerçekleşme olasılığı da az bulunan risklerdir. Bu tür riskler işletme açısından kontrol maliyetine katlanmayı gerektirmeyen risklerdir.

2. Tip Risk Unsurları: Bu tip risklerin gerçekleşmesi sonucunda oluşacak zarar düşük ancak gerçekleşme olasılığı yüksektir. Kontrol çevresi içine alınması gerekir.

3. Tip Risk Unsurları: Bu risklerin hem gerçekleşme olasılığı hem de gerçekleştiği takdirde meydana getireceği zarar yüksektir. İşletmeler açısından kontrol altına alınması gereken temel riskler bu tip risklerdir. Risk Yönetimi ve denetimi bu tarz risklerin önlenmesi amacıyla geliştirilmiştir.

Bazı durumlarda, işlenen fiil hem Bankacılık Kanuna göre hem de TCK' ya göre suç olarak kabul edilebilir. Böyle bir durum varlığı halinde Bankacılık Kanunu m. 161 "Bu Kanuna göre suç teşkil eden hareket ve fiiller başka kanunlara göre de cezayı gerektirdiği takdirde, failleri hakkında en ağır cezayı gerektiren kanun maddesi uygulanır." hükmü ile de tespit edilmiş ve hangi kanun maddesi cezası daha ağır ise failin bu madde ile cezalandırılmasını hükme bağlamıştır (Kurt, 2007: 1).

5.11.1.1. Zimmet

Türk Ceza Kanununa göre zimmet görevi nedeniyle zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının sahipliğine geçirmek olarak tanımlanmıştır (TCK, 2007: 139).

Burada sözü edilen mal bankalar için para ve benzerleridir. Kanun hükmünde geçen "mal" kelimesini madde gerekçesinde taşınır ve taşınmaz mallar olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Mal kavramı içine enerjiler ve maddi veya maddi olmayan haklar da dahil olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca zimmet konusu malın mülkiyetinin kime ait olduğunun da önemi yoktur. Söz konusu mal devletin, kişilerin ya da bankanın olabilir (Kurt, 2007: 4). Banka işletmelerinde kaydi olarak yaratılanın dışında fiziki olarak para aracılığıyla birçok fiili işlem yapılmaktadır. Para, niteliği itibariyle elden çıkarma kolaylığı olan bir değişim aracı olması nedeniyle çalışanların para ve benzerlerine ilişkin işlemler gerçekleştirirken dikkatli davranması gerekmektedir. Netice itibariyle çalışanın gün başlarında kendisine teslim edilen tutar üzerinde veya müşteriden teslim aldığı miktar üzerinde kendi çıkarına hüküm sürmesi mümkündür.

Bu itibarla, zimmet fiilinin şekli, niteliği veya zimmete geçirilen paranın miktarı ne olursa olsun iş akdinin feshi, malen sorumluluk ve hapis cezası ile sonuçlanmaktadır.

Zimmet fiilinin bankalarda çeşitli şekillerde işlenmesi mümkündür:

- Şube personelinin, müşterilerin vadeli/vadesiz mevduat hesaplarından hesap sahiplerinin bilgisi ve rızası dışında düzenlediği usulsüz tekiye fişlerine sahte imza atmak yoluyla zimmetine para geçirmesi,
- Şube personeli tarafından müşterilerin yatırım hesaplarından, müşterinin bilgisi ve rızası dışında vadesinden önce hazine bonusu ve devlet tahvili bozdurularak söz konusu tutarın mevduat hesaplarından sahte imza atmak suretiyle düzenlenen fişler ile çekilmesi yoluyla zimmete geçirilmesi,
- Şube personelinin yabancı para hesaplarının kapatılması sırasında müşteri hesabında kalan küçük tutarları ya da efektif olarak ödenmesi mümkün olmayan küçük tutarlı paraları kendi hesaplarına aktararak zimmetine geçirmesi,
- Şube personelinin müşterilerin kredi kullanması esnasında kredinin müşteriye ödenmesi sırasında kredi tutarının tamamını kredi müşterisine ödemeyerek

aradaki farkı sahte imza atarak düzenlenen fişler ile çekerek zimmetine geçirmesi,

- Bankadan emekli aylığı almakta iken vefat eden mudinin ölümünden sonra hesabına yatmaya devam eden tutarların şube personeline çekilmesi.

İç kontrol birimlerinin oluşturulması ve daha sonra gelecek olan bağımsız denetimin esas yapılış nedenlerinin, banka bünyesinde kişisel çıkar sağlayan insanları ve yolsuzluk yapanları bulup ortaya çıkarmak olmadığı, aslında bunun zayıf insanı kötü bir şey yapmaya teşvik etmekten, güçlü insanları fırsatçı olmaktan ve masum insanları da zan altında bulunmaktan korumak amacıyla yapıldığı vurgulanmaktadır (Marshall, 1986: 319).

5.11.1.2. Rüşvet

Rüşvet, bir kamu görevlisinin, görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlamasıdır (TCK, 2007: 140)

Banka işletmelerinde çalışanlar kendilerine menfaat sağlayacak oluşumlar içinde bulunabilirler. Söz konusu menfaat para, hak veya diğer sair aynı getiriler olabilir. Rüşvetin banka işletmelerinde çeşitli yöntemleri söz konusu olabilir:

- Belirli bir sıra ve düzen içinde gerçekleştirilmesi gereken banka işlemlerinin diğer müşterilere haksızlık yapılmak suretiyle rüşvet verenin işlemlerinin hızlandırılması.
- Kredi talebinde bulunan müşterilerden protestolu senedi, karşılıksız çeki ve diğer finans kurumlarına yüklü borcu bulunan müşterilere menfaat karşılığı usulsüz kredi kullandırılması.
- Birbirlerine kefil olmak suretiyle kredi kullandırılmaması gereken kredilerde menfaat sağlama karşılığı kefillerin araştırılmalarının yapılmaması.
- Bazı banka işlemlerinde zorunlu olarak alınması gereken belgelerin personele menfaat sağlanması yoluyla ikmal edilmeksizin işlem gerçekleştirilmesi.

Rüşvetin iç kontrol birimince tespiti çok kolay olmamakla beraber müşteri şikâyet ve itirazlarının dikkate alınması bu açıdan oldukça önem arz eder.

5.11.1.3. İrtikap

Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatle bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK, 2007: 140).

Bankada irtikap fiilinin işlenmesini rüşvet fiilinden ayıran temel unsur, görevlinin kendisine menfaat sağlanmasını talep etmesi esnasında görevinin sağladığı nüfuzu kullanmasıdır.

İrtikap fiilinin işlenmesi yöntemleri de rüşvet fiiliyle aynı paralelde gerçekleşebilir. Dolayısıyla rüşvette olduğu gibi irtikap fiilinin de personelce işlendiğinin iç kontrol birimince tespiti müşteri şikâyet ve itirazlarının incelenmesiyle gerçekleşebilir.

5.11.1.4. Görevi Kötüye Kullanma

Görevi kötüye kullanma suçu iki şekilde tanımlanmıştır: Kamu görevlisince (1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerine aykırı

hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olmak ya da kişilere haksız bir kazanç sağlamak; (2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olmak ya da kişilere haksız bir kazanç sağlamak (TCK, 2007: 143).

Tali ve tamamlayıcı bir hüküm olan görevi kötüye kullanma ile diğer özel nitelikteki suç unsurlarını içermeyen eylemlerin cezalandırılması için düzenlenmiş bir hükümdür. Hüküm gereğince icrai ya da ihmal her hangi bir hareketle görevine aykırı davranan kişi kamunun zararına veya kişilerin mağduriyetine sebep olursa veya kendisine ya da başkalarına menfaat temin ederse görevi kötüye kullanma hükümlerine göre cezalandırılır (Kurt, 2007: 5).

Banka işletmelerinde personelin görevi kötüye kullanma suçunu işleme yöntemleri de oldukça çeşitlidir:

- Şube personelinin kendi onayından çıkması gereken bir muhasebe işlemini kasten geciktirmesi suretiyle müşteri mağduriyeti yaratması,
- Şube personelinin kredilendirme işlemleri esnasında bölge başkanlığı/genel müdürlük birimlerine yapması lüzum gösteren bildirimleri yerine getirip, gerekli izinlerin alınmasını müteakip kredi kullandırması yerine, söz konusu aşamaları ihmal ederek kamu zararına neden olması,
- Her türlü usulsüz işlemi görevinin sınırları dışına çıkararak gerçekleştirmesi sonucu haksız menfaat elde etmesi.

İç kontrol çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve belgelerde süreklilik arz eden önemli eksiklikler ve hataların mevcut bulunması, personelin bu yönde bir eğilimi olup olmadığının belirlenmesinde büyük rol oynar.

5.11.1.5. Görevi İhmal

Banka işletmelerinde gerçekleştirilen işlem sayısı ve yoğunluğu özellikle bazı dönemlerde artış göstermektedir. Bu dönemler maaş ödemeleri, öğrenci kredi geri ödemeleri, kurum tahsilât dönemleri, doğrudan gelir desteği ödemeleri dönemleri gibi çeşitlilik gösterir.

Özellikle sözü geçen dönemlerde çalışanların görevlerinde herhangi bir aksamaya yer vermeyecek şekilde düzenli ve süratli çalışmaları esastır. Müşteri memnuniyeti sağlanmasının temel unsurlarından birisi işlemlerin hızlı gerçekleştirilmesi ve müşterinin bekletilmemesidir.

İç kontrolörlerin çalışmaları esnasında denetimini gerçekleştirdikleri şube personelinin müşteriye tavırları ve davranışları hakkında 'Hizmetler' ya da 'Genel Güvenlik' başlığı altında raporlama yapabilmeleri mümkündür.

5.11.1.6. Ticari Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi ve Belgelerin Açıklanması

Türk Ceza Kanunu uyarınca sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vâkif olduğu ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere veren veya ifşa eden kişi, şikâyet üzerine cezalandırılır (TCK, 2007: 136).

Bankalarda görevli olanlar faaliyet gereği müşterilerin mali ve hukuki durumlarına dair bazı özel bilgileri edinirler. Edindikleri bu bilgileri gerek çalışma süresi

içinde, gerekse de kurumdan emekli olduklarından sonra herhangi bir vasıta ile kamuoyuna duyurmaları yasaktır.

Bununla birlikte bilgi ve belgelere hukuka aykırı yolla ele geçirenler de bu suç kapsamında fail olabilmektedir (Kurt, 2007: 4). Ayrıca, söz konusu fiile ilişkin Bankacılık Kanununda da düzenlemeler mevcuttur.

İç kontrol sistemi denetim faaliyetleri esnasında ilgili fiilin işlendiğini tespit ederlerse rapor maddesine taşıyacakları durumdan şube yöneticilerini derhal haberdar etmelidirler.

5.11.1.7. Kötü Muamele

Mevduattan güvencenin kalkmak üzere olduğu bankacılık sektöründe artık tam rekabet koşullarının işlenmesi beklenmektedir. Malın hizmet olduğu bankacılık sektöründe hizmetin müşteriler tarafından nasıl algılandığının bilinmesi çok önemlidir. Bu nedenle bankaların hayatta kalabilmek ve rekabet edebilmek için sundukları hizmetlerde müşteri odaklı olmalarına eskiye oranla daha fazla özen göstermeleri gerekmektedir (Yılmaz ve Çelik, 2005: 1).

Sözü edilen rekabetçi ortamda müşteriye gösterilmesi gereken özen bankacılık sektöründe işlem hızı ve kolaylığı ile güler yüzlü davranış tarzını içerir. Müşteriye yönelik hoşgörüsüz hatta kaba davranışlar banka prestijini azaltır ve bu durumun meydana getirdiği negatif maliyetler bankanın toplumdaki adı ve yerini lekeler. Bu nedenle her çalışan kurumu temsil ettiğini bilerek çalışmalı, müşteriye karşı tavırlarını bu çerçevede şekillendirmelidir.

İç kontrol birimleri çalışanların her türlü tutumlarını gözleyerek gerektiğinde çalışanları uyararak, gerektiğinde de söz konusu durumları raporlayarak üst yönetime bildirmekle görevlidirler.

5.11.1.8. Hata

İç kontrol birimlerinin amacı hata bulmaktan ziyade hata önleyici nitelikte çalışmaktır. Banka işletmelerinde yaşanan iş yoğunluğu ve performans ölçümlerinin şubelerce belirli aralıklarla gerçekleştiriliyor olması sebebiyle, personel çeşitli hatalar yapabilmektedir.

Hata sebebiyle gerçekleştirilen işlemler, iptal edilebilir nitelikte ise işlemin iptali sağlanmalı, fiş üzerine gerekli açıklamaların ve imzaların ikmal edilmesi suretiyle, günlük evraka takılarak muhafaza edilmelidir. Ayrıca önemine binaen söz konusu işlemlerin ayrı dosyada klase edilmesi gerekmektedir.

Hata ile yapılabilecek işlemler kategorisinde birçok işlem yer alabilir:

- Mesai saatlerinin yoğunluğu içerisinde müşteri hesabından nakden/hesaben gerçekleştirilen işlemlerde sehven fazla/ eksik tutar ödenmesi/ yatırılması,
- Muhasebe işlemlerini gerçekleştirirken personelin sehven yanlış hesaba miktar aktarması,
- Şubece gerçekleştirilen müşteri güncellemelerinde sehven yanlış bilgiler girilerek farklı müşterilere farklı hesapların bağlanması,
- Kredilendirme işlemlerinde gerekli evrak ve belgelerin sehven eksik alınması.

İç kontrol faaliyetlerinin temel amacı hataları önleme ve düzeltme yoluna gitmektir. Hataen gerçekleştirilen işlemlerden raporlanacak hususlar daire başkanlıklarınca hazırlanan kontrol noktalarında belirtilmiştir.

5.11.2. Müşteri Kaynaklı Riskler

Bankacılıkta müşteri odaklı çalışma döneminin gelişmesi ile kontrol faaliyetlerinin etkinliği artmıştır. Bu nedenle muhtemel çıkar çatışmalarının olabileceği faaliyet alanları belirlenerek, en aza indirilmeli ve bağımsız izlemeye tabi olmalıdır.

Müşteri kaynaklı riskler, risk gruplandırmasında 3. tip risk unsurları arasında yer alır. Dolayısıyla önem verilmesi gereken ve sonuç takibi yapılması gereken risklerdendir.

5.11.2.1. Karaparanın Aklanması

Suç Geliri (karapara) alt sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan elde edilen para, para yerine geçen her tür kıymetli evrakla, mal veya gelirleri, bir para biriminden diğer bir para birimine çevrilmesi de dahil, sözü edilen para, evrak, mal veya gelirlerin birbirine dönüştürülmesinden elde edilen her türlü maddi menfaat ve değeri ifade eder (TCK, 2007: 153).

Suç gelirinin yurt dışına çıkarılması veya bunların gayrimeşru kaynağının gizlenmesi ve meşru bir yolla elde edildiği konusunda kanaat uyandırılması maksadıyla çeşitli işlemlere tabi tutulmasına karaparanın aklanması denir (MASAK, 2007: 1).

Maliye Bakanlığına bağlı çalışan Mali Suçları Araştırma Kurulu terörizmin finansmanında kullanıldığı bilinen suç gelirlerinin finansal sisteme dahil edilerek aklanmasının engellenmesi için kurul olarak çalışmaktadır.

Bu kapsamda, her türlü finansal kuruluşlara ve özellikle de banka işletmelerine şüpheli görülen işlem ve şahısları bu kuruluşa bildirmek yükümlülüğü yüklenmiştir. Söz konusu bildirimleri yapmayan banka çalışanları ve banka işletmeleri açısından belirli adli para cezaları ve hapis cezaları kanunda düzenlenmiştir.

5.11.2.2. Yanıltıcı Bilgi Verme

Bankacılıkta en önemli konulardan birisi müşteriyi tanımadır. Özellikle çalışan açısından yapılan işlemlerin her birinin risk unsuru taşıdığı düşünülürse, her türlü işlemde müşteri tarafından verilen bilgilerin resmi belgeyle tevsik edilmesi ve doğrulanması büyük önem arz etmektedir.

Bu nedenle, bankalarca gerçekleştirilen veya aracılık edilen işlemlerde işlem yapılmadan önce, işlem yapanlar ile nam veya hesaplarına işlem yapanların kimlikleri tespit edilmelidir. Müşterinin gerçeğe aykırı beyanda bulunması suçtur ve bu beyanların gerçekliğini araştırmayan çalışanlar da suça iştirak etmiş sayılmaktadırlar.

Bankalarca kimlik tespiti yapılmayı gerektiren işlemler arasında, hesap açma, finansal kiralama, kiralık kasa işlemleri, sigortalama, elektronik transferlerde işlem tutarı ya da birbiriyle bağlantılı birden fazla işlemin her yıl belirlenen tutarın üzerinde olması gibi finansal işlemler bulunmaktadır.

5.11.2.3. Sahtecilik

Bankalarda iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin en fazla üzerinde araştırma yaptığı konulardan birisi de sahteciliktir. Sahtecilik suçunun birçok görünümü vardır. Bunlardan (TCK, 2007: 117):

- **Parada Sahtecilik:** Memlekette veya yabancı ülkelerde kanunen tedavüle bulunan parayı, sahte olarak üreten, ülkeye sokan, nakleden, muhafaza eden veya tedavüle

koyan kişi, iki yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin gün karşılığına kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

- **Kıymetli Damgada Sahtecilik:** Kıymetli damgayı sahte olarak üreten, ülkeye sokan, nakleden, muhafaza eden veya tedavüle koyan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır
- **Resmi Belgede Sahtecilik:** Bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Resmi belgede sahtecilik kamu düzenine karşı suçlar arasında düzenlenmiştir.

Sahtecilik içeren sulara karşı personel dikkatli olmalıdır. Bu noktada bankalarda kullanılan sahte para ayırt edebilen para sayma makineleri, müşteri tarafından verilen bilgileri teyit etmeye yarayan sistem sorgulama ekranları, ilgili suçlarla ilgili olarak Emniyet Genel Müdürlüğü- Banka Genel Müdürlüğü işbirliğiyle gerçekleştirilen eğitimler etkili olmaktadır.

5.11.2.4. Hırsızlık

Ceza Kanunlarında hırsızlık zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak amacıyla bulunduğu yerden almak olarak düzenlenmiştir (TCK, 2007: 93).

İç Kontrolün amaçları arasında finansal ve yönetsel bilginin güvenilirliği, bütünlüğü ve zamanlanması bulunmaktadır. Bu açıdan, kanunda ifade edilen tür bir hırsızlığın iç kontrol veya iç denetim sistemlerinden ziyade genel kolluk faaliyetinin kapsamına girdiği görülmektedir. Ancak hırsızlık suçunun kime ait olursa olsun kamu kurum ve kuruluşlarında gerçekleşmesi nitelikli hırsızlık suçunu oluşturur ve bu durumlarda faile verilen ceza artırılır.

Hırsızlık veya tırnakçılık suçlarının son dönemlerde banka işletmelerinde çoğunlukla küçük çocuklar kullanılmak suretiyle gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Bu durum, çocukların fiziken kolaylıkla gözden kaybolabilmeleri, banka içinde daha hızlı hareket etmeleri ve kanunlarca çocuk suçlulara verilen cezaların daha hafif olması sebebiyle gerçekleştirildiği bir gerçektir.

Tüm bu sebeplerden dolayı bankalarda çalışanların fiziki güvenlik önlemlerine dikkat göstermesi, banko vezne gerisine çocukların ve banka personeli olmayan hiç kimsenin geçmesine izin verilmemesi, personelin mesai saati içerisinde görev yerinden uzaklaşması durumunda kasasını kilitli bulundurması, ana kasa ile para alışverişlerini veznedenden uzakta gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Sayılan hususlar iç kontrol raporlarına sıklıkla konu edilmektedir.

5.11.3. Fiziki Riskler

Fiziki riskler daha çok çalışma ortamı kaynaklıdır. Banka şubesi kaynaklı bu tür riskler genellikle kamu bankalarında gerçekleşir çünkü özel bankalar karlılık amacı doğrultusunda çalışmalarından dolayı fizibilite araştırmaları sonucunda en uygun yörede ve alanda kurulmaktadır.

Anayasamız üçüncü maddesinde 'Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir' hükmü yer alır. Türkiye Cumhuriyetinin sosyal bir devlet olması durumu, devlet tüzel kişiliğine bir takım ödevler yükler.

Sosyal devlet destekleme ve yardımlar yaparak vatandaşlarına fırsat eşitliği sağlar. Bu nedenle kârlılık amacı güdülmeyen bazı ilçelerde dahi kamu bankaları mevcuttur.

Banka şubesinin telefon kablosu girişleri, arşiv ve giriş riskleri bu kapsamda değerlendirilir. Bankanın tüm güvenlik zafiyetlerini içeren bu tür risklere karşı personelin özen, dikkat ve bildirimde bulunma yükümlülüğü söz konusudur.

İç kontrol bu konuda belirli periyotlarla buldukları şubede çeşitli formlar doldurarak 'gizli' ibaresi ile genel müdürlüğe şubelerin güvenlik zafiyetiyle ilgili bildirimde bulunur. Söz konusu bildirimlere istinaden gerekli güvenlik önlemleri ile ilgili önlemler almak ve görevlendirmeler yapmak genel müdürlüğün ve bölge başkanlıklarının görevidir.

6. KONTROL UYGULAMALARI SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Kontrol uygulamaları oldukça geniş kapsamlı bir hazırlık ve araştırma evresinin ardından yoğun bir çalışma dönemini kapsar. Bu nedenle, kontrolör açısından olduğu kadar denetlenen bölge/şube çalışanları açısından da dönem dönem bazı tepkiler geliştirilebilmektedir. Ancak, söz konusu tepkilere rağmen Avrupa Birliği'ne katılma amacı doğrultusunda iç denetimle ilgili çalışmaların yapılması zorunludur.

Avrupa Birliği'ne katılım yolunda Avrupa Konseyi, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yaptığı toplantıda aday on dört ülke için önemli kararlar almıştır. Türk bankacılık sektörünü ilgilendiren kısa vadeli öncelik ve hedefler, "Şeffaflık ve gözetimi sağlama ilkeleri doğrultusunda, mali sektör reformunun hızla uygulanması" biçiminde belirlenmiştir (Altay, 2001: 13).

6.1. İç Kontrol Uygulamaları Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Türk Bankacılık sektörünün tamamı açısından son dönemlerde piyasaların istikrarsızlığı ve güvensizlik ortamı tüm yatırımcıları her türlü piyasa ve operasyonel risklere karşı duyarlı hale getirmiştir.

Bankacılıkta gözetim ve denetim, mali piyasalarda istikrarın sağlanmasına yönelik mevcut düzenleme ve uygulamalar bütününe önemli bir parçasıdır (Basel Komite, 2007: 11).

İç denetimin sağlıklı ve amacına uygun bir şekilde yürütülmesi amacıyla; idare içerisinde iç denetim kapsamının ve iç denetçilerle idare çalışanlarının iç denetimdeki rollerinin açıklığa kavuşturulması ve genel kabul görmesinin sağlanması gerekmektedir (İDDK, 2007: 4). Bankalarda yeni bir birim olarak faaliyet gösteren iç kontrol daire başkanlıklarının kurum içinde birçok problemle karşı karşıya kalmış olduğu görülmektedir.

6.1.1. Banka Kaynaklı Sorunlar

Bankalar işlemlerin yoğunlukla ve en fazla süratle sonuçlandırılması amacını taşımalarından dolayı dönem dönem iç kontrol faaliyetlerine tepki gösterebilmektedirler. Bu tepkiler bazen personel kaynaklı olabileceği gibi, iletişim, ifade problemlerinden ya da baskı unsuru gibi psikolojik faktörlerden kaynaklanabilmektedir.

Banka kaynakların çözümüne yönelik düzenlemelerin kurum içi yollarla ortaya konulması çatışmaların ortadan kaldırılması ve verimlilik açısından önem taşımaktadır.

6.1.1.1. Yönetici Kaynaklı Sorunlar

İç kontrole tepkilerin en önemlilerinden birisi yönetim kademesi kaynaklı olmaktadır. Bankaların hizmet politikalarının ve oluşturdukları mevzuatların dışında her bölge başkanlığı kendi hinterlandındaki şubelere gerçekleştirmeleri yönünde baskı uyguladığı bir takım hedefler vermektedir. Söz konusu hedefler ise ulaşıldıkça yükseltilmektedir.

Bankalarda iç kontrolün önlediği en önemli risklerin başında kredi riski gelmektedir. Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi talep eden müşterisinin ya da kendisiyle herhangi bir anlaşmaya taraf olan kişinin anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılamama ihtimalidir.

İç kontrol yükümlülüklerini yerine getirmeme olasılığı bulunan kredi borçlularını ortaya çıkararak riskin gerçekleşmesinden önce konuya dikkat çeker. Yöneticiler ise şube kârlılığı ve performansının yüksek tutulması amaçlarıyla bazen mevzuat ve uygulamalar konusunda fazla ısrarcı davranmayabilirler. Bu nedenle İç kontrol raporlarına konu edilmemek adına iç kontrol faaliyetlerini engelleyici veya güçleştirici tutumlarda bulunabilirler.

6.1.1.2. Çalışan Kaynaklı Sorunlar

Malın hizmet olduğu bankacılık sektöründe hizmetin müşteriler tarafından nasıl algılandığının bilinmesi çok önemlidir. Bu nedenle bankaların hayatta kalabilmek ve rekabet edebilmek için sundukları hizmetlerde müşteri odaklı olmalarına eskiye oranla daha fazla özen göstermeleri gerekmektedir (Yılmaz ve Çelik, 2005: 1).

Bununla birlikte, insanların ihtiyaçları ve istekleri sınırsızdır. Tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de müşterileri memnun edebilmek adına tanınan bazı kolaylıklar bulunmaktadır. Ancak, sözü edilen kolaylıklar bazı durumlarda mevzuat dışı davranışlar ya da suiistimallere dönebilmektedir. İşte iç kontrol bu noktada devreye girerek çalışanların bu tarz davranışlarını gözlemleyerek rapora taşır.

Kurum personeli bu sebeplerle iç kontrol faaliyetlerine tepki göstererek yapılan denetimlerin amacına ulaşmasını engelleyebilmektedir.

6.1.1.3. Veri Tabanından Kaynaklanan Sorunlar

Veri tabanı, bir bilgisayarda sistematik şekilde saklanmış, programlarca işlenebilecek veri yığındır (TDK, 2005: 97). Sözü edilen bu veri yığını kontrol faaliyetlerinin çıkış noktasıdır. Tüm bankalar, kendi operasyonel risk ve kayıp veri tanımlamalarına uygun olarak, belirledikleri bir eşik değer dâhilindeki bilgileri kaydederek kendi iç veri tabanlarını oluşturmalarıdır.

Bankalarca veri kümeleri günlük bazda gerçekleştirilen tüm işlemlerin otomatik olarak kaydedilmesi ve belirli vadede stoklanması yoluyla oluşturulur. İç kontrol çalışmaları ise sözü edilen bu bilgi kümesinin içinden bazı dönemlerde örnekleme yoluyla, bazı dönemlerde ise belirli bir örnekleme işlemiyle tümünün gözden geçirilmesi sonucu yani tam sayım yöntemiyle gerçekleştirilir. Ulaşılan bilgi ne kadar geçmişe dönük ve ne kadar gerçeğe yakınsa işletmenin çalışma verimliliği ve işlemlerin mevzuat esaslarına uygunluğu o kadar doğru olarak ölçülür. Buradan hareketle iç kontrol çalışmalarını teknolojik yetersizlikler, kayıt hataları, ulaşım engelleri gibi veri tabanı kaynaklı sorunların büyük ölçüde sekteye uğratabileceği görülmektedir.

6.1.1.4. İletişim Kaynaklı Sorunlar

İletişim; finansal raporlamanın üstünde iç kontrol politikaları ve prosedürlerinin daha açık anlaşılmasını sağlamakla ilgilidir (Yüksel ve Demir, 2001: 4). Bu nedenle, hem iç kontrol faaliyetini bağlı şube ve bölge başkanlıklarında yürüten iç kontrol elemanlarının hem de işlemlerin birebir muhatabı olan çalışanların iletişime önem vermeleri gerekmektedir.

Günümüzde müşteriler bankayla iletişimlerinde doğrudan görüşme yolunu tercih etmektedirler (Vojtovic, 2004: 1). Bu durum hem bankanın pazarlama politikası açısından, hem karşılaşılan problemlerin çözülmesi açısından hem de iç kontrol faaliyetlerinin basitleştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Denetim süreci içinde ele aldığımız üzere bilgiye ulaşmanın yöntemlerinden biri de şube içi iletişimidir. İletişimin eksik olduğu noktada işlemler sadece görünen yönüyle ele alınır. Oysaki bazı durumlarda yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda raporlamaya gerek kalmaksızın hatalı veya eksik işlemler 'şifahen' düzeltilebilir.

6.1.1.5. Görev ve Yetki Kaynaklı Sorunlar

Örgütlenme işleminde, gerçekleştirilen etkinliklerin gruplandırılması (departmanlara ayırma) kadar, örgütteki kişiler arasındaki yetki ve sorumluluk ilişkilerinin düzenlenmesi de önemlidir.

İç kontrol sisteminden beklenen amacın sağlanabilmesi için banka bünyesinde işlevsel görev ayrımının tesis edilmesi ve sorumlulukların paylaşılması gereklidir (BDDK, 2006: 5).

Buradan hareketle özellikle de kontrol işi ile görevlendirilmiş olan iç kontrol biriminde görev ve yetki konusunun önemi büyüktür. İç kontrol faaliyetlerinin çerçevesinin çizilmesi faaliyetlerde meydana gelebilecek kargaşayı önler, etkin ve verimli bir denetim yapılmasını sağlar. Ayrıca, görevlendirmenin belirli yetkilerle donatılmış olabilmesi gerekir ki eksiklikleri saptanan işlemlerin tekrarının önlenmesi mümkün olabilsin. Aksi halde yapılan tespitlerin bildirilmesi sonuçsuz kalabilmektedir.

6.1.2. İç Kontrolör Kaynaklı Sorunlar

Bankalarda kurulan İç kontrol sistemlerinin amacı bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Kanun, Tüzük ve diğer mevzuata, banka içi strateji ve kurallara ve bankacılık teamüllerine uygun olarak gerçekleştirilmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin anlaşılabilirliğini, tamlığını ve bilgilerin doğru zamanda elde edilebilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda çalışırken her iç kontrolörün kontrol amaç ve yetkisinin sınırlarını bilerek hareket etmesi gerekmektedir. İç kontrolörlerden kaynaklanan muhakeme hataları, psikolojik sıkıntılar, değerlendirme hataları gibi problemler iç kontrol sistemi ile sağlanması istenen kontrol mekanizmasını güçleştirir.

6.1.2.1. Örneklem Hataları

Üzerinde araştırma yapılan, belirli bir tanıma uyan aynı cinsten birimlerin meydana getirdiği topluluğa evren (ana kütle) denir (Özmen, 2000: 26). Sözü edilen bu topluluktan farklı bazı metotlarla seçilen ve genelinin özelliklerini göstermek üzere oluşturulan birliğe ise örneklem denir.

Günde binlerce işlem gerçekleştirilen banka işletmelerinde belirli zamanla sınırlandırılan kontrol faaliyetlerinde tam sayım usulünün uygulanması oldukça güçtür. Bu nedenle her birim için seçilen uygun sayıda örneklem ile uygulamanın genelinin doğru ve hatasız şekilde işleyip işlemediği denetlenmiş olur.

Banka çalışanlarının yapılan işin zorluğu nedeniyle yoğun stres altında çalıştıkları bilinen bir gerçektir. Stres doğası gereği çalışanların motivasyonunu negatif etkileyerek yapılan işlemlerde hataya neden olur. İç kontrolörlerde de işi zamanında bitirebilme sorumluluğu dönem dönem örneklem hatalarına sebebiyet verebilmektedir.

İç kontrolör örneklem yöntemini yanlış seçmişse ve buna bağlı olarak yetersiz bir örneklem oluşturmuşsa sonuçta sapma oldukça yüksek çıkar. Bu da doğruya

ulaşmayı engeller. Halbuki, uygun örnekleme yapılırsa maliyet ve zaman tasarrufu sağlanır.

6.1.2.2. Analiz ve Muhakeme Hataları

İnsanların günlük olaylar karşısındaki muhakeme yürütme ve karar verme süreçleri, aralarında psikoloji, felsefe, bilişsel bilim ve yapay zekâ da olan pek çok disiplin tarafından incelenmektedir (Güngör, 25.04.2008, www.cmpe.boun.edu.tr). Ancak, günlük olaylar karşısında gerçekleştirilen muhakeme ve analiz, kontrol faaliyetleri esnasında bazı farklılıklar göstermektedir.

İç kontrol belirlediği örneklem üzerinde yaptığı araştırmalar sonucu bir takım veriler elde eder. Bu verileri ise belirli kıstaslara göre inceler. Risklerin tanımlanması ve kontrolü için gerekli stratejilerin geliştirilmesinden ve uygulanmasından yönetim sorumludur (İDKK, 2007: 1).

İş yoğunluğu ve motivasyon düşüklüğüne bağlı olarak veya algılama hataları sebebiyle bazı zamanlarda elde edilen verilerin yanlış muhakeme edilmesi söz konusu olabilir. Analiz ve muhakeme hataları belirli bir periyoda ilişkin verilerin farklı bir periyoda ait evraklarla karşılaştırılması, yapılan işlemlerin nedeni görüşülmeden ön yargıyla karar verilmesi, belirli bir işlem ardından gerçekleştirilen karşılıklı işlemlerin algılanamaması, farklı bir amaçla gerçekleştirilen işlemin amacının farklı algılanması gibi çeşitlidir.

6.1.2.3. Psikolojik Çözümleme Hataları

Egemenlik insanların baskı kurma iddiasıdır. Bu iddia diğer insanlar üzerinde psikolojik baskı yapmaktadır (Süğümlü, 2007: 1). Denetim tüm çalışanlar üzerinde psikolojik baskı yaratır. Ancak bu psikolojik baskı denetim işini yürütenler açısından da hissedilir. Yanlış karar verme korkusuyla yapılan hatalı değerlemeler olayların boyutunu değiştirebilir.

Karar almada ve problem çözmede katılımcılığı, desteği, geri bildirim ve iletişimi artırmak ve psikolojik sağlığı artırıcı ve rahatsızlıkların derecesini azaltmak amacıyla başarılı müdahaleler yapılmaktadır (Michie ve Williams, 2003: 1). Banka işletmelerinde gerçekleştirilebilecek müdahalelerin başında ise iletişimin artırılması ve motivasyonun iyileştirilmesi gelmektedir.

İyi motive edilmiş ve iletişimi kuvvetlendirilmiş her türlü işletmede tüm faaliyetler düzenli yürütülür. Bu durum ise beraberinde hem çalışanlar açısından hem de kontrol elemanları açısından psikolojik rahatlık getirir. Hatalı veya usulsüz olarak gerçekleştirilen işlemler açısından işlemin yapılma şart ve koşulları ile sonuçları üzerinde analiz yapmak kolaylaşır, verilen kararlar esnasında kişinin karşısındakinin yerine koyma olarak ifade edilen empati yeteneği gelişir.

6.1.3. Hukuki/ Teknik Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar

Bankacılık sistemli bir altyapı sonucu yürütülen faaliyetlerden kuruludur. Sistem açısından denetim konusu kuşkusuz denetimin kalitesi sorunu ile de yakından ilgilidir. Denetçi, sistemin sorunlarını iyi kavramış ve doğru anlamış ve iyi deneyim sahibi olmalıdır (Yüksel ve Demir, 2001: 1). Eğer kontrol ve denetim faaliyetini yerine getirenler, donanım konusunda yeterli bilgiye sahip değilse veya teknik problemler

nedeniyle bilgiye ulaşmak güçleşmişse bu durumda kontrol çevresi yeterince değerlendirilemez.

6.1.3.1. Mevcut Ülke Düzenlemeleri Açısından

AB, Basel II standartlarını 2007 yılında tüm bankalarda uygulamayı planlamaktadır. Dolayısıyla, özellikle ölçümünde zorluk yaşanan ve sektörde başlangıç aşamasında olan operasyonel risk ile ilgili çalışmaların hızlandırılarak, denetim/risk ölçüm sonuçlarının ve risk yönetimi fonksiyonlarının öngörülerinin bankaların karar alma süreçlerinde etkin olarak yer almasına çalışılmalı ve nihai olarak da Türk Bankacılık Sisteminin asgari riskle sağlıklı bir şekilde büyümesi amaçlanmalıdır (Taşpınar, 25.05.2008, www.emakale.com).

Buradan hareketle, iç kontrol sisteminin Avrupa Birliği'ne uyum açısından son yıllarda önem kazanması, sistemin hukuki alt yapısının oluşturulması açısından titiz davranılma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir diyebiliriz. Ancak, ülkemizde yeni kabul gören her yaklaşımda olduğu gibi, iç kontrol sürecini ve uygulama esaslarını düzenleyen yaklaşımda da bazı yetersizlikler mevcuttur.

Bu amaçla, Basel Komite tarafından Bankacılıkta etkin gözetim ve denetimle ilgili G-10 ülkeleri dışında 7 ayrı ülkenin gözetim ve denetim otoriteleriyle çalışılarak bir doküman hazırlanmıştır.

Gözetim ve denetim sistemlerinin yapısının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi için çalışan ulusal gözetim ve denetim otoritelerinin, bu dokümanda yer verilen tavsiyeler ışığında kendi mevcut sistemlerini gözden geçirmeleri, sistemlerinin eksik ya da hatalı yanlarını dikkate alarak hazırlanan bir programı kendi yetki alanları dahilinde en kısa sürede uygulamaya geçirmeleri istenmektedir (Basel Committee, 2007: 3).

Ülkemizde ise BDDK tarafından gerçekleştiren düzenlemeler sonucunda iç kontrol sisteminin çalışma esas ve usulleri düzenlenmiş olmakla birlikte, özel düzenlemeler kurumların kendi bünyesine bırakılmıştır.

6.1.3.2. Kurumsal Düzenlemeler Açısından

Mevcut düzenlemeler çerçevesinde iç kontrol mekanizması her birim bazında oluşturulmuş olmakla birlikte uygulama yöntemleri kurum içi düzenlemelere bırakılmıştır.

İç denetçilerin iç kontroller ile ilgili yönetsel bir sorumluluğu yoktur. Yani, iç kontrol sisteminin kurulması ve yönetilmesi kurum yönetiminin sorumluluğudur (Kaya, 2008: 1). Bu bağlamda, organizasyonel görev tanımlarının doğru yapılmamış olması iç kontrolörlerle denetlenen bağlı şube görevlileri arasında problemler doğmasına sebep olabilir.

İç kontrolörlere kontrol çevreleri gereği denetledikleri şube/ bölge başkanlıklarında tüm evrak ve dosyalar gerektiğinde ibraz edilmelidir. Bu nedenle, iç kontrol elemanlarının şubelerde iş yoğunluğu/zaman darlığı vs. gibi sebeplerle temin edilmesini istedikleri evrakların kendilerine ibraz edilmeme gibi problemlerle karşı karşıya kalmalarını engellemek amacıyla şubelerin çıkarılacak iç sirkülerler aracılığıyla bu konularda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu mali alanda getirdiği düzenlemelerle birimlerde çıkabilecek problemleri asgariye indirmeyi amaçlamaktadır. Kamu kaynaklarının tanımlanmış standartlara uygun olarak etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını sağlayacak yasal ve yönetsel sistem ve süreçler olarak tanımlanan kamu

mali yönetiminin 5018 sayılı kanunda öngörülen amaçlara ulaşabilmesi kamu idarelerinde iç kontrol sistemlerinin varlığına ve etkin olarak kurulması, işletilmesi ve geliştirilmesine bağlıdır (Candan, 2006: 1). Söz konusu kanunla kamu mali yönetimi ve kontrol sisteminin fonksiyonel ve organizasyonel yapısı ve mekanizmaları yeniden tanımlanmış ve sistem içindeki aktörlerin görev, yetki ve sorumlulukları yeni bir yaklaşımla belirlenmiştir (Midyat, 12.06.2008, www.stratejikboyut.com). Sözü edilen yeni yaklaşımların kurumlar bazında uygulamalarının artırılması sonucu iç kontrol sisteminden beklenen verimliliğin alınacağı umulmaktadır.

6.2. İç Kontrol Uygulamaları Sürecinde Raporlama ve Değerlendirme

Kurum içi oluşturulan iç kontrol birimlerinin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin üst yönetimce takibi gerekmektedir. Üst yönetime işletmenin karşı karşıya olduğu zayıflıklar ve eksiklikler hakkında bilgi veren, gerçekleşen hataları bildiren ve süregelen riskleri azaltmayı amaçlayan iç kontrol raporlarının yönetim kurulunca tetkik edilerek değerlendirilmesi esastır.

Ancak, bazı kurumlarda Yönetim Kurullarının ağır iş yükü ve daha farklı stratejik boyutlu işlerin takipçisi olmaları nedeniyle, yukarıdaki yönetim, risk ve iç kontrollere ilişkin izleme ve değerlendirme görevlerini kendi içlerinden veya dışarıdan uygun adaylar arasından seçtikleri, bu kişilerce oluşturulan farklı organlara delege ettikleri görülmektedir (Kaya, 2008: 1). Denetim komitesi olarak konuşlanan bu organ doğrudan genel müdüre sorumlu olup yönetim kurulu adına söz konusu incelemeye konu işlemleri gözden geçirmektedir.

İç denetimin kendisi kesinlikle bir amaç olmayıp bir yönetim aracıdır (Candan, 2006: 1). Bu nedenle, yönetim hesap verme sorumluluğu kapsamında kontrol faaliyetlerinin en verimli şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaya çalışmalı ve raporlamaları titizlikle irdelemelidir.

6.2.1. Raporlama

Kullanıcılar açısından mesleki bir incelemenin yapılmış olduğu konusundaki tek kanıt denetim raporudur (Sezal, 2006: 29). Denetim raporunu denetçi görüşüyle birlikte işletmenin faaliyetleri ve uyum konusunda dikkat çekilmesi gereken noktaları içerir. Bu açıdan ele alınırken Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarına uyulması gerekir.

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin Banka Kurumsal Yönetime İlişkin düzenlemeleri destekleyici kanıtlar arasında Uluslararası Finansal Raporlama Standartları sayılmıştır (Tuna, 12.06.2007, www.iubam.org). Tüm bu uluslararası düzenlemeler gerçekleştirilen kontrol faaliyetlerinin belgelenmesinde standartlığın sağlanması içindir. Teknolojilerdeki değişiklikler ve bunun elektronik ticaret alanına uygulanması ve internet uygulamalarının yaygınlaşması yararlanılabilen ve uygulanması gereken spesifik kontrol faaliyetlerini değiştirmekteyse de, kontrole duyulan temel gereksinimler önemini korumaktadır (Demirbaş, 2005: 5).

Raporlama sürecinin ilk aşaması elde edilen tüm veri ve belgelerin birleştirilmesidir. Akabinde ise bu veri ve belgelerin analizi yapılır. Her bir faaliyet ve riskler için uygun kontrol strateji ve yöntemleri (düzenli gözden geçirme, örnekleme yoluyla kontrol, karşılaştırma, onaylama, raporlama, koordinasyon, doğrulama, analiz etme, yetkilendirme, gözetim, inceleme, izleme v.b.) belirlenmeli ve uygulanmalıdır (KİKST, 2007: 4). Aksaklık veya hata olarak nitelenen hususların tetkiki ve karşılıklı görüşme/sorgulama yöntemlerine başvurulmasının ardından tespitlerin raporlanması

kısına geçilir. Raporlama bu noktada yapılan tüm kontrol faaliyetini kapsamı gerektiğinden oldukça önemlidir.

Raporların açık ve sade bir dille yazılması, önemli noktalara vurgu yapması, kontrol edilen birimlerin her biriyle ilgili ayrı yargılar bildirmesi gerekmektedir. Sistemin aksayan yönlerinin gözlemlenebilmesi açısından konusuna göre iç kontrol raporu ilgili birimlere iletilmeli birey bazında hataların görülmesi sağlanmalıdır.

İdarenin amaç, hedef, gösterge ve faaliyetleri ile sonuçları, saydamlık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda raporlanmalıdır (KİKST, 2007: 5).

6.2.1.1. Rapor Türleri

Kontrol faaliyetinin konusuna göre rapor türleri de çeşitlilik gösterir. Her raporun genel özellikleri ve yazılış biçimi esas itibarıyla benzetmekle birlikte konu yönünden ayrışması rapor metninde bazı şekil farklılıkları oluşturmaktadır. Raporun düzenleniş biçiminden ayrıca dili de kısa ve öz şekilde kontrol edilen birimlerde tespit edilen konuları ortaya koymalıdır.

Üst yöneticiler, iç denetçilerin görevlerini bağımsız bir şekilde yerine getirmeleri ve gerekli bilgi ve belgelere kolayca ulaşmaları için gereken önlemleri alır; iç denetçilerin raporlarında belirtilen önerilerini değerlendirir, iç kontrol sürecinden elde ettiği bilgilerle iç denetimden elde ettiği bilgileri karşılaştırarak kaynakların verimli kullanımına ilişkin tedbirleri alır; iç denetçiler tarafından düzenlenen raporlarda belirtilen önlemlerin alınıp alınmadığını izlerler (BÜMKO, 2006: 10-11).

6.2.1.1.(1). Teftiş Raporu

Teftiş kuruları çalışma usulleri rutin teftiş gereği genel durum raporları veya soruşturma raporları yazarlar. Her iki rapor türü de benzetmekle birlikte esas risk unsurlarının tespiti ve raporlanması asıldır.

Genel teftiş raporlarında bulunan hususlar (DMİ, 2006: 5):

- Teftiş yeri, teftişi yapılan servisler ve yazılan raporlar,
- İhbar ve şikâyet konuları, bunlar üzerinde yapılan inceleme ve soruşturmanın neticeleri,
- Başkanlıkça programla beraber veya sonradan gönderilen inceleme konuları, yapılan incelemelerin neticeleri,
- Görevden uzaklaştırılan, tayini teklif edilen memur varsa sayıları ve sebepleri,
- Mevzuatın uygulanmasında görülen genel hata ve noksanlıklar,
- Teftişi edilen birimlerin kadro ve iş hacmi, kadroların ve personelin sayı ve vasıfları yönünden yeterli olup olmadıkları,
- İşyeri ve çalışma araçları ile diğer ihtiyaçları,
- Gerekli görülen diğer hususlardır.

Genel teftiş dönemleri kurumdan kuruma değişmekle birlikte bir yıllık muhasebe dönemini kapsar. Müfettişler geriye dönük olarak gerçekleştirdikleri denetimlerde rastgele tespit ettikleri veya merkezden denetim tarafından özellikle incelenmesi istenen hususlarda evrak üzerinden gerekli tahkikatı yürüterek bir teftiş raporu hazırlarlar.

Bankada gerçekleştirilen herhangi bir işlem üzerine müfettişlerin spesifik bir konu üzerinde inceleme yapmak için görevlendirmeleri sonucu soruşturma raporu düzenlenir. Soruşturma raporlarında ise soruşturma konusu işlemin gerçekleşme şekli, niteliği, sebepleri ve son olarak edinilen kanaat bildirilir.

İç denetçilerin inceleme konusu tüm işlemler üzerinde görüş bildirme yükümlülükleri bulunmaktadır. Bağımsız dış denetçiler bakımından ise görüş bildirmekten kaçınma durumunda, düzenlenecek raporda, kaçınmaya yol açan nedenlere ilişkin denetçi görüşlerine yer verilmesi şarttır (BDDK, 2007: 3).

Teftiş raporları ve bu raporlara esas teşkil eden belgelerin ekleriyle birlikte genel müdürlüğe gönderilmesini müteakip genel müdürlükte bu raporların birimlere göre tasnifi yapılır. Bireysel Krediler, Tarımsal Krediler, Bankacılık Operasyonları, Muhasebe ve Organizasyon gibi alt birimlere ayrılan her rapor bölümleri ilgili birime gönderilerek birimce değerlendirilir. Tespit edilen risk unsurunun önem derecesine göre işlemi gerçekleştirilen şubeye muhatap uyarı/ kınama/ mali sorumluluk gibi bazı yaptırımlar öngörülebilir.

Düzenlenen raporların tamamı ile bu raporlara esas teşkil eden belgeler düzenlenmelerini izleyen yılbaşından itibaren en az 5 yıl süreyle veya bu süre içinde hukuki ihtilafa konu olanların, ihtilafın sonuçlanmasına kadar saklanması zorunludur.

6.2.1.1.(2). İç Kontrol Raporu

Yöneticiler kurumlarının stratejik ve yıllık performans planlarının gerçekleşip gerçekleşmediği ve kaynakların etkin, verimli kullanılmasına yönelik hesap verme sorumluluğu amaçlarının karşılanıp karşılanmadığını tespit etmek bakımından hem finansal hem de finansal olmayan faaliyetlerle ilgili verilere ve raporlara ihtiyaç duyar (Demirbaş, 2005: 172). İç kontrol faaliyetleri sonucunda düzenlenen raporlar aracılığıyla hem senelik olarak belirlenen hedeflerin verimlilik amacı doğrultusunda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği hem de mevcut veya gerçekleşmiş riskler tespit edilmiş olur.

Bu bağlamda, üst yönetime sunulan iç kontrol raporları periyodik dönemlerde gerçekleştirilen şube denetimlerinde düzenlenen iç kontrol raporları ve önem arz eden hususların değerlendirildiği ön inceleme raporları olarak sınıflandırılır.

Kontrolü gerçekleştirilen banka birimlerinde iç kontrol faaliyetleri, iç kontrol daire başkanlıkları tarafından hazırlanan ve Yönetim Kurulu onayıyla yürürlüğe giren kontrol programları aracılığıyla yürütülür.

İç kontrol raporlarında,

- Kontrol dönemi, kontrolü yapılan şube ve yazılan raporlar,
- Şubede kontrolü yapılan birimlere yönelik yazılan tenkit maddeleri,
- Başkanlıkça programla beraber veya sonradan gönderilen inceleme konuları, yapılan incelemelerin neticeleri,
- Şubeye ait fiziki riskler ve eksiklikler (personel, çalışma hacmi, şube güvenliği.. vs) bulunur.

Düzenlenen raporlarda tenkit konusu yapılan her maddenin kontrol noktaları vasıtasıyla intranet üzerinden sisteme aktarılır. Bu sayede uzun vadede bankanın yapısında genel olarak gerçekleşen riskler ve tekerrür eden eksiklikler kayıt altına alınmış olur. Tenkit konusu işlemlerin bildirilmesi üzerine genel müdürlüğe gönderilen raporlar birimler bazında tasnif edilerek, her madde ilişkin olduğu birimce değerlendirilmek üzere gönderilir. Söz konusu işlemleri müteakip ilgili daire başkanlıkları şubeleri gerçekleşen riskli işlemler konusunda yazılı olarak uyarır.

Raporların hazırlanış biçimi, kullanılacak format rapor çeşitleri ve gönderme sıklıkları gibi konular birim başkanlığınca belirlenir.

6.2.1.1.(3). Ön İnceleme Raporu

Soruşturma; üzerine suç atılan bir insanın, bu suçu işleyip işlemediğinin araştırılmasıdır. Soruşturma, daha çok kamu görevlileri ve memurlar için söz konusudur (MKGYK, 2007: 2).

Ön inceleme, banka bünyesinde tespit edilen bazı hatalı uygulamaların soruşturma gerektirip gerektirmediğinin araştırılması amacıyla yapılan bir çalışma olup, bu çalışmanın sonucunda hazırlanan rapora ise ön inceleme raporu adı verilir.

Ön inceleme çalışmasına genellikle banka sistemi üzerinden tespit edilen usulsüzlük, hata veya tekrür gösteren tenkit edilmiş hususlar konu edilir. Çalışma usulü konuyla ilgili tüm evrak ve belgelerin ele alınarak, gerekirse yardımcı kontrol yöntemlerinden de faydalanmak suretiyle (inceleme, kaynak tarama, ifade alma, görüş sorma..gibi) personel hakkında soruşturma yapılması gerekir gerektirmediğinin tespitidir.

Ön inceleme niteliğindeki görevler, inceleme konusu olayların genel çerçevesini belirlemeyi ve konuyla ilgili yapılması gereken çalışma sürecine temel oluşturulmasını sağlar.

Ön inceleme raporlarında,

- Ön incelemenin gerçekleştirildiği şube ve ön inceleme tarihleri
- Ön incelemeye esas teşkil eden görevlendirme talimatı
- Ön incelemenin konusu ve araştırmalar
- Edinilen kanaat ve varılan sonuç
- Gerekli görülen diğer hususlar bulunur.

İç kontrol merkezi, kontrol sonuçlarını, raporlanmasını takiben bünyesinde muhafaza eder; genel ve dönemsel olarak değerlendirmek suretiyle çeşitli kontrol sistemlerinin geliştirilmesini planlar; kontrol işlemlerinin aksamadan yürütülmesi için gerekli ayarlamaları yapar ve tedbirleri alır.

6.2.2. Raporlama Sonrası Çalışmalar

Raporlama yapılırken amacın banka bünyesinde gerçekleşen veya gerçekleşmesi muhtemel olan riskleri bertaraf etmek olduğu bir gerçektir. Bu nedenle, sonuç itibarıyla hazırlanan rapor üst yönetime ayna tutmak amacı taşır diyebiliriz. Üst yönetim banka faaliyetlerinin aksayan yönlerini öğrenebildikleri takdirde alınması gereken önlemleri alır. Bu yönüyle raporlamaya kadar olan kısım kontrol faaliyetinin teknik yönünü, raporlama sonrası kısım ise kontrol faaliyetinin uygulama yönünü tatbik eder.

6.2.2.1. Raporların Tasnifi ve İncelenmesi

İç denetçi raporunu, idarenin cevapları ve rapor özetini de ekleyerek üst yöneticiye sunar. Raporlar üst yönetici tarafından değerlendirildikten sonra gereği için raporda belirtilen birimlere verilir (KİDBY, 2007: 3).

İlgili birimlere gönderilecek olan tenkit maddeleri üst yönetimce- banka üst yönetiminde Genel Müdürlükte görevli elemanlar tarafından- tasnife tabi tutulurlar. Her iç kontrol raporunda formatı başkanlıkça belirlenmekle ve dönem dönem değiştirilmekle birlikte banka faaliyetlerinin tümüyle ilgili tenkit bölümleri mevcuttur.

Sözü edilen faaliyetler bankanın her bölümüne yaygındır. Bu nedenle Bankacılık Operasyonları altında Muhasebe, İnsan Kaynakları ve Organizasyon, Hizmetler ve Genel Güvenlik, Krediler adı altında Bireysel, Tarımsal, Ticari ve Kurumsal Krediler gibi alt bölümler bulunur.

Bankanın en üst düzey yönetim organı yönetim kuruludur. Ve yönetim kurulunun görevleri arasında üst düzey yönetimin bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda kendisine zamanında ve güvenilir raporlamalar vermesini sağlamak, yer almaktadır (Yurtsever, 2008: 90). Bu nedenle iç kontrol her kademedede üst yönetime karşı sorumludur.

Genel müdürlükçe tasnif edilen rapor maddeleri ilgili birimce değerlendirilmek üzere gönderilir. Söz gelimi bir iç kontrol raporunun tarımsal krediler bölümüne yazılan hususlar değerlendirilmek üzere Tarımsal Krediler Daire Başkanlığı'na gönderilir.

Geleneksel anlamda iç denetim faaliyetlerinin hedefi organizasyonu tehdit eden her türlü riski bulmak ve ortadan kaldırmaktır. İç kontrol raporlarının üst yönetim kademesinde tasnif edilmesi sözü edilen her türlü riskin kurumsal düzeye yayılabilmesi amaçlıdır. Kurumsal açıdan risk denetimi odaklı olarak gerçekleştirilen kontrol faaliyetlerinin raporlanması esnasında bazı hususlara dikkat edilmelidir.

Başarılı bir rapor aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır (Karabeyli, 1999: 50):

- Bulgular, yeterli denetim kanıtlarıyla desteklenmelidir.
- Bulgu ve sonuçlar tam olarak ve bağlantısı kurularak, yeterli bilgi ile desteklenerek yer almalı ancak gereksiz ayrıntılardan kaçınılmalıdır.
- Kurumun tarafsız olarak incelendiğinin gösterilebilmesi için olumluluklar ve olumsuzluklar ılımlı ve ön yargısız ifadelerle sunulmalıdır.
- İyi uygulama örnekleri belirtilmelidir.
- Önerilerin uygulanabilirliği, güçlüklerin aşılması ve bunların alacağı zaman konusunda gerçekçi olunmalıdır.
- Rapor, konuların özünden fedakârlık etmeyecek kadar kısa olmalıdır.
- Sade ve anlaşılır bir üslup kullanılmalıdır.
- Gerekli yerlerde sayısal ve grafiksel verilerle desteklenmelidir.
- Teknik ve anlaşılması zor sözcüklerden kaçınılmalı, zorunlu olarak kullanılıyor ise ne olduğu açıklanmalıdır.

İç kontrol faaliyetleri ile ilgili hazırlanan raporlar birimler bazında ayrıştırılarak, değerlendirilir ve sonuçlar hakkında belirlenen dönemler itibariyle denetim komitesine bilgi verilir.

6.2.2.2. Talimatlandırmalar

Genel müdürlük birimlerince incelenen rapor konuları ilgili şubelere gereğinin yapılması, eksik noktaların tamamlanması hususlarını içeren resmi yazılarla iletilir. Bu yazılarda söz konusu talimatlara uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek yaptırımlara da yer verilir.

Kontrolü gerçekleştirilen birimlere gönderilen talimatların belirli noksanlıklar veya mevzuata aykırılıklar içermesi durumunda, bu husus kontrol işlemlerini gerçekleştiren İç Kontrolörler tarafından bağlı olunan Başkanlığa bildirilir.

Talimatların içeriğinde;

- İlgi tutulan İç Kontrol Raporu tarih ve sayısı
- Tenkit konusu işlemler ve bu işlemler üzerine yapılması gerekenler
- Gereğinin yerine getirilmemesi durumunda karşılaşılabilecek yaptırımlar
- Gerekli görülen diğer hususlar mevcuttur.

Talimatlandırmaların şube yetkililerine hitaben düzenlenmesi esastır. Şube yetkilileri alınan talimatın gereğinin en kısa sürede yerine getirilmesini sağlamaz veya takibini yapmazsa emri yerine getirmeyen personelle beraber sorumlu olurlar.

Soruşturma sonucunda mali tazminat yükümlülüğünün doğması durumunda ilgili tutarın personelden defaten tahsiline karar verilmesi durumları ayırık, personelin görev yaptığı şubeye aylıktan kesme talimatı verilir. Bu durumlarda gerekli maaş kodlamasını yapmayan memurun da mali sorumluluğuna gidilebilir.

6.2.2.3. Sonuçların Takibi

İç kontrol genel olarak bir işletmenin faaliyetlerinin amaçlar doğrultusunda düzenli ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için üst yönetimin belirlediği politikalara uyulmasını, varlıkların korunmasını, hatalı ve hileli işlerin önlenmesini, muhasebe kayıtlarının eksiksiz ve geçerli olmasını finansal bilgilerin zamanında hazırlanmasını sağlamak amacıyla uygulanan yönetim ve işletme politikalarının bir bütünü olarak ifade edilmektedir. Buradan hareketle iç kontrolün amacı hataların görülerek giderilmesi konusunda üst yönetime yardımcı olmaktır diyebiliriz.

İç denetim faaliyeti sonucu denetçi tarafından önerilen düzeltici işlem ve tavsiyeler ilgili raporda belirtilen süre içerisinde yerine getirilir (KİDBY, 2007: 4). Yerine getirilmeyen tenkitler bir sonraki kontrol esnasında tekrar raporlanır. Bu durumun tekrarr etmesi halinde genel müdürlük birimlerinin dikkatinin konuya çekilmesi adına önceki rapora ilgi tutulur.

İç kontrol sürecinin temel amaçları aşağıdaki şekilde kategorize edilebilir (Basel Komite, 1998: 11) :

- Aktivitelerin etkinliği ve verimliliği (performans amaçları)
- Finansal ve yönetsel bilginin güvenilirliği, tamlığı ve eşzamanlılığı (bilgi amaçları)
- Düzenleme ve kanunlara uyum (uyum amaçları).

Uluslararası Basel Komite'nin de belirttiği üzere iç kontrol sürecinin temel amaçları sistemin sürekliliği üzerinedir. Bu nedenle, gerçekleştirilen tenkitlerin gereğinin yapılması, hataların görülerek tekrarından kaçınılması hedeftir. Bu bağlamda, iç kontrolörler yazılan maddeler üzerinden düzeltmelerin yapılıp yapılmadığını şubeye yazılan her rapor bazında kontrol etmelidirler.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

BDDK tarafından çıkarılan yönetmelik gereği kurulan İç Kontrol sistemleri ülkemizde halen oluşum sürecini tamamlamış bir birim değildir. Mevcut düzenlemelerden hareketle devam eden süreç, amaçları doğrultusunda anlaşılmaya başlandııkça şekillenecek ve ileriki zamanlarda şu an sahip olduğundan daha fazla önem teşkil edecektir. Gelişmekte olan iç kontrol kavramı hakkında sistemin aksayan yönlerinin ve uygulama esaslarının tespiti doğrultusunda çalışmalar sürdürülmektedir.

1980 ve özellikle 1990'lı yıllardan sonra gerek uluslararası, gerekse banka bazında yaşanan krizler, problemler ve kayıplar, bankacılık sektörünü genel olarak olumsuz biçimde etkilemiş, önemli maddi kayıp, zarar ve iflaslara neden olmuştur (Yurtsever, 2008: 1). Bu dönem ülkede meydana gelen dalgalanmalarla iç ve dış politikada yaşanan gelişmeler sonucu ortaya çıkan kayıpların dışında banka içi yetersizlikler de bu duruma zemin hazırlamıştır.

Şirketlerin çalışanlarıyla ilişkilerine yön veren yönetsel felsefeler geçtiğimiz yüzyıl boyunca birçok farklı aşamalardan geçmiş ve en sonunda bugünün modern "İnsan Kaynakları Yönetimi" kavramı oluşmuştur (Altınkesen, 14.03.2008, www.ikademi.com). Yaşanan iflaslar ve kayıpların ardından yönetim bilimleri adına dünya çapında gelişmeler yaşanmaya başlamış ve yönetim yetersizliklerinin giderilmesiyle başarıya kavuşulacağı disiplini kabul görmüştür.

Yönetimin en önemli fonksiyonlarından kontrol kavramının güçlendirilmesi yoluyla banka içi kayıpların azaltılması ve problemlerin oluşumunun önüne geçilebileceği fark edilmiş, dolayısıyla bu alandaki çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Ülkemizde iç kontrol kavramı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 8 Şubat 2001 tarihinde 'Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik'in çıkarılması sonucu ortaya çıkmıştır.

İç kontrol sistemi kâr amacı güden işletmeler olan bankalarda etkinlik ve verimliliğin artırılması, meydana gelebilecek hata, hile ve usulsüzlüklerin giderilmesi amaçlarıyla riskleri minimize etmeyi hedef alır. İç kontrol birimi bankanın tüm işlemlerini gözden geçirir. Bu nedenle, tek bir kontrol türüne odaklanmamalı, fakat kontrol amaçlarına ulaşma doğrultusunda en uygun yöntemleri kullanmalıdır (Basel Committee, 2000: 8).

İç kontrol, hedefleri gerçekleştirmede yararlanılan planları, metotları ve prosedürleri kapsar ve bu suretle performansa dayalı yönetime katkıda bulunur. İç kontrol ayrıca varlıkları korumada, hataları ve yolsuzlukları önleme ve ortaya çıkarmada ilk savunma hattı olarak işlev görür (Demirbaş, 2005: 169).

İç kontrol sisteminin iyi işlemesi banka üst yönetimine ışık tutar. Gözlemlenebilir hale getirilen verilerin analiz edilerek yönetime sunulması sistemdeki zayıflıkların tespit edilmesini sağlar. Riskleri oluşmadan tespit edebilmek her açıdan bankanın güçlenmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını sağlar.

Her mevcut yeni uygulamada olduğu gibi, iç kontrol sisteminin de uygulamada karşılaştığı bazı güçlükler mevcuttur. Ancak, dönem içinde gelişmeler kaydederek, bu belirsizliklerin giderilmesi sonucu iç kontrol sistemi tüm banka bazında hem öğretici ve eğitici bir rol üstlenecek hem de üst yönetime mevcut durumların belirli bir dönemdeki analizini yapabilme imkânı verecektir.

Bu çalışma ile bankalarda mevcut iç kontrol sistemlerinin tarihi, gelişimi ve yapısı ile ilgili bilgiler ışığında uygulamadan kaynaklanan güçlükler, sistemin aksayan ve gelişme gösteren yanları ifade edilmiş olup, iç kontrol sisteminin çalışma prensipleri ve süreçten beklenenler aktarılmıştır.

Bankacılık sistemimizde ‘İç Kontrol’ kavramının gelişmesinde ve sistemin eksikliklerinin giderilmesinde katkı sağlayabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- İç kontrol sürecine yönelik işlemlerin, işin çerçevesinin (kontrol ortamı) belirlenmesi belirsizliklerin kaldırılması gerekmektedir.
- Üst yönetimin iç kontrol sürecinin düzgün işleyebilmesi için, kontrol faaliyeti gerçekleştirecek personeli titizlikle seçmesi ve gereken tüm eğitimlerden geçirmesi gerekmektedir.
- İç kontrol bankanın tüm faaliyetlerine yönelik denetimler içerir. Bu nedenle karşı karşıya kalınan iş yükünün çokluğu pek tabii ki iç kontrolörleri olumsuz etkilemektedir. Bu durum göz önüne alınarak belirli periyotlarda belirli bölümlerin denetimleri yapılarak iş yükü azaltılmalıdır.
- İç kontrolörler belirli zaman aralıklı denetim yapmaktadırlar. Bu durum denetimi zamanında bitirememeye stresine yol açabilmektedir. Dolayısıyla etkin bir kontrol süresinin bazı bölümlerin kontrolüne yetmeyecek kadar kısa, ne de şube üzerinde sürekli denetim baskısının hissedileceği kadar uzun süreli olmamalıdır.
- İç kontrolörler yaptıkları işin doğası gereği sürekli biçimde üst yönetimle muhatap olmaktadır. Yapılan raporlamalar üst yönetime sunulur ve eksik noktaların üst yönetimce takibi yapılması istenir. Bu sebeple üst yönetimin iç kontrolöre olan yaklaşımı oldukça önem arz eder. Yönetim kademesiyle çatışma yaşanması durumunda makul davranmaya çalışılmalı, düzgün bir üslupla konuşulmalı, görüşmeler tartışmaya dönüştürülmeksizin ortak bir çözüm yolu bulmaya çalışılmalıdır.
- İç kontrolörler evrak üzerinden yaptıkları kontrol faaliyetlerini bir sonuca bağlarken dönem dönem önemli kararlar vermek zorunda kalırlar. Bu durum vicdani olarak baskılar oluşturabilir. Bu nedenle karar alırken dikkatli davranılmalı, konuyla ilgili tüm belirsizlikleri gidermeden ön yargılı kararlar alınmamalı, hatalı verilen yargıların iç kontrolörün sorumluluğuna yol açabileceği unutulmamalıdır.
- İç kontrol sürecinde olanak buldukça çalışma ortamındaki iletişimin güçlendirilmesi olası hataların engellenmesi açısından önemlidir. İletişim eksiklikleri yaşayan iç kontrolörler çalıştıkları ortamda daha samimi davranarak personelin güvenini kazanmalı, kontrolünü tamamladıkları hususları şubeyle paylaşarak eğitici ve öğretici fonksiyon ifa etmelidirler.
- İç kontrolörlerin çalışma şartlarının zorluğu motivasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, gereken şartların düzeltilerek mesleğin bir kariyer mesleği haline getirilmesi yönetim kurulu takdirinde gerçekleşir. İç kontrolörlerin yapması gereken şartlardan kaynaklanan olumsuzluğu iş yerine yansıtmamak ve taleplerini başkanlığa uygun bir tarzda bildirmektir.
- Maddi tatminsizliklerin yanı sıra aileye zaman ayırabilme gibi manevi tatminsizliklerin yaşandığı bazı durumlarda da iç kontrolör dikkatini kaybetmemeli, çalışma koşullarını mümkün olan en verimli şekilde kullanarak zaman israfından kaçınmalıdır.
- Denetim her zaman ve her yerde tepkiyle karşılanır. İnsanların denetim hoşgörüsünü zaman içinde kazanacağından hareketle itici ve kaba davranışlardan kaçınmalı, iç kontrolörlerce yapılan kontrol faaliyetinin şube personelinin faydasına olduğu hatırlatılarak, başkanlıkça tanınan yetkilerin gereksiz kullanılmaması gerekmektedir.

- Yapılan hataların şubeden şubeye benzeşmesi nedeniyle bazı dönemlerde monotonluk hissedilmesi denetim körlüğü denilen duruma sebebiyet vermektedir. Bu durumun çalışma kalitesini etkilemesine izin verilmemesi için yeni denetim teknikleri kullanılarak farklı bakış açıları kazanılmaya çalışılmalıdır.
- Çalışma koşullarının zorluğu ve yapılan işin stresi altında iç kontrol faaliyetlerini eksiksiz yürütebilmek oldukça güçtür. Bu nedenle zaman zaman işlemlerin tamamlanmasında aksamalar yaşanabilmektedir. Verilen süre içinde cevap alınamaması veya istenilen evrakların eksiksiz ibraz edilememesi gibi durumlarda anlayışlı davranılmalı, mümkün olduğunca uygun bir tarzda talepler yenilenmelidir. Şubenin bu tarz davranışlarının devamı durumunda yetkililerle görüşülerek çözüme varılmalıdır.

Netice itibariyle, Türk bankacılık sistemimizde büyüyen güçlü bankalar ve köklü finansal kuruluşlar yaratabilmenin yolu, yönetimin kontrol mekanizmalarıyla yapılanları takip edebilmesi ve iç kontrol sürecinin sağlıklı şekilde işlemesidir.

KAYNAKÇA

- ACAR, P., 2006. "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Kamu İç Mali Kontrol Sistemi", 15s, <http://www.bumko.gov.tr/kontrol/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF945FA3CE172FAD28> , (01.06.2008).
- AKGÜÇ, Ö., 1992. "Batı Avrupa Ülkelerinde Bankacılığın Gözetimi ve Denetimi", ISO Araştırma Dairesi, (Yayın No.10).
- AKIN, A. ve ASLANOĞLU, S., 2007. "İşlevsel ve Yapısal Açından Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Yönetim İşleyişi", Bankacılar Dergisi, 245, (61). ss. 28-42.
- AKTAŞ, M.A., 2007. "İç Kontrol Sistemi ve Verimlilik İlişkisi", 1s, <http://ickonder.org/ic-kontrol-sistemi-ve-verimlilik-iliskisi.html>, (20.05.2008).
- ALTAY, N.O., 2001. "Avrupa Birliği Katılım Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü", Manas Kyrgyzy- Turkish University Sosyal Bilimler Dergisi, (2), ss. 22-49.
- AKSOY, T., 1998. Çağdaş Bankacılıkta Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık, SPK Yayınları Yayın No:109, Ankara, 490s.
- ALTINKESEN, M., 2006. "İnsan Kaynakları Yönetiminin Tarihi ve Gelişimi", 1s, <http://www.ikademi.com/insan-kaynaklari-planlama/254-insan-kaynaklari-yonetiminin-tarihi-ve-gelisimi.html> , (14.03.2008).
- AÖF (Açık Öğretim Fakültesi), 2008, "Genel Muhasebe Ders Notu Özet", 1s, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, <http://www.acikogretimliyiz.biz/muhasebe-denetimi-mali-analiz/unite-4-ozet-t370.0.html> , (04.05.2008).
- ASLAN, S., 2003. Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 192s.
- ATAMAN, Ü., HACİRÜSTEMOĞLU, R., BOZKURT,N., 2001. Muhasebe Denetimi Uygulamaları, Alfa Yayınları, İstanbul, 355s.
- AVERY, R. ve BERGER, A.N., 1991. "Risk-Based Capital and Deposit Insurance Reform" Journal of Banking and Finance, 31s, <http://www.clevelandfed.org/research/Workpaper/1991/wp9101.pdf>, (22.05.2008).
- AYTEKİN, S., PİŞKİNOĞLU, A., 2003. "Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimlerinin Organizasyonu", Active Finans Dergisi, Eylül- Ekim (32), ss. 32-36.
- BAKDUR, A., 2003, "Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri", Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Mali Piyasalar Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION, 2000. Internal Audit in Banking Organisations and The Relationship Of The Supervisory Authorities with Internal and External Auditors, Basel Committee Comment, Basel, 23s.
- BASEL KOMİTE, 2007. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler, Basel, 36s.
- BASEL KOMİTE, 2006. Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler, Bankacılar Dergisi, (59), ss. 126-132.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION, 1998. Framework For Internal Control Systems In Banking Organisations, Basel Committee Comment, Basel, 34s.
- BDDK (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu), 2000, Teşkilat Yönetmeliği, Ankara.

- BDDK (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu), 2001, Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Ankara.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu), 2006. Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Ankara.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu), 2007. Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimine İlişkin Rapor Formatı Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Ankara.
- BOZKURT, N., 1998. Muhasebe Denetimi, Alfa Yayınevi, İstanbul, 379s.
- BOZOKLU, D., 2003. “Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XIX, (Sayı:55), ss. 42-50.
- BÜMKO (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü), Üst Yöneticiler İçin İç Kontrol ve İç Denetim Rehberi, T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara, 30s.
- CANDAN, E., 2006. “Kamu İdarelerinde İç Kontrol Sistem ve Süreçlerinin Tasarlanması, Uygulanması ve Geliştirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar”, Mali Yönetim ve Denetim Dergisi, Mayıs- Haziran, (38), ss. 25-48.
- COTE, R., 1991. Understanding Hospitality Accounting I, Educational Institute of American Hotel and Motel Association, Michigan, 329s.
- CUSHING, B., ROMNEY, E., MARSHALL, B., 1994. Accounting Information Systems, Addison-Wesley Publishing Company, New York, 1053s.
- DEMİRBAŞ, M., 2005. “İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (7), ss.167-188.
- DİCLE, B., 1997. “İç Denetim Anlayışı ve İç Kontrol”, Vergi Dünyası, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, Mart (187), ss. 33-78.
- DMİ (Devlet Meteoroloji İşleri), 2006. Teftiş Kurulu Tüzüğü, Ankara.
- EDİM, A., 2004. “Bankacılığın Tarihçesi”, 1s, <http://www.bilgilik.com/ekonomi/dunya-ekonomisi/bankaciligin-tarihcesi.html>, (12.01.2008).
- ELDEM, V., 1994. Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, TTK Yayınevi, Ankara, 247s.
- ELİTAŞ, C., ÖZDEMİR, Y., 2006. “Bankalarda İç Kontrol Sistemi”, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (2), ss.143-154.
- ERDOĞAN, M., 2005. Denetim, Maliye ve Hukuk Yayınları, Eskişehir, 316s.
- EYÜPGİLLER, S., 1988. Banka İşletmeciliği Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 240s.
- GEYLAN, R., 1985. Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 163s.
- GÜNGÖR, T., 2005. “Muhakeme Yürütme ve Karar Vermede Buluşsal Yöntemler”, 8s, <http://www.cmpe.boun.edu.tr/~gungort/papers/Muhakeme%20Yurutme%20ve%20Karar%20Vermede%20Bulussal%20Yontemler.doc>, (25.04.2008).
- GÜRBÜZ, H., 1995. Muhasebe Denetimi, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 258s.
- GÜREDİN, E., 1994. Denetim, Beta Basım Yayım Dağıtım Yayınevi, İstanbul, 470s.
- İDKK (T.C. Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu), 2007. Kamu İç Denetimi Strateji Belgesi, Ankara, 10s.
- INTOSAI, 2002. Internal Control: Providing a Foundation for Accountability in Government, Çev. B. Özeren, Sayıştay, 7s.
- İŞIKAY, M., 2001. “Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Konumu”, 45s, <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/MIsikay.html>, (27.07.2008).

- KARABEYLİ, L., 1999. Risk Denetimi, Sayıştay Hizmet İçi Eğitim Yayınları, Ankara, 54s.
- KAYA, B., 2008. “Bir Kurumun Tepe Yöneticisinin Bakış Açısından İç Denetim: Bölüm 4”, 1s, http://www.bertankaya.net/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=25, (27.05.2008).
- KENGER, E., 2001. “Denetçi yardımcıları Eğitim Notları”, 72s, <http://www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger%5Cicerikdetaydh221.doc>, (25.05.2008).
- KENGER, E., 2007. “Denetim Teknikleri”, 9s, <http://ickonder.org/denetim-teknikleri.html>, (02.02.2008).
- KEPEKÇİ, C., 2000. Bağımsız Denetim, Siyasal Kitapevi, Ankara, 269s.
- KEPENEK, Y., 1986. Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi, ODTÜ Yayınları, Ankara, 688s.
- KİDBY (Kamu İç Denetim Birim Yönergesi), 2007. T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara.
- KİKST (Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği), 2007. T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara.
- KMYKK (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu), 2005. T.C. Maliye Bakanlığı, Ankara.
- KÖROĞLU, Ç., UÇMA, T., 2006. “İşletmelerdeki İç Kontrol Sisteminin Etkinliği ve Dış Denetimdeki Önemi”, Mevzuat Dergisi, 8 (103), ss. 27- 35.
- KURT, E., 2007. “Bankacılık Uygulamalarına İlişkin Suçlar”, 1s, <http://bircezaavukatiningunlugu.blogcu.com/3548522/>, (20.06.2008).
- MARSHALL, C.C., 1986. How to Audit a Bank, Boston Banker Publishing Company, Second Revised Edition, 442p.
- MASAK (T.C. Maliye Bakanlığı Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı), 2007. Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, Ankara.
- MEMİŞ, M. Ü., 2006. “İç Denetimin Yönetim Fonksiyonlarının Yerine Getirilmesindeki Rolü”, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- MICHIE, S., WILLIAMS, S., 2003. “Reducing Work Related Psychological Ill Health and Sickness Absence: a Systematic Literature Review”, Occupational and Environmental Medicine”, (60), ss. 3-9. <http://oem.bmj.com/cgi/content/full/60/1/3?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&author1=michie&andorexactfulltext=and&searchid=1&FIRSTINDEX=0&sortspec=relevance&resourcetype=HWCIT>, (12.07.2008).
- MİDYAT, S., 2007. “Teftiş, Geleneksel Denetimden İç Denetime”, 1s, http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=40, (12.06.2008).
- MPM (Milli Prodüktivite Merkezi), 2005. “Verimlilik Nedir?”, 1s, <http://www.mpm.org.tr/verimlilik/>, (22.05.2008).
- MKGK (Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun), 2007. T.C. Bursa Valiliği Disiplin ve Hukuk Bürosu, Bursa, 15s.
- ONUR, A., 2005. “İç Denetimlerin Önemi”, 1s, <http://ppm-turkiye.blogspot.com/2005/11/i-denetimlerin-nemi.html>, (18.05.2008).
- ÖCAL, T. ve ÇOLAK, Ö. F., 1999. Finansal Sistem ve Bankalar, Nobel Yayınevi, Ankara, 292s.

- ÖZBAKIR, B., 2005. "Pazarlama Denetimi", 6s,
<http://www.onlinekalite.com/htmdosyalar/pazarlamadenetimi.htm>, (22.05.2008).
- ÖZGEN, A., 2001. "Denetim ve Planlama," İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Mart (180), ss. 95-120.
- ÖZMEN, A., 2000. Uygulamalı Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 210s.
- ROGER, H. H., 1976. Auditing Theory and Practice, Illinois Richard D. Irwing Inc., Homewood, 510p.
- SAKA, T., 2001. Türk Bankacılık Sektöründe Bilgi Teknolojileri Denetimi, TBB, İstanbul, 220s.
- SGB (Strateji Geliştirme Başkanlığı) İç Kontrol Dairesi, 2007. Süreç Yönetimi ve İç Kontrol, Ankara, 28s.
- SEVİLENGÜL, O., 1997. Banka Muhasebesi, Gazi Kitapevi, Ankara, 366s.
- SPK (Sermaye Piyasası Kurulu), 2003. Kurumsal Yönetim İlkeleri, Ankara.
- SÜĞÜMLÜ, Ü., 2007. "Psikolojik Baskı İddiası: Egemenlik", 1s,
<http://www.birkok.net/mod/forum/discuss.php?d=1>, (20.07.2008).
- SEZAL, L., 2006. "Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- TAKAN, M., 2001. Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın, Ankara, 836s.
- TAŞPINAR, G., 2007. "Bankacılık Sektörü AB'ye Hazır mı?", 1s,
<http://www.emakale.com/articles/26/1/BankacAlAk-SektArA-AB039ye-HazAr-mA/Sayfa1.html>, (25.05.2008).
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 1997. Bankacılıkta Etkin Denetim ve Gözetime İlişkin Temel Prensipler, Basel Komite, Ankara, 36s.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2006. Bankacılık Etik İlkeleri, Ankara.
- TCK (Türk Ceza Kanunu), 2007. Seçkin Yayınevi, Ankara, 311s.
- TDK (Türk Dil Kurumu), 2005. Türkçe Sözlük, Ankara, 2244s.
- TİDE (Türkiye İç Denetim Enstitüsü), 1998. Türkiye İç Denetim Enstitüsü Broşürü, Ankara.
- TÜREDİ, S.Ç., 2005. "İşletmelerde İç Kontrol Sistemini Oluşturan Unsurlardan Kontrol Çevresinin (Ortamı) İncelenmesi", Mevzuat Dergisi, 8 (91), ss. 34- 42.
- TUNA, K., 2005. "Bankacılık Kanun Tasarısında Kurumsal Yönetim", İstanbul, 14s.
<http://www.iubam.org/marmara2005.pdf>, (12.06.2007).
- ULRIC, JR. J. ve GELINAS, E.A.O., 1996. Accounting Information System, South-Western College Publishing, Ohio, 682p.
- UYAR, S., 2007. "Risk Odaklı Denetim", 1s,
<http://www.ickonder.org/risk-odakli-denetim.html>, (18.05.2008).
- UZAY, Ş., 1999. İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi, Bağımsız Dış Denetimin Karar Alma Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, SPK Yayınları, Ankara, 303s.
- UZUN, A. K., 2007 "Denetim İli İlgili Düzenleme ve Uygulama Sürecinde Başarı İçin Yol Haritası", Deloitte, 3s,

- <http://www.denetimnet.com/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/Kurumsal%20Y%C3%B6netim%20ve%20%C4%B0%C3%A7%20Denetimin%20Kalite%20G%C3%BCvencesi.pdf>, (10.05.2008).
- VOJTOVIC, S., 2004. “New Trends of Multi-Dialogue Communication in Banks”, Biatic Volume, 1 (12), ss. 20-22.
- YILDIRIM, O., 2004. “Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler” Dış Ticaret Dergisi, 9 (30). <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oguzbanka.doc.>, (20.07.2008).
- YILMAZ V. ve ÇELİK H., 2005. “Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyeti ve Bankaya Bağlılık Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modelleriyle Araştırılması”, 9s, <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/o13s3.pdf> , (02.08.2007).
- YURTSEVER, G., 2008. Bankacılığımızda İç Kontrol, TBB, İstanbul, 2008, 152s.
- YÜKSEL, A., DEMİR. V., 2001. “Bankalarda Denetim ve İç Kontrol Yapısı Eksikliğinin Sonucu : Finansal Kriz ”, 10s, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/55malicozum/12%20-%2055%20asli%20-%20volkan%20makale.doc> , (12.04.2008).

ÖZ GEÇMİŞ

1983 Yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Zonguldak'ta, lise öğrenimini 2001 yılında Adıyaman'da tamamladı. 2005 Yılında Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünden çok iyi derecede mezun oldu.

2006 yılında Ziraat Bankası İç Kontrol Daire Başkanlığı bünyesinde İç Kontrolör Yardımcısı olarak çalışmaya başladığı görevini halen sürdürmektedir. Çok iyi derecede İngilizce, orta derecede Almanca bilmektedir.

EK

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan: Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik

*(Resmi Gazete'nin 8 Şubat 2001 Tarih ve 24312 Sayılı Nüshasında Yayımlanmıştır)
(Resmi Gazete'nin 1 Kasım 2006 tarih 26333 sayılı nüshasında yayımlanan Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır.)*

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

Amaç, kapsam ve hukuki dayanak

Madde 1- Bu yönetmelik, bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bu yönetmelikte geçen "banka" tabiri, 4389 sayılı Bankalar Kanununda geçen ve banka adı altında Türkiye'de kurulan kuruluşlar ile yurtdişında kurulu bankaların Türkiye'deki şubelerini ve özel finans kurumlarını kapsar.

Bu yönetmelik 4389 sayılı Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 numaralı fıkrasına dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 2- Bu yönetmelikte geçen;

Kurul: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunu;

Kurum: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu;

İç kontrol işlevi: Banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin b t nl ğn  ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümünü;

İç kontrol sistemi: Bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen, bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eř anlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü;

Teftiş sistemi: Bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçları ve bankanın yapısına göre finansal faaliyet ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen, iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirme yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik denetim sürecini;

İç denetim sistemi: İç kontrol sistemi ile teftiş sisteminden oluşan bütünleştirilmiş süreci;

Risk yönetim sistemi: Yönetim kurulunun, bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla uygulamaya koyduğu standart belirleme, bilgilendirme, standartlara uygunluğu tespit etme, karar alma ve uygulama sürecine ilişkin mekanizmaların tümünü;

Üst düzey yönetimi: Banka genel müdür ve genel müdür yardımcıları ile birinci derece imza yetkisine sahip diğer icra birimlerinin yöneticilerini;

Müfettiş: Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası hükmüne istinaden, banka yönetim kurulundan veya yönetim kurulunun görevlendirdiği genel müdürlük makamından aldığı yetkiye dayanarak banka işlemlerinin bankacılık mevzuatı ile bankaların iç mevzuatına uygunluğunu denetleyen banka elemanı;

İç kontrol merkezi: Bankanın iç kontrol faaliyetlerini tasarlayan idare eden ve eşgüdümünü sağlayan yapılanmayı;

İç kontrol elemanı: Faaliyetlere yönelik olarak sürekli izleme, inceleme ve kontrol yapmak üzere banka yönetimi tarafından yetkilendirilmiş, müfettişler dışındaki banka personelini;

Risk yönetimi grubu: Bankanın maruz bulunduğu risklerin sistemli yönetilmesi amacıyla oluşturulan; üst düzey risk komitesini, banka risk komitesini ve merkezi veya merkezi olmayan yapıdaki münferit faaliyet birimlerine ilişkin risk yönetimi komitelerini ihtiva eden teşkilatın tümünü;

Aktif/pasif yönetimi komitesi: Yönetim kurulu tarafından, banka varlık ve yükümlülüklerinin yönetimi ile bu kapsamda fon hareketlerine ilişkin politikaları belirlemek, banka bilançosunun yönetilmesi için ilgili birimlerce icra edilecek kararları almak ve uygulamaları izlemekle görevlendirilen komiteyi;

Risk yönetimi elemanları: Risk yönetimi komitelerinde bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler, sayısal ve analitik teknikler kullanmak suretiyle tanımlanması, tespit edilmesi, değerlendirilmesi gibi hususlarda görev alan; yönetim kurulunca belirlenecek usul ve esaslara göre iç kontrol elemanları ile eşgüdüm içinde çalışan, risk yönetimi bilgi ve deneyimine sahip personeli;

Risk: Bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimalini;

Kontrol edilebilir riskler : Risk azaltıcı tekniklerin kullanılması veya riski doğuracak işlemlere ilişkin limitler uygulanması suretiyle bankanın zarara uğrama ihtimalinin azaltılmasının mümkün olduğu riskleri;

Kontrol edilemeyen riskler : Kontrol edilebilir risklerin, zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak, herhangi bir risk ölçme ve azaltma tekniği kullanmak veya limit uygulamak suretiyle gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riskini;

Bankanın kontrol ettiği işirakler: Bir bankanın, bankacılık mevzuatına göre yürürlükte bulunan konsolide mali tablolarla ilgili düzenlemelerde yer alan, üzerlerinde kontrol etme gücüne sahip olduğu kuruluşları; ifade eder.

Sistem Kurma Zorunluluğu

Madde 3- Bankalar, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, bu Yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

İç Kontrol İşlevi

İç kontrol işlevinin etkinliğini belirleyen unsurlar

Madde 4- Bankalar iç kontrol işlevini etkin bir şekilde yerine getirmek amacıyla, asgari olarak,

- a) Karar alma sürecine ilişkin usul ve esasları,
- b) Risk yönetimi kapsam ve uygulaması,
- c) Risklerle ilgili limit ve standartları belirleme ve uygulama süreçleri,
- d) Bilgi işlem altyapısı üzerinde oluşturulacak kontroller,
- e) Finansal ve yönetsel raporlama,
- f) Personel politikası,
- g) Sorumlulukların belirlenmesi,
- h) Denetim ve kurallara riayet,
- i) Usulsüz işlemlerin önlenmesi

hususlarında yazılı iç kuralları bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak tesis etmek ve uygulamak zorundadırlar.

Bankalar, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, bu Yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemi kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar.

İç kontrol işlevini yürütecek temel birimler

Madde 5- İç kontrol işlevi kapsamındaki faaliyetler, yönetim kurulu, üst düzey yönetim ve bankanın her seviyedeki personeli ile teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve

risk yönetimi grubu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, bu birimlerin, görevlerini bankanın temel faaliyetlerinden bağımsız olarak ve objektif bir şekilde yerine getirmeleri için gerekli tüm tedbirleri almakla veya alınmasını sağlamakla yükümlüdür.

İç denetim ve risk yönetimi düzenlemeleri, bu birimlerin idari bakımdan birbirlerinden bağımsız, iç kontrol işlevi kapsamında banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetimine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılır.

Teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetim grubunun yetki ve sorumluluk alanları, eleman sayısı ve bunların aralarındaki işbirliği, yönetim kurulunca belirlenir.

Bu yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla her banka, kendi faaliyetlerinin kapsamını ve yapısal özelliklerini de dikkate alarak iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sisteminin teşkilat yapısını ve işbirliği usullerini geliştirir.

Yönetim kurulunun iç kontrol işlevinin gerçekleştirilmesindeki görev ve sorumluluğu

Madde 6- Yönetim kurulu, bankanın kontrol faaliyetlerine ilişkin önemli strateji ve politikaları oluşturarak, onaylar, uygulanmasını dönemsel olarak inceler ve bankanın bünyesinde kurumsal yapıya uygun ve etkin bir iç denetim sistemi ile risk yönetim sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır.

Yönetim kurulu, yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak bankanın genel yönetim yapısında iç denetim ve risk yönetim sistemlerine açıkca yer verir; bu sistemlerin idari yapısına, personelin teminine, kalitenin sağlanmasına ilişkin esas ve usulleri belirler.

Yönetim kurulu, banka üst düzey yönetiminin, teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu yetkililerinin ve bankanın bağımsız dış denetimini yapan kuruluşun bankanın iç denetim sistemine ya da iç kontrol sürecine ilişkin değerlendirmelerini düzenli olarak incelemek, bankanın bağımsız denetim kuruluşunun iç denetimin güçlendirilmesine yönelik önerilerinin dikkate alınıp alınmadığını ve taleplerine uyulup uyulmadığını kontrol etmek, banka stratejileri ve politikaları ile mevcut risk sınırlarının uygunluğunu periyodik olarak değerlendirmek zorundadır.

Üst düzey yönetimin sorumluluğu

Madde 7- Üst düzey yönetimi, banka içi bir düzenleme ile bu yönetmelikte belirtilen iç kontrol işlevini ifa edecek organlarla eşgüdümlü olarak;

a) Yönetim kurulunca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkinliğinin kontrolünden;

b) Bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden;

c) Yetki ve sorumlulukların açıkca düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilmesinin izlenmesinden,

yönetim kuruluna karşı sorumlu tutulur.

Üst düzey yönetimde görev alanlar, üst düzey risk komitesi hariç, risk yönetimi grubuna dahil komitelerde, denetim komitesinde ve iç kontrol merkezinde görev alamazlar.

Üst düzey risk komitesinin teşkili ve sorumlulukları

Madde 8- Üst düzey risk komitesi, bankanın konsolide ve konsolide olmayan bazda izleyeceği risk yönetimi stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumlu tutulur.

Üst düzey risk komitesi, yönetim kurulunun iç denetim sisteminin idame ettirilmesi ile görevli üyesinin başkanlığında yönetmeliğin 33`üncü maddesine göre teşkil olunan banka risk komitesinin başkanından, aktif/pasif yönetimi komitesi başkanından, varsa kredi komitesi başkanından ve konsolidasyon kapsamındaki kuruluşların üst düzey risk komitelerinin ya da benzeri organlarının başkanlarından oluşur.

Bankada “aktif/pasif yönetimi komitesi” bulunmaması ve aynı görevi üstlenen bir başka birimin mevcut olması halinde, sözkonusu birimden sorumlu kişi, üst düzey risk komitesinde yer alır.

Diğer personelin sorumlulukları

Madde 9- Etkin bir iç kontrolün sağlanmasında, tüm personelin kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri, meslek ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalar ile görevleri dolayısıyla karşılaştıkları banka politikalarına aykırı veya yasal olmayan faaliyetler gibi hususları üst düzey yönetime aktarmaları için görev ve yetkiler, yazılı olarak tanımlanır ve ilgili personele bildirilir.

Banka için benimsenen meslek ilkelerine aykırı olan faaliyetleri ve basiretten uzak işlemleri teşvik edebilecek; özellikle kısa vadeli performans ve operasyonel sonuçların ön plana çıkarılarak uzun dönemde etkili olabilecek risklerin göz ardı edilmesi, görev ve yetkilerin etkin olmayan şekilde dağılımı sonucu banka kaynaklarının verimsiz kullanılması, kısa dönemli hedeflere yönelik teşvik programı uygulanması ya da hatalı davranışlar için uygun bir yaptırım mekanizmasının işletilmeyişi şeklindeki politika ve uygulamalardan kesinlikle kaçınılacaktır.

İç kontrol sürecinin temel unsurları

Madde 10- İç kontrol, yönetim kurulunun, üst düzey yönetimin ve diğer banka personelinin içinde yer aldığı, her düzeyde süreklilik göstermesi zorunlu bir faaliyet olarak yürütülür.

İç kontrol sürecinin etkin bir şekilde tesisi ve iç denetim amaçlarına ulaşılabilmesi için,

- a)Yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin, iç kontrol sürecindeki görev ve sorumlulukları ve banka bünyesinde oluşturulacak iç kontrol ortamının unsurları,
- b)İç kontrol faaliyetleri ile banka bünyesindeki işlevsel görev ve sorumlulukların paylaşımı,
- c)Bilgi erişim sistemi ve banka içi iletişim yapısı,

d)İç kontrol sürecinin izlenmesine dönük faaliyetleri ile hataların düzeltilmesi hususundaki uygulama usulleri,

e)İç kontrol sürecinde risklerin saptanması ve değerlendirilmesi faaliyetleri,

bu yönetmelikte belirtilen esaslara uygun olarak tanımlanır, kayıtlarda açıkça gösterilir ve tüm işlevsel faaliyetler tanımlanan sözkonusu unsurlara uygun olarak gerçekleştirilir.

Banka bünyesinde iç kontrol ortamının tesisi

Madde 11- Yönetim kurulu, mesleki ve ahlaki standartların geliştirilmesini ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesini sağlayacak kurum içi kontrol kültürünün oluşturulmasını sağlar.

İç kontrollerle ilgili detaylı uygulama usullerinin oluşturulması konusunda banka bünyesinde özel birimler görevlendirebilir.

İç kontrol ortamında, raporlamaya ilişkin yetki ve sorumlulukların dağılımını açıkça gösteren etkin iletişim kanallarına ve bilgi donanımına sahip bir organizasyon yapısı belirlenir; yetki ve sorumlulukların dağılımının raporlamada aksamaya yol açmaması ve tüm birimlerin ve faaliyetlerin yönetimin kontrolünde olması sağlanır.

İç kontrol sürecine ilişkin faaliyetlerin yeterli teknik özelliklere sahip personel tarafından yürütülmesi hususunda gerekli tedbirler alınır, tüm personelin çalışmalarından dolayı tabi olacağı teşvik kriterleri belirlenir.

İç kontrol faaliyetleri

Madde 12- İç kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi çerçevesinde tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir ve sürdürülür.

İç kontrol süreci ve faaliyetlerinde aşağıdaki unsurlara yer verilir:

a) Yönetim kurulu ile banka üst düzey yönetiminin gözetim ve incelemeleri: Banka yönetim kurulu, bankanın amaç ve hedefleri doğrultusunda gelişmeleri, bütçe ve performans hedeflerine uygunluğunu gözler ve ortaya çıkan aksaklıklar için uyarı yapmak suretiyle iç kontrol sürecine işlerlik kazandırır.

b) Faaliyet kontrolleri: Bu kontroller, birim veya servis yöneticilerinin olağanüstü durumlar hakkında günlük, haftalık ve aylık raporlar ile genel performans raporlarını incelemelerini ve değerlendirmelerini kapsar.

c) Maddi unsurlara ilişkin kontroller: Genellikle bankaya ait nakit para, menkul kıymetler gibi finansal varlıklar da dahil olmak üzere maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallara ve sınırlamalara uyumun incelenmesini, tüm maddi varlıkların periyodik envanterinin çıkarılmasını ve değerlendirilmesini içerir.

d) Limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibi: Genel ve özel risk sınırlarına uyulup uyulmadığı incelenir ve limit aşımaları yakından izlenir.

e) Onay ve yetki sistemi: Organizasyon yapısı içinde işlevsel görev ayrımları yapılır, çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza usulleri tesis edilir, yetki ve sorumluluklar açıkça tanımlanır, belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ya da yetki alınması yükümlülüğü konulur.

f) Sorgulama ve mutabakat sistemi: İşlem detaylarının ve kullanılan risk yönetim modellerine ait çıktıların tutarlılığının araştırılması, hesapların karşılaştırılması, kontrol listelerinin hazırlanması ve periyodik mutabakatların gerçekleştirilmesi suretiyle iç kontrol sistemi etkin bir biçimde işletilir. Bu incelemeler sonucunda saptanan mevcut veya potansiyel sorunlar yetkili üst düzey yöneticilere rapor edilir.

İşlevsel görev ayrımı ve sorumlulukların tesisi

Madde 13- İç kontrol mekanizmalarını sağlıklı ve etkin biçimde kurmak ve çalıştırabilmek için banka faaliyetlerine ilişkin işlevsel ayrımlar tesis edilir. Bu kapsamda;

a) Bankanın temel faaliyet alanlarına ilişkin olarak; menkul kıymet ve türev ürün alım-satım faaliyetleri ile kredi açma ve diğer bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesi;

b) Kredilendirme sürecinde; kredi dokümantasyonunun yeterliliğinin tespiti ile kredinin onaylanmasından sonra müşterinin takibi; talep sahibinin kredi değerliliğinin incelenmesi ile kredinin pazarlanmasına yönelik faaliyetler;

c) Ödemelere ilişkin işlemlerde; ödemenin onaylanması ile fiili olarak gerçekleştirilmesi;

d) Menkul kıymet alım-satım işlemlerinde; işlemin fiilen gerçekleştirilmesi ile kaydedilmesi,

gibi değişik işlevler için tanınan yetkiler ve sorumluluklar birbirinden ayrılır ve çakışmaması sağlanır.

Banka için risk yaratabilecek işlevler tespit edilerek mümkün olduğunca diğer işlevlerden ayrılır ve farklı yetkililerin sorumluluğuna verilir. İcrai yetkileri olan personelin sorumlulukları ve yetkileri dönemsel olarak incelenerek, bunların banka için potansiyel risk oluşturmaması hususunda gerekli tedbirler alınır.

Bankalarda güvenilir bilgi erişim sistemlerinin tesisi

Madde 14- İç kontrol işlevinin iyi çalışmasının ve gerekli bilgi ihtiyacının karşılanmasının sağlanması bakımından verilerin ve diğer bilgilerin elektronik ortamda saklanmasına ve kullanılmasına olanak veren, güvenilir etkin yönetim bilgi sistemlerinin tesis edilmesi zorunludur.

Banka bünyesinde elde edilen bilginin güvenilir, zamanında erişilebilir ve uygun biçim ve nitelikte olması sağlanır.

Bilgilerin sadece yetkililerce ulaşılabilir olması, bu hususta mevzuattaki meslek sırrı ile ilgili düzenlemelere riayet için her türlü tedbir alınır.

Bilgi sistemlerinin ve bilgi işlem teknolojisinin kontrolü

Madde 15- Bilgi sistemlerinin ve bilgi işlem teknolojisinin içerdiği risklerin, bankaların faaliyetlerinin kesintisiz yürütülmesi ve muhtemel zararların önlenmesi amacıyla, etkin olarak kontrolü şarttır.

Genel kontrol ve incelemeler, veri yedekleme ve ilgili diğer işlemleri, kullanılan temel yazılımlardaki ve diğer yazılımlardaki gelişmeleri, bilgi erişim politikalarını ve bilgi erişimine ilişkin fiziki ve mantıksal güvenlik kontrollerini kapsar.

Uygulamaya yönelik kontrol ve incelemeler, işlemlerin kaydının kontrolünü sağlayan ve yazılım uygulamalarının ve diğer el kitabı uygulama usullerinin içinde tanımlanan elektronik ortamda kontrol safhalarından oluşur. Uygulamaya yönelik kontrol ve incelemeler, mantıksal erişimler ile yazılımların özel kontrollerini ve benzeri diğer özel kontrol ve incelemeleri içerir.

Bankalar, başlıca finansal hizmetleri sunma yeteneğinin olumsuz yönde etkilenmemesi amacıyla, bilgi sistemleri başta olmak üzere önemli sistemlerinin bir tehlikeye maruz kalmadan kurtarılması ve benzeri konularda alternatif dış hizmet temini imkanlarını da dikkate almak suretiyle, faaliyetleri yeniden başlatma ve devamlılık sağlama planları oluşturmak ve bunları dönemsel olarak test etmek zorundadırlar.

Etkin iletişim yapısı ve iletişim kanallarının tesisi

Madde 16- İç denetim sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması bakımından, bankalarda yeterli ve etkin bir iletişim sistemi tesis edilir.

Bankanın organizasyon yapısı içinde bilginin yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve yatay olmak üzere bankanın tüm yönetim kademeleri ile personeline ulaşacak biçimde akışı ve bankanın amaçları, politikaları, uygulama usulleri ve beklentileri hakkında alt birim yöneticilerinin ve operasyonda görevli personelin tam anlamıyla bilgi sahibi olması sağlanır. Personele yönlendirilecek bilgilerin içeriğinde banka faaliyetlerine ilişkin politikalara, bunların uygulama usullerine ve bankanın faaliyet performansına ilişkin verilere yer verilir. Banka personelinin görev ve sorumluluklarına ilişkin kuralları bilmeleri ve gerekli bilgilerin ilgili personele hızlı bir biçimde ulaşması sağlanır.

Yönetim kurulu, bankanın karşı karşıya olduğu riskleri ve faaliyet performansını değerlendirir. Banka personelinin karşılaştığı problemleri, mutad uygulamalara göre şüpheli gördükleri hususları ve davranışları ilgili yönetim kademelerine ve denetim birimlerine raporlaması için üst düzey yönetim tarafından banka bünyesinde uygun iletişim kanallarının tesisi ve idamesi gereklidir.

Yatay bilgi akışının sağlanması suretiyle banka içindeki veya bankanın kontrolü altındaki kuruluşlara ait bir birimin sahip olduğu bilginin, o bilgiye gereksinim duyan diğer birimlerle paylaşılması temin edilir.

İç kontrol sürecinin izlenmesi faaliyetleri ve hataların düzeltilmesi

Madde 17- İç kontrol sürecinin izlenmesinden sorumlu personel, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubunun görüşleri ve üst düzey yönetimin önerisi üzerine yönetim kurulunca görevlendirilir.

Bankanın farklı faaliyetlerinin izlenmesinin sıklığı, bankanın taşıdığı mevcut riskler ile banka içi ve dışındaki diğer gelişmelere göre belirlenir.

İç kontrol sisteminde ortaya çıkan zayıflıkların giderilmesi, hata ve eksikliklerin en kısa sürede düzeltilmesi için kesintisiz izleme faaliyetleri aracılığıyla iç kontrol süreci ve muhtelif işlemler üzerindeki kontrol mekanizmalarının etkinliği gözden geçirilir.

İç kontrol sürecinin etkinliği dönemsel olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme yetkili personelin kendi sorumluluk alanıyla ilgili olarak, uygulanan kontrol mekanizmalarının etkinliği hususunda kişisel değerlendirmelerini yapması şeklinde gerçekleştirilir. Söz konusu değerlendirmelerin üst düzey yönetim, iç kontrol merkezi ve teftiş kurulu tarafından incelenmesi sağlanır. Değişik düzeylerde yapılan değerlendirmelerin bir raporla bu konuda sorumlu yöneticilere ve yetkililere zamanında ulaştırılması öngörülmüştür.

İç kontrol sürecinin etkinliğinin ve bu sürece ilişkin politikalara ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığının izlenmesi görevi, nihai olarak teftiş kurulu tarafından yerine getirilir.

Risk tanıma ve değerlendirme süreci

Madde 18- Risk yönetimi sistemi, idari bakımdan bağımsız bir şekilde örgütlenir. Risk tanıma ve değerlendirme işlevi ağırlıklı olarak risk yönetimi sistemi kapsamında faaliyette bulunan risk yönetimi grubu tarafından icra edilir. Risklerin bankadaki iş akışı içinde etkin bir biçimde tanımlanması, tespit edilmesi ve değerlendirilmesi sürecinde iç kontrol ve risk yönetimi grubu elemanlarının yönetim kurulunca belirlenecek esas ve usullere göre işbirliği içinde hareket etmesi sağlanır. Gerek duyulması halinde, müfettişler başta yasal ve operasyonel riskler olmak üzere, özellikli alanlardaki riskleri de değerlendirirler.

Risklerin tanınmasında ve değerlendirilmesinde, bankanın ve kontrol ettiği iştiraklerin oluşturduğu grubun karşı karşıya olduğu tüm riskler konsolide bazda dikkate alınır. İç kontrol süreci, bankanın kontrol ettiği konsolidasyon kapsamındaki tüm kuruluşları ve bunların karşılaştıkları riskleri kapsar.

Yönetim kurulu, bankanın taşıdığı temel riskleri gözönünde bulundurarak bu risklere ilişkin limitleri belirler ve risk yönetimi grubu ile banka üst düzey yönetiminin, bankanın maruz kaldığı çeşitli risklerin tespit etmesi, ölçmesi, kontrol etmesi ve yönetmesi hususlarında gerekli tedbirleri almalarını sağlar.

İç kontrol süreci, yeni ya da daha önceden karşılaşılmamış veya tanımlanmamış riskleri de kapsamına almak üzere gözden geçirilir ve gerektiğinde sözkonusu riskleri etkin bir şekilde algılamak üzere yeniden yapılandırılır.

Risk değerlendirme işlevi, bankanın karşı karşıya kaldığı tüm riskleri kapsar. Bu işlevin etkin bir şekilde yerine getirilmesi, banka faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek kurumsal yapının karmaşıklığı, banka faaliyetlerinin içeriği, personelin niteliği ve sürekliliği, kurumsal değişiklikler gibi banka içi ekonomik etkenler ile sektördeki değişimler ve teknolojik gelişmeler gibi banka dışı tüm faktörlerin tespit edilmesini gerektirir.

Risklerin tanınması ve değerlendirilmesi işlevinin eksiksiz bir şekilde yerine getirilebilmesi için bankada, faaliyet ortamının değişmesi, yeni personel istihdamı, bilgi sistemlerinin yenilenmesi, hızlı büyümeye yönelik faaliyetler, yeni teknoloji kullanımı, yeni ürün ve hizmetlerin sunulması, birleşme ve devralmalar, ekonomik yapıdaki ve yasal düzenlemelerdeki değişikliklerin etkisi de dikkate alınarak uluslararası faaliyetlerin genişletilmesi hususları gözden geçirilerek gerekli tedbirler alınır.

İKİNCİ KISIM

İç Denetim Sistemi

BİRİNCİ BÖLÜM

İç Denetim Sisteminin Amacı, Unsurları ve Yapısı

İç denetim sisteminin amacı ve temel unsurları

Madde 19- İç denetim sistemi faaliyetlerin verimliliğinin ve etkinliğinin sağlanmasını, finansal ve idari konulara ait bilginin güvenilirliğinin, bütünlüğünün ve zamanında elde edilebilirliğinin, banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere tam anlamıyla uygunluğunun sağlanmasını amaçlar.

Bu amaçlara ulaşabilmek için iç denetim sistemi;

- a) Banka faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulunca tesis edilmiş strateji ve politikalara uygun olarak; basiretli, düzgün ve maliyet boyutu dikkate alınarak etkin bir şekilde planlanmasının ve yürütülmesinin kontrolünü;
- b) İşlemlerin ve yükümlülüklerin ifasının, genel veya özel yetkilere dayalı olarak gerçekleştirmesini;
- c) Faaliyetlere ilişkin olarak, yönetim kurulunun bankanın varlıklarını güvence altına alabilmesini ve yükümlülükleri kontrol edebilmesini;
- d) Usulsüzlüklerden ve hatalardan kaynaklanan risklerin asgariye indirilmesi için risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını;
- e) Kayıtların tam, doğru ve zamanında bilgi sağlamasını;
- f) Yönetim kurulunun, bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun kârlılık performansını ve bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine tam anlamıyla uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemeye muktedir olmasını;

g) Yönetim kuruluna, zarara uğrama riskini tanımlama, düzenli olarak gözden geçirme ve mümkün ise sayısallaştırma imkanı vermesi bakımından risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını;

h) Banka bünyesindeki kontrol mekanizmalarının etkinliğinin değerlendirilmesini;

temin edecek şekilde oluşturulur.

Temel kontrol alanları

Madde 20- Temel kontrol alanları düzenli aralıklarla yapılan sıradan kontrol ve incelemelerin odaklandığı faaliyet alanları ile talebe göre yapılacak özel incelemelerin ya da süreye bağlı olmadan yapılan acil ve hızlı incelemelerin odaklandığı faaliyet alanlarını kapsar. Başlıca temel kontrol alanları şunlardır:

a) Gözetim amacıyla Kurum tarafından talep edilen raporlamaların ve diğer bilgilerin

hazırlanması,

b) İlgili mevzuata uygunluğun sağlanması,

c) Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanması,

d) Faaliyetlerin basiretli biçimde planlanması ve yürütülmesinin temini,

e) Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemleri,

f) Temel faaliyet alanlarının özel kontrolü,

g) Otomasyon/bilgi-işlem ortamı,

h) Acil ve beklenmedik durum planlaması,

ı) Kara paranın aklanmasının önlenmesi.

İç denetim işlevinin sürdürülmesinde görevli yönetim kurulu üyesi

Madde 21- Yönetim kurulu, banka ile konsolidasyon kapsamındaki kuruluşlarda kendisine bağlı operasyonel ya da icracı birimler bulunmayan bir üyesini, iç denetim işlevinin sürdürülmesi için görevlendirir.

Bu üye, yönetim kurulu adına, kendisine sunulan risk değerlendirmelerini, denetim planlarını, denetim programlarını, raporlarını ve belgelerini kontrol eder ve bunlarla ilgili işlemlerde, teftiş kurulunun, iç kontrol merkezinin ve risk yönetimi grubunun ilişkilerinin eşgüdümünü gözetir, yönetim kuruluna bu hususlarda bilgi akışını temin eder, oluşturulacak politikaları, usul ve esaslar hazırlar ve yönetim kurulunun onayına sunar.

İç denetim standartları

Madde 22- Bankalar iç denetim faaliyetlerini, iç denetime ilişkin yürürlükteki mevzuatta yer alan iç denetim standartlarına göre yürütürler. Bu standartların mevzuatta belirlenmemiş veya bu Yönetmeliğin uygulanması bakımından yeterince açık olmadığı hallerde uluslararası düzeyde kabul gören “İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) İç Denetime İlişkin Profesyonel Uygulama Standartları” (The Institute of Internal Auditors’ Standards for the Professional Practice of Internal Auditing) dikkate alınır.

İKİNCİ BÖLÜM

İç Kontrol Sistemi

İç kontrol sistemi

Madde 23- İç kontrol sistemi, banka bünyesinde tesis edilen finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü kapsar ve istenilmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetlerini, istenilmemekle beraber meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırmacı kontrol faaliyetlerini ve beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetlerini düzenler. Söz konusu kontroller, idari kontroller ile yönetim, finans ve muhasebe kontrollerini, operasyonel kontrolleri, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin kalite kontrollerini ve diğer kontrolleri içerir.

İç kontrol merkezi

Madde 24- Bankalar iç kontrol faaliyetlerinin tasarımı, idaresi ve eşgüdümü amacıyla doğrudan yönetim kuruluna bağlı bir iç kontrol merkezi tesis ederler. İç kontrol merkezinde bir başkan ile yeteri kadar iç kontrol elemanı görev yapar. İç kontrol merkezinin çalışma esas ve usulleri, yönetim kurulu tarafından, teftiş kurulu ile üst düzey risk komitesinin görüşü alınarak saptanır. İç kontrol merkezi fiziken banka genel müdürlüğünde yer alır. Türkiye’de şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankalarda iç kontrol merkezi, merkez şubede tesis edilir.

İç kontrol süreci ile iç kontrol faaliyetleri, bankanın gerçekleştirdiği operasyonların nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol merkezi, teftiş kurulu, banka risk komitesi ve üst düzey yönetimi ile beraberce tasarlanır, planlanır ve eşgüdümlendirilir. İç kontrol faaliyetlerinden bazılarının teftiş kurulunca gerçekleştirilmesinin kararlaştırılması halinde, diğer kontrol faaliyetlerinin nasıl ifa edileceği iç kontrol merkezi tarafından saptanır. Bankada standartların yerine getirilip getirilmediği, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığı, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı hususları, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol basamak ve noktalarında kontrol edilerek tespitlerin niteliği de dikkate alınmak suretiyle normal veya acil bir şekilde iç kontrol elemanlarınca ilgili yönetim kademesine ve iç kontrol merkezine aynı zamanda bildirilmesi temin edilir. İç kontrol elemanlarının görev yaptığı mahaldeki bankanın faaliyetlerini yürüten diğer personelle olan kontrol ilişkisinin iç kontrol merkezi tarafından eşgüdümü sağlanır.

Her faaliyet türü için tahsis edilecek iç kontrol elemanı sayısı ve hangi türde kontrol faaliyetlerinde bulunulacağı iç kontrol merkezi ve üst düzey yönetimi tarafından beraberce saptanır. İç kontrol merkezi, kontrol sonuçlarını, raporlanmasını takiben bünyesinde muhafaza eder; genel ve dönemsel olarak değerlendirmek suretiyle çeşitli kontrol sistemlerinin geliştirilmesini planlar; kontrol işlemlerinin aksamadan yürütülmesi için gerekli ayarlamaları yapar ve tedbirleri alır. İç kontrol merkezi, kontrol faaliyetlerinin yürütülmesinde gerekli donanımın temininden ve idame ettirilmesinden de üst kademelere karşı sorumlu tutulur.

İç kontrol sürecinin etkinliği iç kontrol merkezi tarafından izlenerek değerlendirilir ve gerektiğinde bu süreçte yeni ya da daha önceden karşılaşılmamış veya tanımlanmamış riskleri de kapsamına almak üzere kontrol etkinliğini koruyacak değişiklikler hızla gerçekleştirilir.

İç kontrol elemanlarının görev ve yetkileri

Madde 25- İç kontrol merkezine bağlı iç kontrol elemanları, görevlerini fiziken bankaların işlevsel birimleri bünyesinde gerçekleştirirler. Bu elemanlar, bankacılık ve diğer finansal hizmetlerin verilmesinde çalıştırılmazlar.

İç kontrol elemanları, bankanın tüm işlevlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini iç kontrol mekanizmaları vasıtasıyla izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dökümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini raporlara bağlarlar veya uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ ederler. İç kontrol elemanlarına, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak banka personelinden ilave açıklama isteme, bunların fikirlerine başvurma, gerekli gördüklerinde teftiş kurulunu, risk yönetimi grubunu ve bankanın yönetim kademelerinin tümünü uyarma yetkileri verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Teftiş Sistemi

Teftiş sistemi

Madde 26- Teftiş, bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsar. İç kontrol sisteminin işleyişi, banka müfettişleri tarafından incelenir. Tespitleri ve inceleme ya da teftiş sonuçlarını ihtiva eden raporlar, önemine ve öncelik sırasına göre, doğrudan banka yönetim kuruluna ya da üst düzey yönetime intikal ettirilir.

Teftiş kurulu başkanlığının, müfettişlerin ve müfettiş yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları ile buna bağlı faaliyetleri, teftiş işlevinin hedefleri ve kapsamı, teftiş kurulunun banka içindeki konumu, yönetim kurulunca yürürlüğe konulan teftiş kurulu yönetmeliğinde düzenlenir.

Teftişle ilgili diğer hususlar

Madde 27- Teftiş, banka içinde tüm maddi hususların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve banka güvenliğini etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesinin yanısıra, banka bünyesinin ve faaliyetlerin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulmasını, gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenilmesini, belge ve bilgilere el konulmasını, gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılmaya kadar işten uzaklaştırılması gibi eylemleri de kapsar.

Müfettişlerin maaş ve ödenekleri yönetim kurulu tarafından belirlenir.

Teftiş yönetmeliğinde, müfettişlerin görevleri arasında şunlara da yer verilir:

a) Bankanın risk yönetim sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin bir bütün olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi, risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi, risk tahmini ile bağlantılı olarak banka özkaynağının değerlendirilmesi sisteminin incelenmesi;

b) Banka içindeki görev dağılımı dahil olmak üzere, iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi çerçevesinde bankadaki çeşitli operasyonel kontrollerin, elektronik bankacılık hizmetleri dahil olmak üzere yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu kontroller

ile işlemlerin ve yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin etkinliğinin ve işleyiş usullerinin test edilmesi, personelin tesis edilmiş politikalara ve uygulama usullerine uyum durumunun incelenmesi;

c) Limit ihlalleri, yetki alınmadan alım-satım yapılan işlemleri ve üzerinde mutabık kalınmayan değerlendirme işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıkları gibi hususların araştırılması;

d) Hesap ve kayıt düzeni ile mali tabloların ve gözetim raporlamalarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi;

e) İşlemlerin bankacılık mevzuatına uygunluğunun incelenmesi.

Müfettişlerin sorun ve aksaklıkları uygun yönetim kademesine derhal bildirmeleri zorunlu tutulur.

Yönetim kurulu, banka içi iletişim mekanizmalarını teftiş kurulu ile müfettişlerinin talep ve önerilerini dikkate alacak ve ilgili yöneticilerin çözüme yönelik uygulamalarından haberdar olacak şekilde tesis eder.

Müfettişler tarafından tespit edilen iç kontrole ilişkin hata ve eksiklikler ile etkin bir şekilde kontrol edilmeyen tüm riskler, iç kontrol merkezi, üst düzey risk komitesi ve uygun yönetim birimlerine zamanında rapor edilir ve bu birimlerce ivedilikle ele alınması sağlanır. Söz konusu tespitlerden ilgili banka personeli de haberdar edilir.

Yapılması gerekli düzeltmelerin iç kontrol merkezi, üst düzey risk komitesi ve üst düzey yönetim tarafından, sözü geçen denetim elemanları ile mutabakata varılarak önceden tespit edilmiş makul bir zaman sürecinde gerçekleştirilmesi zorunludur.

Sorumlu birimin, teftiş kurulunun talep ve önerilerini tespit edilen bir sürede uygulamaması ya da yerine getirmemesi durumunda, bu aksaklığın, alınması gereken ilave tedbirler ile beraber yönetim kuruluna ve varsa yönetim kurulunca oluşturulan denetim komitesine ivedilikle bildirilmesi sağlanır.

İştiraklerin denetimi

Madde 28 - Banka, kendi teftiş kurulunun, kontrol gücünü elinde bulundurduğu konsolidasyon kapsamındaki iştiraklerinin bütün faaliyetlerini ve birimlerini sınırlama olmaksızın inceleyebilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alır.

Denetim ilkeleri, gerek konsolidasyon kapsamındaki iştirakler gerekse yurtdışı şubeler için kontrolü elinde bulunduran banka tarafından merkezden tesis edilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Risk Yönetim Sistemi

Risk yönetimi süreci

Madde 29- Risk yönetimi süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi grubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi safhalarından meydana gelir.

Risklerin tanımlanması

Madde 30- Risklerin tanımlanması safhasında, bir bankanın maruz kaldığı risklerin özellikleri tarif edilir ve tüm birimlerce bu hususlarda bilgi sahibi olunması sağlanır.

Bu yönetmelik hükümleri kapsamında değerlendirilecek risklere ilişkin açıklamalar, sadece bunlarla sınırlı olmamak üzere, aşağıda belirtilmiştir:

Kredi riski: Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durumu;

İşlemin sonuçlandırılmaması riski: Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesi durumunu;

İşlemin sonuçlandırılma öncesi oluşan risk: İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumu;

Ülke riski: Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi ihtimalini;

Transfer riski: Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalini;

Likidite riski: Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması;

Piyasaya ilişkin likidite riski: Bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sıkı piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda ortaya çıkan zarar ihtimalini;

Fonlamaya ilişkin likidite riski: Nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile potansiyel olarak yerine getirememeye ihtimalini;

Piyasa riski: Bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini;

Faiz oranı riski: Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalini;

Operasyonel risk: Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini;

Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski: Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşme ihtimalini;

İtibar riski: Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı;

Düzenlemelere uyulmama riski: Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklere uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek kaybı,

ifade eder.

Risklerin ölçülmesi

Madde 31- Risklerin ölçülmesi safhasında, bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal ya da analitik bir şekilde ifade edilmesi sağlanır.

Maruz kalınan risklerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmesi ve yönetilme imkanına sahip olunması için riskin değişik boyutları arasında bir kıyas imkanı yaratacak ve risk kavramını performans ölçümü ve özkaynak temin kararlarında bir unsur haline getirecek bir risk ölçüm metodolojisi geliştirilir.

Bir bankanın maruz kalabileceği riskin üç ayrı ölçüm kategorisi çerçevesindeki boyutları aşağıda belirtilmiştir.

- a) Birinci ölçüm kategorisi: tahmin edilen kayıp veya zarar
- b) İkinci ölçüm kategorisi: tahmin edilemeyen kayıp veya zarar
- c) Üçüncü ölçüm kategorisi: oluşturulan senaryo çerçevesinde stres altında tahmin edilen kayıp veya zarar.

Bu yönetmelik bakımından tahmin edilen kayıp veya zarar, riskin önceden saptanabilir maliyetini, tahmin edilemeyen kayıp veya zarar, tahmin edilebilir riske ilişkin maliyetin zaman içinde potansiyel olarak değişebilirliğini, stres altında tahmin edilen kayıp veya zarar ise bankanın en kötü durum senaryosu çerçevesinde tanımlanan ve sayısal hale getirilen riskinin ortaya çıkaracağı nihai maliyeti ifade eder.

Stres testleri neticesinde tahmin edilen kayıp veya zararın her risk faktörü için sayısal hale getirilmesi hususunda geçmiş deneyimlerin dikkate alınması suretiyle bir ölçüm yapılması durumunda, kullanılan varsayımlar ve diğer faktörler bakımından sözkonusu ölçümün tutarlılığı ve izlenen yöntem, yönetim kurulunca onaylanır.

Tahmin edilemeyen kayıp veya zararlar en kötü durum senaryosu çerçevesinde tanımlanan ve sayısal hale getirilen riskin ortaya çıkarabileceği kayıplar için bunları karşılayabilecek tutarda özkaynak ayrılır.

Risk politikaları

Madde 32- a) Risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usulleri, risk yönetimi grubunun önerilerinin de dikkate alınması suretiyle yönetim kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst düzey yönetim tarafından uygulanan yazılı standartları ihtiva eder. Banka personeli risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usullerinden haberdar edilir.

Risk politikalarını ihtiva eden belgelerin tümü bir arada ilgilenenlerin yararlanması için hazır bulundurulur.

b) Yönetim kurulu, risk politikalarını üst düzey risk komitesinin görüşünü alarak oluşturur. Risk kontrolü, üst düzey risk komitesi ile muhtelif risk yönetimi komitelerinin başında bulunan risk başkanlarının oluşturduğu banka risk komitesi tarafından kontrol düzeyleri dikkate alınmak suretiyle yetki devri esasına uygun bir biçimde icra edilir.

Risk yönetimi, banka bünyesindeki menkul kıymet alım-satım, kurumsal finansman, fon yönetimi ve bireysel müşteri işlemleri birimleri gibi faaliyet birimlerinin risk yönetimi komiteleri tarafından icra edilir.

Risk politikaları ve buna ilişkin uygulama esasları bu Yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, asgari olarak aşağıda belirtilen hususları kapsar:

- 1) Risk yönetimi işlevinin organizasyonu ve kapsamı,
- 2) Risklerin ölçülme usulleri,
- 3) Risk yönetimi grubunun görev ve sorumluluklarının kapsamı,
- 4) Değişik kademelerdeki risk komitelerinin yapıları ve toplanma sıklıkları,
- 5) Risk limitlerinin saptanma usulleri, limit ihlallerinin oluşmasında izlenecek yollar,
- 6) Oluşturulacak bildirim ve ihbar usulleri ve işleyiş şekilleri,

7) Çeşitli olay ve durumlarda verilmesi zorunlu onay ve teyidler.

Yönetim kurulu, mevcut ve gelecekteki yönetim ortamını ve şartlarını dikkate alarak banka için kısa ve uzun vadeli risk yönetimi stratejileri ile bunlara ilişkin risk politikalarını belirleyerek, bir iş planı oluşturur. Risk politikaları bankadaki her birim için belirli kriterleri gösteren, anlaşılır ve uygulanabilir bir yapıda tespit edilir.

c) Risk politikalarının banka bünyesine gerektiği gibi nüfuz edebilmesi için;

- 1) Konsolide ve konsolide olmayan bazda risk yönetiminin banka yönetimi ve personeli tarafından tüm boyutlarıyla anlaşılması sağlanır,
- 2) Risk kontrol mekanizması her yönüyle teşvik edilir,
- 3) Risk yönetimi stratejilerinin çeşitli riskler ve bankanın özkaynakları arasındaki denge dikkate alınarak belirlenir,
- 4) Temel faaliyet alanlarındaki riskler dağıtılır,
- 5) Finansal sistemdeki kuruluşlardan kaynaklanabilecek ödeme sistemlerine ilişkin sistemik risklerin, finansal sistemin istikrarı üzerindeki etkileri konusunda gerekli önlemler alınır.

Risk yönetiminin organizasyonu

Madde 33- Risk yönetiminin organizasyonel yapısının oluşturulması çerçevesinde yönetim kuruluna doğrudan bağlı, bağımsız çalışan üst düzey risk komitesi; bu komiteye bağlı banka risk komitesi ve buna bağlı olarak, bankanın faaliyetlerinin yapısına uygun sayıda ve özellikte münferit risk yönetimi komiteleri tesis edilir.

Yabancı banka şubelerinde üst düzey risk komitesinin işlevleri de banka risk komitesi tarafından ifa edilebilir.

Risk yönetimi grubu, organizasyon ve görev yapısı bakımından merkezi veya merkezi olmayan bir yapıda tesis edilebilir.

Risk yönetim grubunun temel görevleri ve sorumlulukları

Madde 34- Risk yönetimi grubuna aşağıdaki

a)Risklerin izlenmesi ve analizi kapsamında;pozisyonlara ve fiyatlara ilişkin verilerin izlenmesi, risk tutarlarının izlenmesi, limit ihlallerinin tanımlanması ve izlenmesi, muhtemel senaryoların analizi, risk tutarlarının özetlenmesi ve raporlanması, diğer birim ve iş alanları ile uyumu ve geriye dönük test (backtesting) uygulanması,

b)Sayısal ya da analitik analizler kapsamında;yeni finansal ürünler için modellemenin saptanması, yeni sayısal veya analitik modellerin tasarlanması ve oluşturulan yeni modellerin denenmesi,

c)Fiyat araştırmaları kapsamında; karmaşık türev ürünlerin fiyatlarının araştırılması, fiyatlama modellerindeki faktörlerin değişiminin kaydedilmesi ve belgelenmesi,

d) Model geliştirme kapsamında; sistem için yeni modellerin risk analiz araçlarının ve tekniklerinin geliştirilmesi, geri bildirim konusu yapılmış tarihi veya geçmiş verinin idame ettirilmesi,

e) Sistem geliştirme ve bütünleştirme kapsamında; işlem yapmayı desteklemek için alt yapının geliştirilmesi, diğer sistemlerden girdilerin kabul edilmesi, verilerin silinmesinin, temizlenmesinin ve dönüşümünün otomatik hale getirilmesi, risklere ilişkin verilerin ve bilgilerin kullanımını destekleyecek veri tabanlarının geliştirilmesi temel görev ve sorumlulukları verilir

Her bankanın faaliyetlerinin tipine, hacmine ve yapısına uygun olarak, farklı özelliklere sahip risklerin izlenmesi ve kontrolü için daha alt kademelerde birden çok risk izleme ve kontrol birimi tesis edilir veya istisnai durumlarda Kurumdan önceden izin alınarak mevcut işlevsel birimler bu işle görevlendirilebilir. Bu birimler de risk yönetimi grubuna bağlı olarak çalışır. Bu kapsamda, her ayrı faaliyetin içerdiği değişik riskler arasındaki bağlar ve ilişki dikkate alınır.

Üst düzey risk komitesinin görev ve sorumlulukları

Madde 35- Üst düzey risk komitesi, bankanın izleyeceği risk yönetim stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumlu tutulur ve risk yönetim grubunu, banka yönetim kuruluna karşı temsil eder. Bu yönetmeliğin 43`üncü maddesi gereğince hazırlanacak bankanın risklilik düzeyinin değerlendirildiği belge ile bu yönetmeliğin 42`inci maddesi gereğince hazırlanacak acil ve beklenmedik durum planı üst düzey risk komitesi tarafından değerlendirilerek yönetim kurulunun onayına sunulur.

Risk yönetim sisteminin temel unsurları

Madde 36- *Banka bünyesinde, etkin, bağımsız ve güçlü bir risk yönetimi işlevinin tüm personelin katılımı ile oluşmuş bir kurumsal risk kültürü içinde tam anlamıyla icra edilebilmesi ve sürdürülebilmesi için;*

- a) Risk yönetimi sürecinin ve buna ilişkin yapılması gereken faaliyetlerin yönetim kurulunca oluşturulması ve aktif olarak gözetim altında tutulması,
- b) Yeterli, tutarlı ve dikkatlice tasarlanmış, stratejiler, politikalar, uygulama usulleri ve risk limitleri tesisi,
- c) Uygun personel istihdam edilerek, yeterli ve tutarlı risk ölçümü, analizi ve izleme işlevlerinin gerçekleştirilmesi,
- d) Güvenilir teknolojiye erişim imkanının ve yönetim bilgi sisteminin bulunması,
- e) Doğru ve bütünleşik verilerin olması,
- f) Onaylanmış ve kullanılan risk modellerinin varlığı,
- g) Kapsamlı bir iç denetim uygulamasının bulunması

zorunludur.

Bankanın belirlediği yönetim politikalarının güçlü, saydam, rasyonel bütünlüğe sahip olması ve banka bünyesine nüfuz edebilme kabiliyetinin bulunması gereklidir.

Risk yönetimi konusunda banka bünyesinde saptanan problemlerin tekrar ortaya çıkmaması için faaliyetlerin iyileştirilmesi hususunda ve özellikle iç kuralların gözden geçirilmesinde denetim sonuçları etkin olarak kullanılır. Yönetim iyileştirme tedbirlerinin ilgili birimlerce uygulanıp uygulanmadığı yönetim kurulunca düzenli olarak gözlemlenir.

Risklerin analizi, izlenmesi, raporlanması ile araştırılması, teyidi ve denetimi

Madde 37- Risk yönetimi grubu, çeşitli riskleri günlük olarak izler ve analiz eder.

Risk analizi, tüm riskleri ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kâr ve maliyet hesaplamalarını kapsar. Risk değerlendirmesi risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini de içerir. Kontrol edilebilir risklerin ne ölçüde azaltılabileceği hususu banka tarafından değerlendirilir. Kontrol edilemeyen risk yaratma ihtimali olan işlemler yapan bankalar, bunun hacmini özkaynaklarının gücünü dikkate alarak belirler ya da bu risklerin etkilediği banka faaliyetlerini azaltır ya da sona erdirir.

Risk bilgilerinin doğru zamanda, doğru kişiye rapor edilmesi temin edilir. Risk bütünlleştirme işleminde bilgi kaybının asgariye indirilmesi hususunda gerekli tedbirler alınır.

Risklerin araştırılması, teyidi ve denetimi faaliyetleri iç kontrol ve dış denetim işlevleri kapsamında gerçekleştirilir. İç denetim risk yönetim sürecinin bütünlüğünün, doğruluğunun ve tutarlılığının incelenmesi üzerinde yoğunlaştırılır.

Risk verilerinin tutarlılığının ve güvenilirliğinin incelenmesi ile oluşturulacak kurallar dahilinde, risk yönetimi sürecinde temel bir araç olan risk modellerinin ekonomik, istatistiksel ve diğer yönlerden tutarlılıklarının teyidi ve “geriye dönük test” işlemleri gerçekleştirir.

Risklerin ölçülmesi, izlenilmesi ve yönetimi

Madde 38- a) Bankalar, taşıdıkları tüm riskleri tespit edecek, ölçecek, kontrol edecek, yönetecek ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulunduracak şekilde yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin izleme işlevini de içeren geniş kapsamlı bir risk yönetimi sistemi tesis ve idame ettirirler.

Bankaların, cari olarak taşıdıkları riskler ile ileride maruz kalabilecekleri riskler için yeterli ve düzenli risk ölçüm, kontrol ve yönetim tekniklerine sahip olmaları zorunludur. Bankalar üstlendikleri riskler hakkında en doğru ve sürekli bilgiye sahip olmak için portföylerini günlük olarak izlerler.

b) Bankaların temel risklerini oluşturan;

1) Kredi riski, banka bünyesinde belirlenen kredi limitlerinin düzenli bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi ve yeni limitler tesis edilmesi, senaryo analizleri ve

saptanmış bulunan kredi limitleri dikkate alınarak, maruz kalınan kredi risk tutarlarının gözlemlenmesi faaliyetleri gerçekleştirilerek,

2) Piyasa riski, faizlerin/fiyatların dalgalanma düzeyi ve “riske maruz değer-var” hesaplamaları gibi, kendi içinde tutarlı risk ölçü ve kriterleri kullanılarak, kontrolün ifasına ilişkin uygun usuller tesis edilerek ve saptanmış bulunan risk limitlerine olan uyum gözlemlenerek, banka organizasyon yapısı içinde riskin kaynaklarının araştırılması ve öğrenilmesi ve tüm organizasyon kademelerinde piyasa riskine ilişkin tutarlı bilginin sağlanması yoluyla,

3) İşlemin sonuçlandırılmaması riski, karşı tarafın faaliyetlerini ve ödeme kabiliyeti limitlerini gözlemleyerek ve karşı taraf riskini ödeme öncesi süreçte yönlendirerek,

4) Likidite riski, borçların fonlanabilme imkânının, pozisyonların likiditeleri ile uyumlulaştırılması, değişik aktif grupları ve finansal enstrümanlara ilişkin risklerin sınırlanması işlemleri çerçevesinde banka bünyesinde likidite bulundurma prensiplerinin geliştirilmesi ve bunlara uyumun kontrolü suretiyle,

5) Operasyonel risk, uygun bir iç denetim sisteminin ve bunun gerektirdiği yetkilerin banka içinde dağıtım mekanizmasının tesisi, bankanın tüm faaliyet sistemlerinin detaylı bir şekilde test ve kontrol edilmesi, iç ve dış sistemler arasında tam bir uyumun tesisi, tamamen bağımsız bir yedekleme imkânının tesisi suretiyle,

6) Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi risk, banka içindeki ve dışındaki, banka ile ilişkili tüm kişi ve kuruluşlarla ilişkilerde, yapılacak sözleşmelerde mevzuatın tam olarak dikkate alınması, gerekli dokümantasyonla desteklenmesi suretiyle yürütülmesi, düzenlemelere uyulmama riski ise faaliyetlerin mevzuata uygunluğunun kontrolüne ilişkin mekanizmanın yeterli bir şekilde tesisi ve uygulanması suretiyle

yönetilir.

Bankalar, en uç noktalarda yer alabilecek unsurların ve bunların sonucunda ortaya çıkabilecek bir yükümlülük veya zararın, portföyleri ve risk yapıları üzerindeki olası etkilerini inceleyebilmek amacıyla, düzenli ve ayrıntılı olarak, stres testi ve senaryo analizi programları uygularlar. Söz konusu programların sonuçları mümkün olduğu ölçüde risk sınırlarının veya limitlerinin tespitinde bir yönetim aracı olarak kullanılır.

Belirlenen portföy stratejileri, yapılması planlanan işlemlerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve bir kriz durumunda pozisyonların en iyi şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla açıkça ve sık aralıklarla operasyonel birim yöneticilerine bildirilir.

Karlılığın yönetilmesi

Madde 39- Üst düzey yönetim ile risk yönetimi grubu, banka bünyesindeki temel operasyonel birimlerin kâr ve zarar durumlarını, risk-getiri dengesini dikkate alarak değerlendirir. Operasyonel birimlerde direkt ve endirekt maliyet unsurları dikkate alınır. Kârlılık ve maliyet ilişkisi bankadaki özel bir birimde müşteri ve şube bazında ve

konsolide bazda izlenir. Bankada kârlılık ve maliyet yönetimini destekleyen bir analiz sistemi ile bilgi-işlem sistemi oluşturulur.

Kaynaklar her birime dağıtılırken sözkonusu risk-getiri dengesi ile risk-özkaynak ilişkisi de dikkate alınır. Kredilendirme ve mevduat kabulü işlemlerinde fiyatlama yapılırken operasyon ve kâr planlaması, piyasa koşulları ve risk faktörleri rasyonel olarak değerlendirilir.

Üst düzey yönetiminin kaynakları birimler arasındaki dağıtımını normal kar ve zarar yönetimi raporlamasına dayandırılır. Yeni faaliyet alanlarına girerken “risk - tahsis edilecek özkaynak” dengesinin gözönüne alınması ve her operasyon birimi için risk sınırlarını, tahsis edilen özkaynağa göre saptanması esastır.

Risk yönetiminde görev ayrımı

Madde 40- Risk kontrolü, banka hiyerarşik kademelerinde yukarıdan aşağıya doğru gerçekleştirilir. Kontrol hedefleri, düzgün bir iletişim alt yapısının kullanılması şartıyla, risk limit ihlallerini ve diğer bilgileri tutarlı ve etkin olarak bildirecek şekilde, alt kademelerde belirlenir.

Alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birimler ile sonuçlanan alım-satımların kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu birimler işlevsel ve fiziki olarak belirgin bir ayrıma tabi tutulur. Kayıt ve değerlendirme yapan birim elemanlarının, alım-satımı gerçekleştiren elemanlara bağlı olmasından ya da bunların astı olmasından kesinlikle kaçınılır.

Alım-satım faaliyetlerine ilişkin olarak:

- a) Fiyatlama sürecinin alım-satım işlemlerinin kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu birim veya ayrı bir risk kontrol birimi yerine alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birim tarafından yerine getirilmesinden;
- b) Piyasa fiyatlamasında kullanılan verilerin alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birimden bağımsız olan kaynaklardan temin edilmemesi veya bağımsız olarak araştırılmamasından;
- c) Alım-satım işlemlerinin kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu biriminin pozisyon raporlarının alım-satım işlemlerinin icra edilmesinden sorumlu birim kayıtlarıyla mutabakatının aynı personel tarafından gözden geçirilmesinden;
- d) Gelen alım-satım teyitlerinin öncelikle alım-satım işlemlerinin kaydedilmesinden ve değerlemesinden sorumlu birim yerine, alım-satımı icra eden elemanlar tarafından alınmasından;
- e) Alım-satım ve kâr ve zarar raporlarının alım-satımı icra eden elemanlar tarafından hazırlanmasından ve üst düzey yönetime bunlar tarafından intikal ettirilmesinden;
- f) Limitlerin izlenmesinin alım-satım birimine bağlı personel ile yürütülmesinden;

kaçınılması sağlanır.

Banka iştiraklerinin risk yönetiminde dikkate alınması

Madde 41- Banka ile bankanın üzerinde kontrol gücüne sahip bulunduğu doğrudan ve dolaylı iştiraklerinin konsolide bazda finansal performansları, kâr ve zarar durumu izlenir; risk yönetimi konsolide bazda tesis edilir ve uygulanır. Risk yapısı ve finansal performans, konsolidasyon muhasebesi uygulamalarına dahil edilmemiş bulunan iştiraklerin durumlarının da dikkate alınmasıyla değerlendirilir.

Bankanın tüm iştiraklerinin faaliyetlerinin izlenmesinden sorumlu ayrı bir birim tesis edilir. Ana ortaklık durumundaki banka, iştirakleri arasında gerçekleşen büyük hacimli işlemleri ve fon transferlerini izlemek ve kontrolü altında bulundurduğu yurt dışındaki bankaların risk profilini tanımlamak ve bilmek zorundadır.

Ana ortak durumundaki banka, yurtiçi ve yurtdışı iştiraklerinin maruz kaldıkları riskleri düzenli olarak izlemek, sermaye tabanı, özkaynaklar gibi mali güce ilişkin kriterlere göre bu risklerin belirlenen sınırlar dahilinde bulunup bulunmadığını tespit etmek zorundadır.

Acil ve beklenmedik durum planı uygulaması

Madde 42- Üst düzey yönetim, beklenmeyen riskli olaylara karşılık oluşabilecek riskleri ve sorunları mümkün olduğunca yönetebilmek için üst düzey risk komitesinin de değerlendirdiği, yönetim kurulunca onaylanan bir acil ve beklenmedik durum planı hazırlar. Bu plan; bir rehber kitapçık haline getirilerek tüm banka personeline dağıtılır ve personelin plan ve üstlenmiş olduğu sorumluluk hakkında bilgi sahibi olması sağlanır. Planda belirtilen hususların eşgüdümü için yetkili bir birim tesis edilir.

Plan, acil durum halinde müşterilerin ve personelin güvenliğine azami önem verir; ortaya çıkan sorun ya da kriz ile başa çıkmak için acil durum merkezi tesis edilir. Plan, banka operasyonları üzerinde muhtemel bir acil ve beklenmedik durumun etki derecesini değerlendirir; her banka operasyonu için bir öncelik sırasını, yetkinin devrini, acil ve beklenmedik bir durumda gerekli personel teminine ilişkin düzenlemeleri, acil ve beklenmedik durumlarda yönetim ile personelin temasının düzenini, sırasını ve yöntemini açık olarak belirler. Ödeme sistemlerine ilişkin acil ve beklenmedik bir durumda, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası yetkilileri, bankalararası ödeme ve takas sistemleri sorumluları ve Kurum ile muhtemel haberleşme düzenini belirler; halkla ve müşterilerle ilişkileri sağlamak için kamuya açık bir haberleşme kanalı ya da ağı tesis edilmesini temin eder.

Acil ve beklenmedik durum planı, elektrik, yakıt, su ve gıda kaynaklarını dikkate alır, varlıkların korunmasına yönelik tedbirleri ve hasar gören varlıkların değerlendirilmesine yönelik usulleri de içerir.

Bankalar bir veri yedekleme merkezi kurmak veya diğer bankalarla ya da kuruluşlarla veri yedekleme işlemlerinin gerçekleştirilmesi hususunda güvence sağlayan anlaşmalar yapmakla yükümlüdürler. Güvence altına alınan veri yedekleri bir kasada veya uzak bir merkezde saklanır. Genel müdürlük ve şubeler arasında, buna ilaveten bilgi işlem merkezi ile şubeler arasında özel hatlar kullanarak çoklu haberleşme metodlarının kullanımı güvence altına alınır.

Uygun sürelerde acil ve beklenmedik durum planlarını gözden geçirecek bir sistem oluşturulur ve bu planla ilgili olarak otomasyon ve diğer sistemlerde olası aksaklık ya da çöküş dikkate alınarak genel müdürlük ve şubelerde düzenli olarak tatbikat yapılır. Yerinde tatbikatın sonuçları uygun bir değerlendirmeyi müteakip üst düzey yönetime raporlanır ve planın yeniden gözden geçirilmesinde kullanılır.

Faaliyetlerin risklilik düzeyinin değerlendirilmesi

Madde 43- Bankaların, oluşturdukları risk yönetim sistemlerinin değerlendirilmesi, konsolidasyona dahil her kuruluşu da kapsayacak şekilde ekteki (EK-1) matris yardımıyla yapılır. Bankalar, taşıdıkları risk kompozisyonlarını asgari olarak anılan matrisde belirtilen alanlar itibariyle izlemek ve değerlendirmek zorundadır.

Asgari yıl sonlarında veya Kurumun belirlediği dönemler itibariyle bankalarca yazılı bir risk değerlendirmesi yapılır. Bu değerlendirmede;

- a) Banka teşkilatının konsolide ve konsolide olmayan bazda risk değerlendirmesi;
- b) Risklerin türleri ile münferit risklerin gelişim düzeyi ve yönü;
- c) Risklerin kaynaklandığı tüm belirgin işlevler, faaliyet alanları, ürünler ve tüzel kişiler ve risk profilini etkileyebilecek tüm önemli hususlar;
- d) Bir olumsuz hadisenin ortaya çıkma ihtimali ile bunun bankanın üzerindeki potansiyel etkisi arasındaki ilişki;
- e) Bankanın risk yönetim sisteminin tarifi, bankanın risk alması ve yönetmesine ilişkin iç ve dış denetçiler tarafından gerçekleştirilen risk değerlendirmeleri

incelenir ve değerlendirilir.

Risk değerlendirmede ortaya çıkan sorunlar yanında banka için tatmin edici olmayan gelişmelerin sebepleri irdelenir, tanımlanması yoluyla problemlerin anlaşılması sağlanır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Diğer Hükümler

İç denetim ile risk yönetim sistemlerinin Kurum tarafından değerlendirilmesi

Madde 44- Kurum, ilgili bankalar nezdinde yerinde denetim tekniklerini de uygulamak suretiyle iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerini inceler ve değerlendirir. Yerinde denetim incelemeleriyle banka faaliyetlerini test ederek bankanın sözkonusu sistemlerine ilişkin kontroller ile iç denetimin ve risk yönetiminin bütünü hakkında bilgi verebilen özel kontrollerin güvenilirliği araştırılır.

Kurum, bankaların taşıdığı riskler açısından bu yönetmelikte yer alan usul ve esaslara göre yeterli ve etkin iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin bulunmadığını belirlerse Bankalar Kanununun 14 üncü maddesi hükümlerine istinaden bankanın faaliyetlerinin kısıtlanması da dahil, gerekli tedbirleri alır.

Bildirim yükümlülüğü

Madde 45- a) Bankalar, iç denetim işlevinin idame ettirilmesiyle yetkili kılınan yönetim kurulu üyesinin ve risk yönetimi grubu içinde yer alan komitelerin üyelerinin

görevlendirilmelerini ve görevden ayrılmalarını, bu konudaki kararların alınmasını izleyen 10 gün içinde Kuruma yazılı olarak bildirmek zorundadır.

b) Bankalar 1.7.2001 tarihinden başlamak ve konsolide bazda olmak üzere, iç denetim ve risk yönetimi teşkilatlarının durumunu ve sözkonusu teşkilattaki organizasyon değişikliklerini üçer aylık dönem sonlarında Kuruma bildirirler.

c) Bankalar, yönetmeliğin 43`üncü maddesine göre yapacakları yazılı risk değerlendirmesini, değerlendirmenin yapıldığı tarihi izleyen 2 ay içinde bir rapor halinde Kuruma gönderirler.

Yetki devri

Madde 46- Banka yönetim kurulu, bu Yönetmelikle ilgili esasların uygulanmasında üst düzey yönetime yetki devredebilir. Ancak, bu devir, yönetim kurulunun risk yönetimini izlemesini ve yönlendirmesini hiçbir şekilde olumsuz etkileyemez.

Geçici Madde 1- Bankalar, iç denetim ve risk yönetim sistemlerini 1 Ocak 2002 tarihine kadar bu yönetmelik hükümlerine uygun hale getirmek zorundadırlar.

Kurum bu tarihe kadar iç denetim ve risk yönetim sistemlerini yönetmelik hükümlerine uygun hale getiremeyen bankalara, mazeretlerini geçerli görürse, altı ayı geçmemek üzere yönetmeliğin Kurumca tespit edilen hükümleri ile sınırlı olmak üzere bir kez istisna tanıyabilir.

Yürürlük

Madde 47- Bu yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 48- Bu yönetmelik hükümlerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı yürütür.